

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 20 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 196, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

Justerades protokollen för den 13, 14, 15 och 17 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den av herrar *Lindbärg* och *Boman* väckta motionen, nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet den av herr *von Stockenström* m. fl. väckta motionen, nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 7, 47 och 48, bankoutskottets utlåtanden nr 10—14, första lagutskottets utlåtanden nr 12—16, andra lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10—13.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 196.

Herr *Söderkvist* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.

Motionen bordlades.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter, dels ock en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 21 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Sam Larssons interpellation angående beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Sam Larsson till mig framställt denna fråga:

Är statsrådet i tillfälle att lämna kammaren del av de skäl som föranlett beslagtagandet av ett stort antal tidskrifter och tidningar under de senaste dagarna?

Vid flera tillfällen har jag med hänsyn till ämnets vikt och den del jag har i ansvaret för regeringens tryckfrihetspolitik lämnat denna kammare upplysning om regeringens tillämpning av T.F., om dess åtgärder och om de synpunkter, ur vilka de tillkommit. Herr Sam Larssons interpellation och dess motivering ge mig ånyo ett tillfälle att söka undanröja missuppfattningar, som synas dröja kvar på vissa håll, klargöra innebörden och omfattningen av de ingripanden, som föranlett interpellationen, och insätta dem i det sammanhang, vari de måste ses och bedömas.

De åtgärder, varom det är fråga, ha företagits med stöd av T.F. § 3 mom. 9 p. 2 och 3.

I detta mom:s p. 1 — vilken icke kommit i tillämpning vid de fall, som åsyftas i interpellationen — stadgas om förfarandet vid en *förbrytelse*, som består i smädliga, förgripliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater o. s. v. Denna förbrytelse åtalas inför domstol, straffas enligt 8 kap. 4 § strafflagen och skriften konfiskeras.

De närmast följande båda punkterna handla om det fall, då en sådan förbrytelse icke föreligger. De gälla i motsats till p. 1 om det fall, då skriften ej är smädlig eller förgriplig, men genom densamma missförstånd med utländsk makt sig yppat. En sådan skrift må utan rättegång genom beslut av Konungen i statsrådet konfiskeras. I avbidan på sådant beslut må chefen för justitiedepartementet förordna om skriftens beläggande med kvarstad.

Här har alltså i T.F. stadgats ett administrativt förfarande för det fall, att förutsättningarna för en rättegång icke föreligga. T.F. åsyftar här en åtgärd, som regeringen vidtar av utrikespolitiska skäl och som framkallas av att skriften störande inverkat på det vänskapliga förhållandet till främmande makt genom att åstadkomma missförstånd.

Under de senare åren har ibland påståtts, att detta stadgande ej borde användas, då det stode i strid med T.F:s anda. Detta påstående vederlägges av historiska vittnesbörd. Stadgandet förekommer tydligt utformat och motiverat redan i 1810 års konstitutionsutskotts memorial, det inflöt vid sidan av indragningsmakten i 1812 års T.F., och när indragningsmakten avskaffades genom beslut vid 1840—41 och 1844—45 års riksdagar, skedde detta med ett uttalande av konstitutionsutskottet, vari hänvisades till att Konungen »äger

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

i allt fall enligt 3 § 9 mom. T.F. att utan rättegång låta konfiskera allt slags skrift, varigenom missförstånd med främmande makt sig yppat».

Härav torde framgå att det administrativa förfarandet icke ansetts oförenligt med T.F:s anda. Riksdagen har också nyligen underkänt en sådan mening, då den genom beslut 1940 och 1941 godkänt ifrågavarande stadgande i ny formulering.

Det har, så vitt jag vet, riktigt framhållits, att Kungl. Maj:t ej under den tid, som förflutit sedan mitten av förra århundradet, använt sig av den hänvisning till T.F. 3:9 andra punkten, som konstitutionsutskottet då meddelade. förrän så skett i det ömtåliga läge, vari Sverige befinner sig under det nu pågående stora kriget.

Vi ha som bekant tunga och tidskrävande former för grundlagsändringar i vårt land. En följd härav är, att grundlagen bör bereda regering och riksdag utrymme för den handlingsförmåga, som kräves ej blott under lugna år utan även i tider av fara och beredskap. Det ligger alltså intet anmärkningsvärt däri, att grundlagen innehåller bestämmelser som under en lång period kunna befinna sig i vila för att sedan under andra förhållanden bringas i tillämpning.

Vad beträffar det lagstadgande, varom nu är fråga, är jag — i likhet med den ärade interpellanten — av den meningen, att det bör användas endast då det är nödvändigt. Jag instämmer med honom då han »hävdar, att det för sådana åtgärder som de nu vidtagna måste förefinnas alldeles särskilt starka skäl, om de skola kunna bli förstådda och uppfattade som nödvändiga».

Om de skäl som föranlett ingripandena har jag redan lämnat ett kort meddelande i pressen. Jag har där yttrat:

»En alltmera ökad tendens har framträtt att i tryck återgiva utförliga skildringar av grymheter begångna av olika krigförande parter. Uppgifternas sanningshalt kan under nuvarande förhållanden svårligen kontrolleras. Enär dylika skildringar föranleda missförstånd med främmande makter, har regeringen till fullföljande av sin neutralitetspolitik vid upprepade tillfällen ansett sig nödsakad inskrida mot dylika skräckskildringar riktade mot än den ena, än den andra krigförande makten. Då regeringen på grund av denna hållning finner det nödigt att ingripa med anledning av en sådan skildring, är det en konsekvens att ingripandet drabbar alla de tidningar, som återgivit skildringen.»

Av detta uttalande framgår, att de åtgärder som föranlett interpellationen ingå som ett led i en serie åtgärder vidtagna ur samma synpunkt.

Första gången — det var den 12 jan. 1940 — då beslag företogs mot en skrift med anledning av att den innehöll skräckskildringar gällde åtgärden Martin Andersen Nexös bok »Finland — den politiska terrorns land». Som framgår av titeln riktades anklagelserna i denna skrift mot Finland. Under år 1940 startades en skriftserie som hade till syfte att skildra Englands grymheter under dess historia fram till nutiden. Tre häften, som behandlade »England och boerna», »England och Palestina», »England och Irland», beslagtogs. Samma år beslagtogs »Ny Dag» för en skildring av grymheter riktad mot Japan. Under år 1941 och 1942 har »Dagens Eko» beslagtogs med anledning av beskyllningar för grymheter riktade mot Ryssland och England, »Den Svenske Folksocialisten» har beslagtogs för beskyllningar riktade mot England, »Bildtidningen Signal» för en skildring av grymheter huvudsakligen avseende förra världskriget riktad mot England och »Norrskensflamman» för en skildring som riktade sig mot Finland jämte Tyskland.

Därjämte beslagtogs ett flertal tidningar, särskilt kommunistiska och syn-

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
dikalistiska för en rad angrepp som voro riktade mot Tyskland och som tilltogo i häftighet efter Rysslands brytning med Tyskland sommaren 1941.

Tillika beslagtogs två flygblad. Det ena »De mördade anklaga» illustrerade grymheter begångna mot tyskar och riktade sina anklagelser mot England och Polen; det andra flygbladet »Norska patrioter i fångelse» innehöll uppgifter om grymheter i norska fångelser och koncentrationsläger.

Trots de åtgärder, som sålunda vidtagits riktade åt olika håll, innehöll »Nordens Frihet» en artikel med detaljerade uppgifter rörande grymheter i norska fångelser och koncentrationsläger. Detta föranledde på hemställan i vanlig ordning från utrikesministern beslut den 11 mars om provisorisk kvarstad å tidningsnumret och detta beslut medförde som konsekvens, att den 12 och 13 mars ytterligare 13 tidningar och en tidskrift togs i beslag, då de infört samma artikel. I överensstämmelse härmed ha sedermera ytterligare två tidningar beslagtogs.

Beslutet om beslag med anledning av den senast omtalade artikeln innebär, såsom framgått av det föregående, icke något steg utöver vad som tillämpats förut i liknande fall. Det uppseendeväckande var, att åtgärden träffade ett så betydande antal tidningar. Detta berodde tydligen på den spridningsmetod, som använts, nämligen att till dessa tidningar utsänts en cirkulärartikel, som de samtliga infört.

Man kan naturligtvis framställa den frågan, huruvida tillräckliga skäl föreligga för regeringens strävanden att sätta en gräns för återgivandet i vår press av detaljerade skräckskildringar riktade än mot den ena än mot den andra krigförande makten. Att lämna dörren öppen skulle emellertid medföra påtagliga vådor. Det kan antagas, att propagandaministerierna i de krigförande länderna och deras beskickningar sitta inne med stora samlingar av bilder och beskrivningar anklagande motståndarna för grymheter. Det skulle utan tvivel medföra utrikespolitiska svårigheter, om den svenska pressen utan inskränkning hade möjlighet att införa detta material. De nära förbindelser, vari vissa pressorgan stå till främmande makter, skulle givetvis orsaka ett i hög grad ensidigt urval, och överhuvud taget skulle även för den oberoende och ansvariga pressen svårigheter möta att sovra materialet.

Självklart är att lika litet som ett ingripande mot en skräckskildring innebär en dementi av dess innehåll, lika litet innebär den omständigheten, att uppgifter förekomma i den svenska pressen om grymheter begångna av krigförande, något godkännande från regeringens sida av deras trovärdighet.

I och för sig är det icke önskvärt, att de stridande parterna kunna utnyttja svensk tryckfrihet för en propaganda, ägnad att upphetsa sinnena i vårt land och här framkalla en skärpning i motsättningarna. Det är föga troligt att de uttryck, denna upphetsning kunde taga sig, skulle verka till förbättring i kritiserade förhållanden. Men det avgörande är, att utan tvivel tillståndet av skildringar av ifrågavarande art skulle ha skadliga återverkningar på de förbindelser utåt, som det är ett svenskt intresse att upprätthålla.

Man har framställt den anmärkningen att regeringens ingripanden icke ske med tillbörlig allsidig inriktning.

Utöver den belysning av denna fråga, som lämnats i det föregående, vill jag upptaga några härom framställda anmärkningar.

Det har anmärkts mot att tal, som de krigförande makternas statschefer och deras utrikesministrar hållit, och noter, som av dem utsänts, återgivits i svensk press utan att detta föranlett något ingripande, även om de innehållit skarpa angrepp mot motståndaren och detaljerade uppgifter om grymheter. Regeringen har i de fall som inträffat funnit övervägande skäl tala för att den svenska allmänheten erhållit fullständig kännedom om den uppfattning de le-

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

dande männen i de krigförande staterna offentligen framlagt om situationen och om motståndarna. Det är här fråga om tal och noter, vilka kunna betraktas såsom statshandlingar. Därest spridandet av en skrift av detta slag sker på sådant sätt att det får karaktären av propaganda, kan ett annat läge uppkomma.

I andra fall, då det klagats över ojämn behandling av uttalanden riktade mot olika håll, föreligga godtagbara förklaringar. Det är först och främst att märka att enligt grundlagen ingreppen äro beroende av reaktionen mot en viss artikel eller skrift i ett visst land. Nu förhåller det sig så, att en beskyllning i en svensk tidning eller skrift kan, riktad mot det ena landet, framkalla indignation och föranleda kommentarer både av dess press och av de ledande, medan en beskyllning av samma slag riktad mot ett annat land icke påverkar det vänskapliga förhållandet mellan Sverige och landet i fråga.

I det senare fallet har den svenska regeringen enligt grundlagen icke befogenhet att ingripa, då det icke yppat sig något missförstånd med främmande makt. En mängd frågor varför ingripande ej skett finner sitt svar genom detta påpekande.

Andra fall, som anmärkts, finna sin förklaring däri, att från utrikesdepartementet framförts en underhandsvarning till en tidning mot fortsättning och att ingripande uteblivit, då denna varning efterkommit. I åter andra fall har vederbörande departementschefs uppmärksamhet fästs vid en artikel först då det varit för sent att lägga beslag på tidningen och artikeln visserligen varit skadlig ur utrikespolitisk synpunkt men likväl ej kunnat anses brottslig enligt T.F:s brottsbeskrivningar.

Ibland framställes den anmärkningen, att ett ingripande mot en skrift eller tidning sker så snabbt, att den ej hunnit framkalla missförstånd med främmande makt. Man underskattar emellertid den snabbhet, varmed nyheter i våra dagar spridas. Ett telefonmeddelande om en svensk tidnings innehåll kan nå en främmande huvudstad och intrycket därifrån telefoneras till Stockholm med en snabbhet större än vad man på sina håll synes kunna föreställa sig. Ännu snabbare kan naturligtvis en framställning göras direkt från en främmande legation. Det kan vidare förekomma, att från ett främmande lands sida anmäls, att missförstånd uppkommit med anledning av uttalanden i svensk press och att missförståndet kommer att ytterligare skärpas genom fortsatta uttalanden av samma slag i samma ämne. Därest sådana uttalanden i svensk press sedermera förekomma på nytt, äger den svenska utrikesledningen anledning att förutsätta, att den gjorda anmälningen om anledning till missförstånd gäller även detta senare uttalande. En sådan presumtion synes vara fullt tillätlig. Med avseende å det fall, som åsyftas i interpellationen, har för övrigt presumptionen bekräftats genom en gjord framställning.

Vad beträffar antalet av beslag utan rättegång är att märka, att åtskilliga fall förekommit, då flera tidningar beslagtogs med anledning av samma artikel. Så har skett med 2 tidningar i 17 fall, med 9 tidningar i ett fall och med 17 tidningar i ett fall. Medan man ur formell synpunkt i dessa fall har att räkna med 60 beslag, har man ur saklig synpunkt att räkna med en till 19 reducerad siffra.

T.F. uppdrar den gränsen, att beslag utan rättegång får äga rum endast av utrikespolitisk anledning. Denna gräns har icke i något fall överskridits, vilket ej sällan föranlett kritik från deras sida som förbisett grundlagens ståndpunkt och påyrkat att beslag skulle ske av inrikespolitiska skäl.

Under det nu pågående stora kriget finns det intet land i Europa — krigförande eller neutralt — där icke inskränkningar vidtagits i pressens frihet. Ingenstädes ha ingreppen varit så lindriga som i Sverige. Ingenstädes står

Ang. beslagttagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
tryckfriheten inom i grundlagen uppdragna gränser så starkt lagfäst och så fast förankrad i folkets livsåskådning som här.

När man bedömer den inverkan på pressens handlingsfrihet i utrikespolitiskt avseende, som de av den ärade interpellanten åsyftade beslagen medföra, bör man givetvis icke enbart fästa sin uppmärksamhet vid de artiklar, som föranlett beslagen. Man bör också till ledning för sitt omdöme ge akt på vad som offentliggöres i svensk press utan att det föranleder ingripande. Ingen kan bestrida, att i vår press framlägges ett material, som är fullt tillräckligt för att vårt folk därpå skall kunna bilda sig ett omdöme både om vad som sker i världen och om den principiella innebörden därav. I själva verket är helt säkert vårt folk det, som i hela världen är bäst underrättat om utrikeshandlingarna.

Det har aldrig funnits ett land, som i alla lägen kunnat bortse från tryckfrihetsfrågans utrikespolitiska sida. Intet land har kunnat bortse från den sanning som 1810 års konstitutionsutskott uttryckte med orden, att inom utrikespolitikens område »drabbar vådan av missbruk icke individen utan hela staten». Det är alldeles icke något säreget för den nuvarande tiden och den nu sittande regeringen, att åtgärder vidtagas för att avvärja dylika vådor. Det sker efter en ur svenska synpunkter verkställd prövning och innebär den vård om det vänskapliga förhållandet till främmande makter, som är en nödvändig följd av den neutralitetspolitik, som har den svenska riksdagens och den svenska folkmeningens säkra stöd. Var och en, som gillar denna neutralitetspolitik, bör besinna, att man icke kan åtnjuta dess fördelar utan att ålägga sig de hänsyn, som den medför.

Regeringen har på mångahanda sätt visat sin uppskattning av den oberoende och ansvarsmedvetna press, som vårt land i stort sett äger. I gamla och nyfunna former har regeringen sökt få till stånd ett förtroendefullt samarbete med denna press på neutralitetspolitikens grund. I de tider som vi nu gå till mötes är ett sådant samarbete mera nödvändigt än det någonsin varit under vår grundlagsfästa tryckfrihets långa historia.

När jag i dag så utförligt som skett sökt belysa de problem, som upprullas genom interpellationen, har det skett i den förhoppningen, att denna kammars ledamöter, den ansvarsmedvetna pressen och vida kretsar inom vårt folk skola genom denna redogörelse vinna ökad förståelse för den hänsyn till neutralitetspolitikens linje, som kommit till uttryck i regeringens åtgärder.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! För herr justitieministerns beredvillighet att besvara min interpellation och för hans vänlighet att låta mig på förhand taga del av svaret ber jag få framföra mitt värdsamma tack.

Jag skall nu icke uppehålla mig vid den del av interpellationssvaret, i vilken påvisas skillnaden mellan sådana omdömen och yttranden, som enligt tryckfrihetsförordningens § 3, mom. 9, punkt 1 skola åtalas, och sådana skrifter, som ej äro smädliga eller förgripliga, men genom vilka missförstånd med utländsk makt sig yppat. Dessa senare skrifter kunna enligt punkterna 2 och 3 av samma mom., som herr statsrådet nyss återgivit, konfiskeras utan rättegång.

Icke heller skall jag gå in på justitieministerns historiska bevisning för att det av honom återupplivade administrativa förfarandet — som dock i cirka 90 år varit en av grundlagarnas döda punkter — står i överensstämmelse med tryckfrihetsförordningens anda. På denna punkt skall jag dock tillåta mig göra det uttalandet, att det synes mig vara något för svenskt rättsmedvetande främmande och stötande i att återväcka till liv en grundlagsbestämmelse, som i nära 100 år icke varit tillämpad och som även statsvetenskapen betraktat som en död bokstav bland många andra sådana i våra grundlagar.

Vidare skall jag icke behandla frågan om tidpunkten för beslagen och huru-

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

vida då — vid beslagen — missförstånd med utländsk makt yppat sig. Vid åtminstone det första av de nu behandlade beslagen har säkerligen ingripandet skett så tidigt, att någon utländsk makt icke kunnat äga kännedom om tidningens innehåll. Herr statsrådet har presumerat, att missförstånd skulle uppstå. Han anser en sådan presuntion fullt tillätlig, såsom han uttalat i sitt svar. Om den också är grundlagsenlig, tillkommer det icke mig att göra något uttalande. Detta är det konstitutionsutskottets sak att pröva. Jag kan dock icke underlåta att erinra om det allbekanta stadgande i regeringsformens § 84, som säger, att »grundlagarna skola efter deras ordalydelse i varje särskilt fall tillämpas».

Vad som föranlett min interpellation är den omständigheten, att det har synt mig, som om man genom dessa senaste beslag ytterligare utsträckt det område, inom vilket det administrativa förfarandet skulle komma att tillämpas. Jag erinrade mig nämligen, att justitieministern tidigare inför denna kammare angivit de fall, i vilka konfiskation utan rättegång skulle tillämpas, och jag kunde icke finna, att vad som nu skett fölle inom ramen för tidigare uppdragna riktlinjer. När beslagen därjämte drabbade ett så stort antal mycket spridda tidningar, syntes det mig naturligt, att riksdagen erhöle del av de eventuellt nya eller utsträckta beslagsprinciper, som justitieministern och regeringen ämnade tillämpa.

I ett anförande i denna kammare den 23 oktober 1941 uttalade justitieministern, att han ville försöka ange, vilka drag det kan vara i en tidningsartikel, som äro av den beskaffenhet, att de kunna föranleda ingripande. Han angav därefter följande fyra fall. Han anförde: »Då vill jag först och främst framhålla, att bland dessa drag har man att märka ett våldsamt och obehärskat uttryckssätt — — — för det andra kan ett beslag orsakas av ett alltför slaviskt återgivande av uppgifter, som äro kritiklöst tagna ur den utländska propogandan — — — för det tredje kan ett ingripande bero på uppgifter om ogärningar, om vilkas trovärdighet man själv är ur kritisk synpunkt tveksam och som man därför återger med sådana uttryck som att detta 'antagligen' har ägt rum, eller: 'Det säges, att denna ogärning har ägt rum' — — — en fjärde anledning till ett beslag kan vara att i en artikel förekomma förutsägelser om fruktansvärda grymheter, som någon av de krigförande antas komma att begå.» Så långt justitieministern den 23 oktober 1941.

Så vitt jag kan finna, falla de nu verkställda beslagen icke in under någon av de angivna fyra punkterna.

Om justitieministern vill göra gällande, att den tredje punkten skulle avse just sådana fall, måste jag framhålla, att detta omöjligen kan vara riktigt. Det utmärkande för den punkten angavs ju uttryckligen vara, att tidningen var tveksam om uppgifternas trovärdighet. I fråga om de tidningar, som nu beslagtagits, har så långt ifrån någon tveksamhet förelegat, att tvärt om vederbörande tidningars ledningar helt säkert varit bergsäkert övertygade om att uppgifterna varit i full överensstämmelse med verkligheten. Tidningarna kunde därför vara i god tro, när de offentliggjorde denna artikel. Justitieministern har, så vitt jag vet, aldrig antytt, att återgivande av fakta, om vilkas riktighet man själv är övertygad, skulle kunna föranleda beslag.

Nu uttalar emellertid herr statsrådet i interpellationssvaret, att de senaste beslagen icke innebära något avsteg utöver vad som förut tillämpats i liknande fall. Om de beslagtagna tidningar och flygblad, som han till bevis härför omnämner, kan jag icke ha någon mening, då jag icke läst dem. Men eftersom dessa beslag ägt rum under åren 1940 och 1941 — till största delen säkerligen före den 23 oktober 1941 — borde de ha föranlett herr statsrådet till en annan formulering av de punkter, enligt vilka beslag skulle kunna äga rum, än den han vid det tillfället lämnade i denna kammare.

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

Min oro bottnar alltså i en allvarlig fruktan för att man kommer att glida allt längre ned på det sluttande planet, sedan man slagit in på vägen med administrativa ingripanden mot pressfriheten. Området för ingripanden kommer att utvidgas undan för undan; det ena steget för det andra med sig och till slut är säkerligen, om man fortsätter på den vägen, tryckfrihetens saga all.

Justitieministern har i upprepade vändningar talat om den ansvarsmedvetna pressen. Det är uppenbart, att han icke anser de nära ett tjogtal tidningar, som nu beslagtagits, såsom ansvarsmedvetna. Jag har ingen som helst anledning att uppträda som försvarsadvokat för dessa tidningar och tidskrifter, men jag vågar i all anspråkslöshet betvivla, att justitieministern äger sådan förmåga att rannsaka hjärtan och njurar, att han rättvisligen kan avgöra, vilka som äro ansvarsmedvetna och vilka som icke äro det.

För egen del är jag av fullaste övertygelse anhängare av regeringens neutralitetspolitik — om detta har jag många gånger vittnat — men jag har också flera gånger uttalat tvivel om att regeringens tryckfrihetspolitik är riktig. I den senare uppfattningen har jag undan för undan blivit alltmera styrkt. Det föreligger enligt min mening de största risker för att man genom administrativa ingripanden hamnar i något, som den stora allmänheten, för vilken tryckfriheten alltjämt är en dyrbar klenod, kommer att uppfatta såsom godtycke. Ibland beslagtar man kanske tidningar, som föregivas meddela skräckskildringar, en annan gång nöjer man sig måhända med en varning. Att så skett i åtminstone ett fall, har justitieministern själv meddelat. Skall då den tidning, som man nöjer sig med att varna och underlåter att taga i beslag, räknas till den ansvarsmedvetna pressen? Och kanske också till den press, som stöder regeringens neutralitetspolitik? I verkligheten är den tidning, jag åsyftar och som säkerligen också herr statsrådet åsyftade, den minst verkligt neutrala av alla större svenska tidningar. Och om den tidningen skall anses vara ansvarsmedveten, skulle jag tro, att samtliga nu beslagtagna tidningar tacka Gud för att deras ansvarskänsla är av helt annat slag. Till sist, herr talman, nödgas jag säga några ord om den betydelse det, som nu skett, måste anses ha för hela Nordens framtid.

Våra brödrarfolk lida alla nu den svåraste nöd. Sverige kan tyvärr göra allt för litet för att bringa dem hjälp. En sak borde vi dock få göra: tala om för våra bröder, huru vi lida med dem, hur vi känna den orättfärdighet och grymhet, som begås mot dem, såsom vore den begången mot oss själva. Att gå så långt i neutralitet, att vi icke ens skulle få låtsas om att vi känna till, hur man förfar med patrioter i våra grannländer, är enligt min mening en ovärdig neutralitetspolitik, som minst av allt anstår ett friboret folk.

Man säger då, att omtalande av aldrig så väl bestyrkta uppgifter, som icke dementerats och säkerligen icke kunna dementeras, för oss medför risker för utrikespolitiska komplikationer. Av rädsla för sådana risker skulle vi alltså tåga, även om vi vore aldrig så övertygade om riktigheten i de uppgifter, som lämnats oss av trovärdiga människor, tillhörande våra brödrarfolk. Är detta innebörden av den nu tillämpade beslagstaktiken, då befarar jag att vi för överskådliga tider omöjliggöra samförstånd mellan Nordens, såsom vi innerligt hoppas, åter en gång fria folk. Jag är livligt övertygad om att man bland våra bröder särskilt i väster och söder ivrigt eftertraktar, att vi svenskar skola förstå dem och ha mod att uttala det, även om det skulle medföra risker. Att tåga enbart av räddhåga och ömhet om eget skinn, det kan dock aldrig vara den högsta av dygder, det som ensamt kan göra oss berättigade att tala om att vi äro ansvarsmedvetna.

Jag förstår till fullo, med vilka oerhörda svårigheter vår utrikesledning har att brottas under dessa vargatider. Och jag inser också väl, att regeringen har rätt att påräkna allmänhetens och pressens förståelse och lojalitet. Men, herr

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

talman, kraven på lojalitet kunna icke sträcka sig så långt, att man tvingas till tystnad i fall, då ansvarskännande medborgare känna det såsom en bjudande plikt att tala. Jag beklagar, att jag nödgas såsom min personliga mening uttala, att man i de fall, som föranlett interpellationen, ställt lojalitetskrav av sådan art.

Herr statsrådet **Westman**: Jag beklagar, att den ärade interpellanten, trots att han — såsom han själv meddelade — i förväg erhållit kännedom om mitt svar på interpellationen, likväl tydligen fasthållit vid tankegångar, som han tidigare kommit in på, utan att till en verkligt saklig prövning uppta de uppgifter och synpunkter, som jag framförde i mitt svar på hans interpellation.

När den ärade talaren så varmt gjorde sig till tolk för den svenska pressens och den svenska allmänhetens rättighet att ge uttryck åt sina sympatier för våra brödrarfolk i det svåra läge, vari alla tre befinna sig, därav två såsom krigförande, står jag helt och fullt på hans sida. Det är inte fråga om den saken. Var och en, som läser vår press, ser ju, att i alla svenska tidningar kommer en sådan sympati till uttryck. Mången gång sker detta i former, som äro präglade av en så varm känsla, att man frågar sig, om inte samma verkan skulle kunnat vinnas med något annan uttrycksform. Men det är klart, att när känslan är stark, inverkar den även uttryckssättet. Och jag är övertygad om att det inte för någon främmande makt är någon hemlighet, att en sådan stämning råder i vårt land. I varje fall har regeringen på intet sätt sökt göra någon hemlighet därav. Vad den ärade talaren anförde i detta avseende, kan således icke betraktas såsom någon opposition mot regeringens politik, vare sig inom tryckfrihetens eller på något annat område.

Jag har i mitt svar starkt betonat, att det här är fråga om att förhindra, att dörrarna öppnas på vid gavel i vår press för publicerande av material, som från de krigförandes sida ställes till förfogande och som har karaktären av detaljerade skräckskildringar. Jag erinrar för övrigt om att för den utländska propagandan stå inte bara pressens organ till förfogande, i vissa fall kritiklöst, i andra fall — som jag förut sagt — efter kritisk behandling av materialet inom redaktionerna, utan den har ju också möjlighet att sända ut flygskrifter, vilket man även söker begagna sig av, såsom framgått av vad jag förut har framhållit.

Jag nämnde i min redogörelse, att beslag med anledning av skräckskildringar ägt rum redan i början av 1940, således före det anförande, som jag höll den 23 oktober 1941 och som den ärade talaren citerade. Att jag höll detta anförande och däri sökte ange de synpunkter, som tillämpas vid regeringens behandling av tryckfriheten, har sin förklaring i att jag, tvärtemot vad som påstås i en del tidningar, ingalunda är svår att komma till tals med i fråga om vården av tryckfriheten, utan tvärtom med den största beredvillighet alltid har stått till tjänst för kammaren med alla upplysningar, i den säkra övertygelsen, att den övervägande delen av kammarens ledamöter vid dessa debatter skulle ha fullkomligt klart för sig, att vad vi här yttra äger icke bara inrikespolitisk utan även utrikespolitisk betydelse.

Det beslag, som föranlett interpellationen, låter mycket väl inordna sig under de punkter, som jag där angav. Jag syftar då icke på den tredje punkten — churuväl det är uteslutet, att detta stora antal tidningar skulle ha kunnat underkasta dessa uppgifter en personligt företagen kritisk prövning — utan jag syftar på den punkt, vari jag talade om att regeringen ingriper mot ett alltför slaviskt återgivande av en utländsk propaganda. Om den ärade talaren observerar, att dessa beslag ingå i ett stort sammanhang, vari denna syn-

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
punkt genomgående har kommit till uttryck, och om han samtidigt observerar, att Norge inte bara är ett broderland, utan också är en krigförande stat, så kanske han förstår, att man kan subsumera det fall, som nu är på tal, under vad jag då anförde.

För övrigt få naturligtvis de punkter, som jag då angav, icke tolkas så, som man tolkar en lagtext. Det var fråga om att med hänsyn till det läge, som då förelåg, meddela förklaringar i då aktuella fall. Nu har enligt den ärade interpellantens framställning ett nytt fall inträffat. Jag har belyst skälen för det fallet, och jag har framhållit, att det ingalunda har varit någon utvidgning av den politik, som förut har förts. Den ärade interpellanten har fullkomligt fel när han påstår motsatsen. Jag måste fatta det som en oerhörd överdrift, när han yttrar, att vad som nu har skett gör, att man kommit på glid, så att det kan befaras att tryckfrihetens saga snart är all. Vill verkligen inte den ärade interpellanten själv erkänna, att han har en viss känsla av att hans farhågor ändå äro hållna något i överkant? Först och främst är det här icke fråga om ingrepp på det inrikespolitiska området. Där ha inga ingrepp skett. Det är uteslutande fråga om det utrikespolitiska området. Jag måste säga, att man hyser bra litet förtroende till stabiliteten i vår tryckfrihet, när man tror, att den av så obetydliga anledningar som dessa skulle ramla över ända.

Under debatten om transportförbudet vid föregående arbetsplenium hörde jag, att det förklarades, att detta transportförbud satte hela den svenska demokratin i fara. Detta framfördes av en person, som naturligtvis har alldeles särskild anledning att uppträda, då det är fråga om fara för den svenska demokratin. Men trots denna hans speciella omtänksamhet måste jag säga, att jag ändå tror, att det är värdigare för ett folk att ställa sig på den ståndpunkt, som det engelska folket intar. I England har man infört mycket sträng kontroll över pressen i utrikespolitiskt avseende, och de kommunistiska tidningarna, som vi här i Sverige vägra att transportera genom att ställa statliga transportmedel till deras förfogande, äro i England förbjudna, detta trots det hjärtliga alliansförhållande, som råder mellan England och Sovjet. Det är klart, att man mot denna jämförelse i fråga om tryckfrihet kan invända, att Sverige är icke krigförande, utan neutralt, och att därför faran icke är så stor för oss som den är för England. Jag undrar dock, om engelsmännen skulle vara trakterade av ett sådant argument. Jag undrar, om de verkligen skulle vilja säga, att det stora engelska världsväldet svävar i större fara än vad vårt lilla land gör under den jättekonflikt, som nu pågår och som utan tvivel kommer att utlösa sig i världsskakande händelser.

Den ärade interpellanten yttrade, att den paragraf i tryckfrihetsförordningen, som han talar om — det är § 3 mom. 9 punkterna 2 och 3 — skulle ha varit en död bokstav. Denna lagbestämmelse skulle ha avlivats på den statsrättsliga teoriens dissektionsbord. Det är möjligt, att man skulle kunnat tro sig ha skäl att säga, att detta är en död bokstav, om man inte hade känt till tryckfrihetsförordningens historia, utan endast stött sig på vissa statsrättslärares logiska konstruktioner av tryckfrihetsförordningen. Men jag ber att få påpeka, att 1940 och 1941 års riksdagar ingalunda ha betraktat detta lagställe som dött, ty man sätter icke en kniv eller ett svärd — om jag skall använda en för Justitia mera attributiv bild — i handen på en död. Och 1940 och 1941 års riksdagar ha givit dessa punkter en ny och skarpare formulering och genom införande av provisorisk beslagsrätt givit justitieministern rätt att skarpare än som förut varit möjligt tillämpa dessa paragrafer. Efter denna grundlagsändring förefaller det mig, att den, som har någon förmåga att ändra förut intagna ståndpunkter, borde kunna upphöra att tala om att dessa stadganden äro döda. Det är dock regering och riksdag förbehållet att giva liv åt

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
grundlagens stadganden. Vore de döda, har här i varje fall skett en återuppståndelse.

Jag måste även beröra en annan punkt. Den ärade talaren berörde, att enligt min redogörelse hade det förekommit fall, då man — för övrigt icke från justitiedepartementets utan från utrikesdepartementets sida — uttalat en varning till vissa tidningar mot att fortsätta med påbörjade artikelserier. Han ifrågasatte på ett försiktigt sätt, huruvida detta, att man varnade och icke beslagtogs tidningen i fråga, berodde därpå, att man betrakade denna som ett värdefullt stöd för sin neutralitetspolitik. Jag skall då be att få röja en hemlighet för den ärade talaren och meddela honom, att en tidning, mot vilken ett sådant varningsförfarande tillgripits, är Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Jag vågar tro, att inte ens den ärade talaren vidare skall kunna misstänka, att åtgärden i fråga tillkommit på den grund, att man betraktat tidningen såsom ett stöd för regeringens neutralitetspolitik.

Herr **Sandler**: Herr talman! Jag erinrar mig livligt från förra världskriget, vilken ymnig flora av skräckskildringar som då växte fram. Det visade sig dess bättre att en mycket stor del av dessa skildringar voro överdrivna eller fritt uppfunna. Jag har för min del inte glömt den erfarenheten och följaktligen inte heller glömt den naturliga slutsatsen, att gent emot dylika skräckskildringar är varsamhet i hög grad välbetänkt.

Men, herr talman, det kan vara anledning att visa varsamhet även åt den andra kanten, så att man inte råkar blanda ihop allt, likt och olikt, i en pott med påskriften »okontrollerbara uppgifter». Då hemfaller man nämligen till vad jag skulle vilja kalla för sanningsnihilism. Prototypen för denna nihilistiska inställning till sanningen är den, som i vår tideräkningens begynnelse framställde frågan: »Vad är sanning?» — och tvädde sina händer.

Det är väl ändå så, att det finns en del sanning, som vi behöva, även om den ibland kan vara en bitter dryck. Och då får man ju lov att bemöda sig om att skilja falskt och sant. Något sådant bemödande ligger naturligtvis inte i det företagna ingreppet mot pressen. Det vore alldeles otillåtligt att ur detta utläsa den uppfattningen, att uppgifterna äro ogrundade.

Nu betvivlar jag för min del, att sanningskriteriet har spelat någon egentlig motivbildande roll i detta sammanhang. Det har haft att konkurrera med ett annat motiv, som ju också här hela tiden har anförts, nämligen det missförstånd, som yppat sig med främmande makt. Och hur det går i konkurrensen mellan dessa bägge motiv, kan man ju bäst förstå, om man ställer saken på sin spets: om det föreläge en hundra procentig visshet, skulle missförstånd då icke yppa sig? Inte tror jag det.

Men jag vill söka belysa en annan punkt, som synes mig vara viktigare. Det har här också talats helt allmänt och odifferentierat om »krigförandes grymheter». Här är det nog ändå fråga om att i en och samma kategori sammanslå företeelser av mycket olika slag. Jag frågar rakt fram: är det krigsgrymheter, som det är fråga om i det, som vi få höra från Norge? Enligt svenska regeringens välbekanta tes upphörde krigshandlingarna inom Norge sommaren 1940. Det allvarliga här är, och det böra vi klargöra för oss, att det *icke* i det fall, som här är i fråga, gäller grymheter som åtfölja krigshandlingar, utan vad det gäller är behandlingen av vanliga civila medborgare i ett ockuperat land. Vi nödgas nu finna oss till rätta med det förhållandet, att till all annan rättslöshet tortyr tillämpas strax invid vår egen stuguknut på nordisk rättsgrunds gamla mark.

Det vore tanklöst att beteckna detta som en medeltida tortyr. Även medeltiden

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
bör vederfaras rättvisa, varje tid skall bedömas från sina förutsättningar. Om rätt och mänsklighet råka ut för förfall, så säger fallets höjd mera om vad det är som verkligen sker än den nivå, till vilken man faller.

Jag menar att den tryckfrihetsdebatt, som helt naturligt utspinner sig ur denna interpellation, inte alldeles bör få bortskymma den sakfråga, som för mig är den viktigare, nämligen frågan: bör det svenska folket veta, hur det står till i Norge, eller bör vetenskapen därom undanhållas det svenska folket? Om metoder och former må det diskuteras. Jag skall inskränka mig till den reflexionen, att det förefaller mig vara att ge sig in på ännu vanskeligare vägar, om man vill försegla den fria pressen såsom en naturlig kunskapskälla i det avseendet. Det är ganska klart för mig, att utrymmet för det okontrollerbara växer om kunskaper skola förmedlas på annat sätt. För mig är *saken* här viktigare än formen, och jag säger utan någon tvekan som min uppfattning, att det svenska folket *bör* ha klart för sig hur det står till i det hänseende, som nu är i fråga.

Jag skall tillåta mig att med bara två synpunkter ange min mening om vad det skall tjäna till att det svenska folket vet, hur det är. Det gäller i detta speciella fall en fråga, som rör enkla minimistandards av mänsklighet. Och då det gäller en sådan sak, har jag alltid föreställt mig, att ett neutralt land och ett samhälle, om vilket vi väl utan någon förhävelse kunna säga att det besitter en anständig rättskultur, icke kan undandraga sig vissa förpliktelser. Och man skall inte utan vidare säga att det saknar betydelse, hurdan uppfattningen och reaktionen är i ett sådant land. Det är dock ett visst korrektiv emot ett ytterligare raserande av vad som finns kvar av mänsklighet, om en reaktion icke uteblir. Detta korrektiv är ju måhända svagt, men till den kraft och verkan det hava kan, bör den reaktionen icke utebli. Jag är säker på att om dessa fakta, i den mån de äro kända, finns det inte mer än en mening inom det svenska folket, och vi skulle vara falska representanter för detta folk, om inte meningen i detta stycke här vore enstämmig. Vårt folks instinkter äro säkerligen alltför sunda för att det skulle vilja avskudda sig en obehaglig verlighet med den gamla frågan: skall jag taga vara på min broder?

Men det finns en annan synpunkt, och det är att vårt folk bör veta, vad det är — i den sällsamma högkonjunktur för sadistiska element den tid är, som vi råka leva i — att bli ett ockuperat land, utsatt för sådana elements lös-släppta instinkter. Jag skall genast skjuta in en sak: det är inte alls min mening, att vi här i landet skulle behöva så att säga hetsa upp svensk försvarsvilja med några skräckskildringar. Jag är övertygad om att det svenska folket ändå väl förstår de goda grunder, som finnas för att väl värna om vårt eget. Och jag skall tillägga, att det skulle väl för oss alla vara en obeskrivlig lätt-nad, om detta inte vore sant eller, för att uttrycka sig litet mer realistiskt, om det skulle inträffa, att dessa instinkter ur människans svartaste gömslen åter bleve ordentligt inlästa.

Men då det nu är som det är, så tycker jag att det är bäst att vara illusionsfri och bäst att veta vad det gäller. Det är då inte fråga om någon kunskap för att utbreda skräck, en vetlös skräck, som inte kan vara till någon nytta utan som bara förlamar, utan en kunskap som skall vara en eggelse för vårt folks mod och för dess ståndaktighet. Och dessa fakta ha två sidor. De berätta inte blott om grymheter över våra begrepp, utan även om en ståndaktighet över vårt förstånd. Och bägge dessa sidor ha ett ärende till oss.

Jag menar, att vi få framför allt inte skjuta undan detta, som om det inte anginge oss. Jag gör den reflexionen inför vad jag hör och lär, att sådant som händer i Norge kan, om vi inte väl beställa om vårt eget hus och om inte dessa mörka krafter skulle bli, som jag sade, inlästa igen, hända mig, det kan hända

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

herr justitieministern och det kan hända vilken hederlig svensk medborgare som helst.

De romerska fabelberättarna brukade för att läsaren skulle riktigt fatta, att det var någon mening med deras berättelse, sluta med att säga till läsaren: »Detta handlar om dig!» För min del menar jag att det vore ganska klokt av oss att mottaga sådana fakta som om de vore försedda med den varnande etiketten: »De te fabula narratur.»

Herr von Heland: Herr talman! Det synes mig mycket egendomligt, att herr Sam Larsson i sin interpellation påstår sig kunna tala för den svenska opinionen och att herr Sandler i dag påstår sig kunna tala för svenska folket. Jag finner det också egendomligt, att herrar Sam Larsson och Sandler efter justitieministerns synnerligen klaggörande svar inte inse, att svenska riksdagen borde stå enig bakom regeringens åtgärder i nu berörda avseende.

Man kan nämligen enligt min mening inte skilja bort regeringens tryckfrihetspolitik från dess neutralitetspolitik. Kan verkligen herr Sam Larsson gå i borgen för att de skräckskildringar, som spritts, inte äro skickligt upplagd propaganda? Och kan vidare herr Sandler verkligen skilja på sant och falskt i detta hänseende? Man må ursäktas mig, om jag inte tror därpå. Jag kan försäkra att man åtminstone inte på landsbygden, och jag tror inte heller i allmänhet i städerna, har den uppfattning, som herrar Sam Larsson och Sandler gjorde sig till tolk för. I stället är man rätt orolig och även förgrymmad över det självsvåld, som vissa tidningar och vissa personer ådagalägga i frågor, som kunna vara synnerligen ömtåliga ur utrikespolitisk synpunkt. Inte minst reagerar man emot att vissa medborgargrupper i det svenska samhället utan ansvarig ställning och utan kännedom om alla utrikespolitiska faktorer tillåta sig att genom uttalanden och åtgärder försvåra utrikesledningens arbete.

Mycket skulle kunna sägas i denna fråga av dem, som opponera sig emot uttalanden, som röra andra länders angelägenheter och som kunna verka irriterande ur utrikespolitisk synpunkt. Jag vill endast uttala mitt fulla gillande av regeringens åtgärder för att söka komma till rätta med viss tidningspress förlöpningsar. Det önskemålet blir allt allmännare, och det är väl tidningspressens eget fel, att andra och strängare åtgärder borde vidtagas mot de tidningar, som utan hänsyn till vårt lands farofyllda läge medvetet driva sabotage mot utrikesnämndens, regeringens och utrikesledningens politik. Tidningspressen borde genom sitt eget uppträdande förhindra en sådan utveckling.

Härutöver kommer jag inte mer att yttra mig i denna debatt. Ty en utförlig diskussion kan inte gagna i sak, utan endast verka inrikespolitiskt irriterande och skada det goda samarbete, som man försöker upprätthålla i landet. Jag vill dock slutligen varna dem, som missbruka den frihet, som svensk grundlag skänker, till att genom ansvarslös och utmanande press- och mötespolitik försätta vårt land i ett synnerligen svårt läge. Skall Sveriges ungdom offra sitt liv på slagfältet, och skola mödrar och barn begravas under spillorna efter flygbombardemangen, då må detta ske under försvaret av vårt fosterland. Men statsmakterna måste se till, att det icke sker i ett av hänsynslösa redaktörer framprovocerat krig.

Herr talman! Jag vill tacka regeringen för de ingripanden, som här skett.

I detta anförande instämde herrar *Friggeråker, Bror Nilsson, Egnell, John Gustavson, Holstenson, Aronsson, Albert Andersson* och *Eskhult*.

Herr Undén: Herr talman! Justitieministern gav i sitt interpellationssvar en uttömmande redogörelse för hurusom kvarstadsförfarandet skett enligt de

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

konstens regler, som anges i § 3 mom. 9 tryckfrihetsförordningen. Redogörelsen var för mig övertygande — jag har för min del inte tvivlat på att justitieministern och hans medhjälpare veta, hur kvarstad skall verkställas enligt denna paragraf.

Beträffande motiven till kvarstadsbesluten i de här diskuterade fallen hänvisade justitieministern till den kommuniké, som offentligen utfärdades och vari det hette, att regeringen gör dylika ingripanden till hindrande av att ömsesidiga beskyllningar för grymheter publiceras i den svenska pressen. Och justitieministern underströk här ytterligare, att denna ståndpunkt var intagen till fullföljande av regeringens neutralitetspolitik.

Samtidigt var justitieministern angelägen om att omgärda sin princip med mångahanda reservationer. Undantag från den angivna principen kunde enligt svaret här i kammaren vara motiverat, än av den anklagade regeringens relativa okänslighet för sådana beskyllningar, än av ställningen hos den person, som hade framfört beskyllningarna, nämligen i sådana fall, då denne var legitimerad att företaga den statsakt, vari dessa beskyllningar ingingo, och än enligt några grunder, som jag inte fick riktigt klara för mig, men som sammanhänge med underhandspåpekanden från utrikesdepartementet. Slutsatsen var, att konfiskationspolitiken är utformad efter oföränderliga och självklara principer, och dessa i sin tur äro ett adekvat uttryck för den enda rätta neutralitetspolitiken. Det tror jag var andemeningen med justitieministerns svar. Var och en, som gillar neutralitetspolitiken, bör därför känna sig övertygad om riktigheten av det tryckfrihetsprogram, som här har formulerats.

I likhet med interpellanten har jag emellertid inte kunnat undgå att konstatera olikheterna mellan det utförliga tryckfrihetsprogram, som i dag har formulerats, och de korta kärnfulla satser, vari justitieministern i höstas formulerade sitt då framförda tryckfrihetsprogram. Jag har i själva verket den uppfattningen, att justitieministerns tryckfrihetsprogram i hög grad är frukten av en improvisation, som har tillkommit under trycket av olika faktorer — faktorer som enligt regeringens bedömande äro av bestämmande vikt i Sveriges nuvarande läge.

Om jag då håller mig till publiceringen av skräckskildringar från krigförande land, vill jag understryka, att här måste göras en bestämd distinktion, såsom herr Sandler nyss har påpekat. Det är stor skillnad mellan skildringar av grymheter, begångna i sammanhang med krigshändelser, och sådana grymheter, som utgöra ett led i ett förvaltningssystem. Men jag skall för ögonblicket ställa mig på justitieministerns utgångspunkt och taga alla dessa skräckskildringar under ett.

Många av oss minnas, som likaså herr Sandler uttalade, att det under förra kriget förekom åtskilligt i den vägen i vårt land. Vår neutralitetspolitik under förra kriget var inte en sämre neutralitetspolitik, därför att dessa skrifter icke konfiskerades av regeringen. Vare sig publiceringen här i landet var lämplig eller olämplig, ansågs den icke kompromettera regeringens neutralitetspolitik. Och även under åtminstone ett tidigare skede av det nuvarande kriget har åtskilligt av detta slag publicerats i Sverige utan att det, såvitt jag vet, har föranlett ingripanden från regeringens sida. Justitieministern har visserligen givit en aktningvärd lista på indragna skrifter av detta innehåll, men jag tror inte det skulle vara svårt att komplettera hans lista med en frilista å liknande publikationer, som icke föranlett ingripanden. Jag har från min egen hylla plockat fram ett litet allsidigt urval. I ett flygblad med överskriften »Den tyska folkgruppens i Polen pinöväg» och som säges vara det tredje officiella tyska offentliggörandet av de polska illdåden mot tyskar i Polen, förekommer bl. a. följande: »Råheter, misshandlingar, hotelser och de geme-

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

naste blodsdåd känneteckna polackernas brottsliga förhållande under denna skräckens sommar. — — — Över 70,000 flyktingar räknades enbart i de tyska genomfartslägren. Oräkneliga andra måste lämna hus och hem och fly in i skogarna. Hur många som redan då föllo offer för den polska terrorn kan ännu icke beräknas. De som stannade kvar hade elände och död att emotse.»

I en på svenska publicerad broschyr, som heter »Tysklands koncentrationsläger» och har överrubriken »Englands vita bok nr 2», avtryckas hemska skildringar från regimen vid de tyska koncentrationslägren.

För ungefär ett år sedan hade justitieministern här i kammaren hållit ett anförande, vari han försvarade sig mot förebråelser från ledamöters sida för att ha förfarit ensidigt vid konfiskationer. Han riktade då en vädjan till kammarens ledamöter att fästa hans uppmärksamhet på sådana tidningsuttalanden, som förekommo i det ytterlighetsläger, som ansågs ha kommit lindrigare undan. För att lojalt efterkomma denna vädjan, eller för att göra ett litet experiment, tog jag mig friheten att skicka justitieministern ett nummer av Dagens Eko, som innehöll skräckskildringar av en del grymheter som skulle ha begåtts under det jugoslaviska kriget. Jag fick emellertid ett meddelande att justitieministern ansåg, att den sortens skildringar inte borde föranleda ingripanden från regeringens sida. Då jag egentligen delade justitieministerns mening, gjorde jag givetvis ingen invändning, men upphörde att vidare efterkomma hans vädjan.

För en eller annan månad sedan publicerades en rysk skrift i svensk översättning, innehållande skräckskildringar av påstådda tyska grymheter på östfronten. Denna skrift har följts av en tjock volym från motsidan, utgiven på tyska och innehållande fasansfulla skräckskildringar av påstådda ryska grymheter. Arbetet är publicerat som officiellt tyskt dokument och distribuerat här i landet. Huruvida det även säljes i bokhandeln, är mig obekant.

Detta är bara några stickprov, som jag tillfälligtvis kunnat göra. Jag understryker att jag inte ett ögonblick begär, att justitieministern skall konfiskera en enda av de nu nämnda skrifterna. Orsaken till att jag här anförd dem är endast och allenast, att jag velat något allsidigare belysa justitieministerns nu framförda tes angående ingripanden mot ömsesidiga beskyllningar för grymheter.

Jag vill nu först göra några distinktioner för att inte bli missförstådd. Jag anser för min del alls icke lämpligt, att de svenska tidningarna börja på att ösa ur det material av skräckskildringar, som ställes till förfogande från krigförande länder eller på annat sätt. Vad som är lämpligt eller olämpligt är en sak för sig. Här tala vi först och främst om när konfiskation skall ske, när lagligt ingripande bör eller icke bör äga rum.

Det kunde möjligen ifrågasättas att göra skillnad mellan officiella dokument, såsom de ovannämnda tyska, engelska och ryska publikationerna, å ena sidan, och mera privata skrifter, t. ex. de i dag omtalade norska uppgifterna, som äro anledningen till konfiskationerna, å den andra sidan. Justitieministern var inne på denna tankegång, fastän han bestämde distinktionen på ett annat sätt, i det han talade om uttalanden gjorda i offentliga tal av ledande statsmän. Var och en måste dock inse, att en skillnad på denna grundval knappast kan göras. Det vore ju att lämna fritt spel åt den mest propagandamässigt inställda regeringen. Hur orättvist och partiskt skulle det inte i praktiken verka, om vi gäve fri plats åt regeringarnas propagandamaterial, medan vi undertryckte uppgifter, kanske ofta långt bättre kontrollerade, från t. ex. de ockuperade länderna, vilkas regeringar äro i landsflykt och ur stånd att själva ge ut dylika skildringar?

Man kunde också vilja resonera på följande sätt. Det är en sak för sig att

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
tolerera distribution här i landet av skrifter, som innehålla berättelser om grymheter, men en annan sak är att bereda plats åt sådant material i pressen och därmed lägga fram det för en större publik. Till denna tankegång skulle jag vilja säga, att den kan vara av betydelse vid bedömandet av *lämpligheten* av en viss publicering, men den kan inte gärna åberopas som vägledande för neutralitetspolitiken. Är en viss skildring att anse såsom kränkande för en krigförande stat, så blir den knappast mindre kränkande, om den sprides i broschyrform än om den sprides i tidningar. Om regeringen tar på sig ansvaret för vad som tryckes, så kan det ansvaret inte begränsas till pressen.

Själva grundfelet i justitieministerns åskådning är enligt min mening att han nödvändigtvis vill ta ansvaret för allt, som tryckes här i landet och som berör vårt förhållande till utlandet. Ju flitigare det konfiskeras i administrativ väg, ju längre glider justitieministern in på denna farliga väg. Konfiskationerna utan rättsförfarande leda alltmer över till den grundsatsen, att justitieministern och regeringen ansvara för att ingenting olämpligt blir publicerat i Sverige inom det utrikespolitiska området. Detta är inte bara raka motsatsen till tryckfrihetens idé, utan i längden också ytterst besvärande för neutralitetspolitikens handhavande.

Min uppfattning är att det alls inte kan åligga pressen att uttrycka sig på samma korrekta sätt, om jag får använda det ordet, som exempelvis regeringens medlemmar, när de hålla offentliga tal. Tidningarna ha *sin* uppgift, och den kan inte fyllas, om de endast bli språkrör för regeringen eller om de iakttaga en överdriven försiktighet, som framstår såsom inspirerad ovanifrån.

Neutralitetspolitiken ålägger den neutrala staten en opartiskhet i handling mot de krigförande och medför därför som naturlig konsekvens, att den neutrala regeringen visar korrekthet i uppträdandet åt alla håll. Men därifrån får icke slutas, att folkets hela känsloliv skall präglas av ett slags ljum oberördhet. Vi svenskar äro allt annat än ljumma. Fastän neutralitetspolitiken är så fast förankrad i våra traditioner och i vår politiska uppfattning, ha vi såväl under förra världskriget som under det nuvarande ofta reagerat med hetsighet. Jag behöver bara erinra om pressens häftighet, när Finland stod ensamt mot en angripare under första vinterkriget. På samma sätt reagerar pressen nu vid alla de underrättelser, som inlöpa om hur undertryckningspolitiken ter sig i Norge, och den är därvid ett språkrör för vidsträckta uppfattningar hos allmänheten.

Naturligtvis har regeringen ibland haft besvärligheter, när pressen sagt ut vad stora kretsar av allmänheten tänka och känna. Men inte är det på längre sikt skadligt för landet att tidningarna stundom tala i ett högre tonläge än landets officiella regering. Jag skall ta ett annat exempel. Skulle inte det amerikanska folket ha trott, att Sverige uppgivit sin tryckfrihet och därmed en väsentlig del av sin demokrati, om tidningarna under hela kriget konsekvent hade tigit i brännbara ämnen? Tror någon att en sådan uppfattning om Sverige vore ägnad att stärka vårt lands anseende och ställning?

När det påstås, såsom justitieministern och andra regeringens ledamöter ofta ha gjort, att tidningarna genom olämpliga skrivelser kunna undergräva förtroendet till Sveriges neutralitetspolitik, så kan det med lika mycket fog sägas, att en långt driven räddhåga att yttra en mening kan undergräva förtroendet för vår självständighet och därmed också för vår neutralitet. Antag, att det gäller ett oförblommerat partitagande för det norska folket och att svenska tidningar kanske i heta ordalag uttrycka sin sympati för vårt broderfolk och sin indignation över de metoder, som kommit till användning i Norge under ockupationsmaktens hägn. Nog vet varje utländsk makt med representation i Sverige, att vi känna det på det viset, vare sig det uttryckes i pressen eller

Ang. beslagttagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

inte. Det finns ingen anledning att tro annat än att regeringens medlemmar tänka och känna på samma sätt som vi andra i detta land. Det har också bekräftats i dag av justitieministern.

Det tyska folket har för inte mer än två decennier sedan upplevat Ruhr-ockupationen. De tyska nationalsocialisterna ha starkare än de flesta tyskar under gången tid givit uttryck åt hur en ockupationsregim kan kännas av de undertryckta. Skulle den tyska regeringen eller den tyska allmänheten ha några svårigheter att förstå, huru vi, som äro så nära släkt med norrmännen och ha deras öden för våra ögon, känna och tänka inför händelserna därborta?

Det är förvisso ingen svårighet för utländska iakttagare att inse, att vi med passionerat intresse följa det norska folkets lidandehistoria utan att vi därför ha någon tanke på att överge neutralitetspolitiken. Den svenska neutralitetspolitiken är inte och har aldrig varit någon känslomässig inställning. Den är en förnuftspolitik, bottnande i den allvarliga och noga genomtänkta övertygelsen att, i saknad av en universell mellanfolklig rättsordning, vårt lands enda möjliga politik är neutraliteten, så länge vi inte bli föremål för angrepp.

Det är mot bakgrunden av den tankegång, som jag nu försökt skissera, som jag ställer mig kritisk mot den tryckfrihetspolitik, som manifesteras i en alltmer ökad användning av konfiskationsmetoden. Jag har inte läst den artikel, som givit anledning till masskonfiskationen av tidningar helt nyss, och jag skall därför inte yttra mig om den. Men regeringen är nu i alla fall ingen huvudredaktör för landets tidningar och bör inte ha ambitionen att placera sig i den ställningen. Och ett är säkert: det är alldeles uteslutet att den svenska pressen skulle tiga stilla om fängelse regimen i Norge. Vi veta mycket väl genom talrika kanaler, att misshandel förekommer mot politiska fångar liksom annan hänsynslös och för oss upprörande behandling. Jag erinrar om fallet Seip för någon tid sedan.

Vi ha så mycket mindre skäl att här iakttaga någon extraordinär skepsis, som det är en doktrin i den totalitära statsläran att de, som betraktas som statsfiender, skola behandlas utan alla skrupler. Ofta förklaras det nu även offentligt i Norge att de skola slås ned utan misskund. Man har inte gjort någon hemlighet av att hänsynslösa behandlingsmetoder anses berättigade.

För oss i Sverige te sig de i Norge använda metoderna, såväl fängelse regimen i Møllegaten 19 som undertryckningspolitiken överhuvud, såsom uppskandande och på samma gång absurda. Kunde vi genom någon form av vädjan till förnuft och framsynthet åstadkomma en ändring, skulle vi känna det som en oerhörd lättnad. Men om våra röster tala för döva öron, återstår oss blott att söka följa vad som sker och offentligen registrera det i vår fria press. Den uppgiften måste vi ta på oss, och i vår övertygelse därom kunna tidningskonfiskationer inte åstadkomma någon ändring.

I herr Undéns yttrande instämde herrar *Pauli, Branting, Wagnsson, Oscar Olsson, Sjödahl* och *Karl Andersson*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda i denna debatt, men vissa uttalanden dels av interpellanten och dels av herrar Sandler och Undén ge mig anledning att säga några korta ord.

Jag behöver inte här gå in på frågan om våra känslor gentemot våra broderfolk i grannländerna. Om den saken hade jag tillfälle att uttala mig vid remissdebatten vid denna riksdags början. Vad här frågan gäller synes mig vara, om man opåtalat skall låta propagandaalster spridas, det må ske i tidningar eller på annat sätt, propagandaalster, som kunna innebära irritationsmoment i förhållande till främmande makt. Justitieministern har här så tydligt, som han har

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

kunnat göra det, framställt den vidtagna åtgärden som en åtgärd, vilken får ses i sammanhang med vårt lands utrikespolitiska läge. Den omständigheten, att vi måste taga hänsyn till de utrikespolitiska förhållandena, gör att tryckfriheten måste handhas på det sätt, som i det föreliggande ärendet har skett.

Jag ser de åtgärder, som justitieministern har vidtagit, såsom ett led i strävandena att bibehålla det väsentliga i vår tryckfrihetsförordning och ett försök att komma till rätta med de missförhållanden, som taga sig uttryck på detta område. Justitieministern erinrade om att det finns propagandacentraler med nära förbindelser åt olika håll utåt. Det är inte möjligt att sovra och granska allt det material, som därifrån strömmar ut, utan det måste givetvis också åligga vederbörande, i detta fall tidningsredaktionerna, att med omdöme granska och sovra det material de få. Det måste upprätthållas en skillnad mellan vad som är upplysning i vanlig mening och vad som är propaganda. Det går ju inte gärna för sig att i dessa tider göra propaganda efter känt mönster. Den stora allmänheten kan inte ha något intresse av att hålla en mindre grupp — ty dess bättre är det endast en mindre grupp — illojala tidningar om ryggen.

Det står för oss såsom den främsta och bör för allmänheten också stå som den främsta omsorgen att ge regeringen ett stöd i strävandena att upprätthålla sin en gång deklarerade neutralitetspolitik och se till, att inte sådana åtgärder vidtagas, som kunna åstadkomma allvarliga störningar i det hänseendet.

När vi på sin tid i riksdagen behandlade frågan om lagen om censur, uppträdde jag och talade emot denna skärpning av tryckfriheten, och jag röstade också emot densamma. Jag gjorde detta, emedan jag anser, att det fria ordet såväl i tal som skrift är en mycket viktig del av den fria folkliga självstyrelsen. Men jag måste nu säga, att jag är fullt på det klara med, att om den trafik, som vissa, ehuru mycket fåtaliga tidningar bedriva, fortsätter, kan den tvinga fram en strängare tryckfrihetslagstiftning än den, som vi nu ha. Dessa tidningar, som jag nyss betecknade såsom illojala men som kanske känna sig upprörda över ett beslag, arbeta således i en riktning, som icke gagnar den svenska tryckfriheten. Riksdagens egna ledamöter ålägga sig själva en mycket stor försiktighet, när de i sina hemorter sammanträffa med sina väljare då det gäller att diskutera utrikespolitiska spörsmål. Det måste väl då också fordras av dessa tidningar, som dock måste vara medvetna om den ställning, som de intaga gentemot allmänheten, att även de ålägga sig att iaktta stor försiktighet. Det är svårt nog för vår regering att utåt kunna klargöra sina strävanden till obrottslig neutralitet, och detta arbete bör inte få försvåras av att propagandaalster i viss riktning spridas bland befolkningen. Det är ju uppenbart, att man måste se detta även ur psykologiska synpunkter och ha klart för sig, att det av en främmande makt, som befinner sig i krig, kan tolkas som ett slags folkstämning i en viss riktning, om större spridning ges åt dylika alster, något som ju icke kan vara lyckligt.

Vi ha sluppit krigets grymheter. Vi böra då själva medverka till — det behövs jag ju inte påminna om — men även tillhålla andra, som ha möjligheter att tala till allmänheten genom sin press, att iaktta en sådan försiktighet, att vi inte försvåra vår utrikeslednings av statsmakterna givna uppgifter. Att då ta till ett sådant uttryck, som herr Sam Larsson gjorde, när han sade, att tryckfrihetens saga är all, är dock att gå till överdrifter.

Jag ser, som jag nyss framhöll, i justitieministerns arbete på detta område ett försök att komma till rätta med förhållandena, som vi med hänsyn till vårt utrikespolitiska läge böra söka komma till rätta med, således ett försök att utan att kräva längre gående ingrepp råda bot på missförhållandena. Det är därför som jag, herr talman, med detta inlägg velat ge mitt stöd åt justitieministerns åtgärder.

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

Herr Linderot: Herr talman! Efter vad som sagts här i debatten av herrar Sam Larsson, Sandler och Undén vore kanske något ytterligare inlägg från den åsiktsriktning i fråga om tryckfriheten, som dessa tre herrar ledamöter företrätt, icke nödvändigt. Men herr justitieministern har i sitt yttrande apotroferat mig och polemiserat mot ett uttalande av mig vid ett tidigare tillfälle här i kammaren, varför jag känner mig uppfordrad till ett par repliker. Innan jag går in på detta, vill jag emellertid även säga ett par ord om några andra inlägg i debatten.

Då herr von Heland företräder den meningen, att hänsynslösa tidningsredaktörer, såsom han yttrade sig, sätta landets välfärd, dess neutralitet och fred i fara genom ansvarslösa skrivelser, förstår jag inte vad herr von Heland egentligen har för uppfattning om de omständigheter i världen, som framkalla krig mellan nationerna. Det har gjorts så våldsamma överdrifter av den krigsfara, som kan uppstå, om i en kanske ganska obetydlig liten tidning något eventuellt osympatiskt för en främmande makt skulle bli uttryckt. Det är väl ändå inte på det sättet, att varje yttrande i tidningspressen i ett land med tryckfrihet och där regeringen inte svarar för allt som tryckes, som kan vara osympatiskt för annan makt, kommer att störta oss hals över huvud ut i ett krig. Inte behöver man måla upp en sådan skräckbild — för att anknyta till det tema, som behandlas här — av vad som kan ske, om statsrådet Westman inte skulle vara så kvick med beslagen som han är. Det är ju nästan ett bevis på att vederbörande talar i en sjuk sak, ty det ligger inte till på detta sätt. Här finns säkerligen ingen — tillåt mig säga, inte ens jag — som inte förstår, att regeringen har mycket stora bekymmer och svårigheter och att det inte är så lätt för regeringen att veta, hur man i olika enskilda fall skall göra för att bevara bästa tänkbara förhållande till främmande makter. Det är emellertid inte om detta, som diskussionen här rör sig, utan diskussionen gäller de faror, som justitieministern vill låta påskina skulle uppstå för Sveriges neutralitetsspolitik, om icke dessa konfiskationer utan rättegång, d. v. s. indragning på administrativ väg, ideligen skulle upprepas. Det är väl ändå inte så, att ett land börjar krig mot ett annat bara därför att dess statsöverhuvud känner sig sårat eller någon av dess myndigheter känner sig bli utsatt för obehagliga yttranden i ett annat land. Det kan naturligtvis medföra vissa förhandlingssvårigheter av ett eller annat slag, men det är så oerhört överdrivet att vilja måla läget så, att om justitieministern icke vidtog alla dessa beslag, skulle nog Sverige nu antagligen vara i krig.

Herr von Helands uppfattning delas åtminstone i en viss utsträckning av herr justitieministern själv, såvitt jag kan förstå. Det är detta som är det betänkliga och som har framkallat den vederhäftiga och ansvarskännande opposition, som här kommit till uttryck.

Jag vill göra ett annat påpekande beträffande tolkningen av det moment i tryckfrihetsförordningen, som här åberopas. Där står, att missförstånd med främmande makt skall *ha yppat* sig, för att konfiskation utan rättegång skall vidtagas. Herr justitieministern har anfört, att i det nu aktuella fallet med de sjutton beslagen *förutsatte* utrikesministern, att missförstånd skulle komma att yppa sig, varför beslagen vidtogos. Det är nämligen ett faktum, att beslagen gjordes, innan det fanns någon teknisk möjlighet, att en utländsk makt skulle ha kunnat ge sitt missnöje till känna. Man *förutsatte* helt enkelt att så skulle ske, och herr justitieministern har sagt, att det senare har bekräftats, att så också skulle ha blivit fallet, om beslagen icke hade gjorts. Det kan ju för all del mycket väl tänkas, men frågan blir här: vart tar det vägen med tryckfriheten? Spörsmålet blir ju ändå ytterst, om det är möjligt att upprätthålla tryckfriheten ens till skenet, därest regeringen påtar sig garantier mot

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
främmande makter att genast, då en skrift tryckes, se efter, att den icke kan vara anstötlig för att i så fall omedelbart ingripa med administrativt förfarande. Då är det nämligen, såsom herr Sam Larsson sade, snart slut med tryckfriheten, och då skola vi också säga öppet och ärligt, att vi anse, att situationen för närvarande icke medger tryckfrihet i Sverige. Man skall emellertid inte under bedyrande av sin kärlek till tryckfriheten successivt avskaffa den. Det anser jag inte vara ett bevis på statsmannavisdom.

Man har här vidare talat om att man också måste ta hänsyn till graden av faromomentet, då det befaras uppstå missförstånd med främmande makt. Det finns makter, som mycket lätt känna sig ha blivit utsatta för missförstånd, och det finns andra, som egentligen inte bry sig så mycket om vad tidningspressen skriver. Herr Undén har påpekat den svenska pressens uppträdande under det finsk-ryska vinterkriget. Jag vill erinra om något, som kanske har fallit i glömska, nämligen att Sovjetunionens regering då officiellt vände sig till svenska regeringen — om jag inte missminner mig var det till och med genom en not — och påtalade de oerhörda angrepp, som dagligen gjordes mot sovjetregeringen och Sovjetunionen i den svenska pressen. Då svarade den svenska regeringen med en not, där det för sovjetregeringen påpekades, att i Sverige hade man något som kallades för tryckfrihet, varför regeringen i Sverige icke ansåg sig kunna ikläda sig ansvar för vad tidningspressen skrev om sovjetregeringen. Det var ju ur svensk synpunkt en mycket »käck» ståndpunkt, eftersom många ansågo att fara för Sverige förelåg i den situation, som vi då befunno oss i. Man utmålade i varje fall i pressen Sovjetunionen som en aktuell fara för vårt land. Då kunde emellertid den svenska regeringen förklara, att vi hade tryckfrihet och att regeringen icke ansåg sig kunna ansvara för pressen. Nu däremot förklarar sig regeringen absolut på det klara med att den är skyldig att ansvara för pressen gentemot en annan makt, vars regering tydligen är mycket känsligare än den regering, som det den gången gällde. Denna olikhet i ståndpunkter har gjort många här i landet rätt miss-tänksamma, att den ståndpunkt, som man nu från regeringens sida förfäktar i tryckfrihetsfrågan, icke är så absolut objektiv, som herr justitieministern vill göra gällande, utan att tvärtom ganska subjektiva synpunkter spela in i dessa utrikespolitiska resonemang.

Jag vill sedan till herr statsrådet Westman, då han anser, att jag egentligen inte skulle yttra mig till försvar för den svenska demokratin, säga, att jag i fortsättningen liksom hittills icke tänker låta vare sig statsrådet Westman eller någon annan föreskriva mig vad jag vill försvara eller icke försvara. Även om det kan betraktas som en »skräckskildring», vill jag ändå här framhålla, att historiker — herr statsrådet Westman är ju inte främmande för historiska betraktelsesätt — som i framtiden komma att se på den nuvarande svenska historien och på vad som förevarit exempelvis under dessa aktuella debatter, komma att säga, att den svenska demokratin här försvarades av Linderot emot den för den svenska demokratin i detta fall farlige herr justitieministern.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att slå fast, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu har förklarat, såvitt jag fattade honom rätt, att han definitivt har övergått till att tolka grundlagen så, att orden »missförstånd sig yppat» i Tr. 3:9 medge att man kan presumera vad som kommer att yppa sig och sålunda preventivt belägga med kvarstad och gå in för en preventiv tolkning av grundlagen, trots att denna själv säger, att den skall tolkas i varje särskilt fall efter ordalydelsen. Det är något mycket betänkligt, och jag kan inte tänka mig att en sådan tolkning vare sig är riktig eller kan komma att stå sig. Ett överträdande av grundlagen får

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

icke ske under *några* förhållanden, ty skulle så ske, undermineras ej botten grundlagen utan även tilltron överhuvud taget till våra lagar. Ingenting är dock i den situation, vari vi befinna oss, viktigare, än att vårt folks tilltro till grundlag och lag hålles levande och att dess tilltro till en riktig tolkning av lagen blir bestående.

Jag måste också säga, att herr justitieministern icke kunnat motbevisa, att beslagen av de tidningar det här är fråga om skedde, innan något missförstånd hade yppat sig. Han har till och med förklarat, att *efter* det beslaget hade skett ett meddelande kom om att missförstånd hade yppat sig — i detta fall har herr statsrådet sålunda själv medgivit, att man föregripit lagen. Detta är så mycket mera betänkligt som det är konstaterat, att beslagen åtminstone denna gång i vissa fall ägde rum, innan allmänheten över huvud kunnat alls göra sig en bild av huruvida artikeln var brottslig eller icke och sålunda även innan vederbörande legation eller vederbörande utländska regering hade erhållit något exemplar och kunnat göra sig en föreställning om innehållet. Detta är mycket betänkligt, och det måste alstra en misstro hos allmänheten beträffande grundlagens tolkning i denna punkt.

Jag kan nöja mig med att instämma med herrar Sandler och Undén samt med interpellanten i vad de sagt rörande vad som sker i Norge och rörande svenska folkets obestridda rätt att få del av vad som där sker. Vad som sker med vårt norska broderfolk, när det är fråga om tortyr och misshandel av grävsta slag, kan inte svenska folket utan att förlora sin självaktning låta mörklägga. Om man nu inte tror, såsom det har antytts, att dessa beedigade vittnesmål, vilka publicerats om tortyren i det ockuperade Norge, äro riktiga, så vill jag fråga herr justitieministern, om han skulle tänkas vilja godkänna, att tre ojäviga svenska domare, gärna medlemmar av riksdagen, finge i uppdrag att granska allt detta material och att uttala sig såsom domare om huruvida dessa vittnesmål äro värda tilltro eller äro att betrakta såsom allenast propagandaföreteelser. Vi komma nämligen inte ifrån dessa debatter, herr statsråd, — det svenska folkets rättsmedvetande och samvete äro sådana att vi inte komma ifrån dessa debatter — vare sig i pressen eller i riksdagen, förrän man får denna sak klarlagd och utredd. Vi skola komma åter och åter tillbaka till den; och genom den taktik, som regeringen har valt, komma inte dessa opinionsyttringar att avtaga, utan min bestämda uppfattning är, att de genom samvetets och rättsmedvetandets makt oavslutligen komma att växa. Den som känner det svenska folkets historia behöver inte tveka på den punkten.

Vi behöva bara tänka oss följande fall. Pondera att Finland bleve ockuperat på samma sätt som nu Norge är ockuperat och att samma företeelse av tortyr och misshandel skedde i Finland gentemot det svensk-finska och det finska folket där, som nu sker gentemot det norska folket, samt att därom komme fullt tillförlitliga skildringar till oss. Skulle det då finnas någon regering i detta land, som skulle våga undertrycka dessa skildringar? Jag tror icke det — den regeringen skulle inte sitta länge!

Men vad som gäller för Finland måste också gälla för Norge; vi kunna inte göra åtskillnad på Norge och Finland, vi måste behandla båda dessa broderfolk lika och vi kunna inte ta någon som helst hänsyn till någonting annat än rättsmedvetandet.

Vi få enligt mitt förmenande inte heller göra på det sättet, att likheten i behandlingen av material rörande utländska frågor blir beroende av om detta material kommer från det ena landet eller det andra, ses med gillande eller ogillande av den ena regeringen eller den andra. Det får icke bli så, att om den utländska regeringen, som inte ständigt springer i trapporna hos utrikesministern och hos justitieministern, och om denna regerings land och folk får

Ang. beslagttaget av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
skrivs hur mycket som helst i fråga om påstådda grymheter och liknande, medan då det gäller det land eller de länder, som ständigt anmäla missnöje med svensk press eller förklara att missförstånd yppat sig, ögonblickligen skola få sina önskingar om mörkläggning uppfyllda. Det kan inte vara rimligt.

Nu sade herr justitieministern, att vi enligt grundlagen inte kunna i detta fall handla på annat sätt än vi göra. Om man i det ena fallet kan gå vid sidan om den formella lydelsen av grundlagen, i frågan om att »missförstånd sig yppat», och t. o. m. gå till ett presumerande och till beslagsåtgärder av preventiv art, varför är det då omöjligt att göra ett formellt avsteg i det andra fallet, varigenom man skulle åtminstone åstadkomma att det bleve likhet inför svensk lag? Eljest blir ju följden den, att regeringarna i de olika länderna alla måste bemöda sig om att låta sina representanter i vårt land springa så mycket som möjligt i trapporna hos svenska regeringen och för denna anmäla sitt missnöje för att få bort från den svenska pressen alla sådana skildringar, som kunna vara dem till obehag. Jag kan inte finna att en dylik utveckling kan vara särdeles önskvärd, vare sig man utvidgar området för en mycket generös tolkning av grundlagen eller man inbjuder alla främmande regeringar att springa i trapporna. Enda sättet att hindra detta synes mig vara att upprätthålla en verklig svensk tryckfrihet, sådan som den svenska tryckfriheten enligt ordalydelsen skall vara. I detta avseende måste jag påminna herr justitieministern om att även den pressnämnd, som han själv har tillsatt, hos regeringen har anmält missnöje med de ständiga beslagen. Eftersom denna pressnämnd tillkom för att underlätta samarbetet mellan pressen och regeringen, bör man väl ta någon hänsyn till denna pressnämnds enhälliga inställning.

Jag finner också med smärta, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i sitt långa tal, när han besvarade interpellationen, inte på något sätt reagerade mot det upprörande som sker hos vårt broderfolk i Norge, vilket han dock måste veta är ett faktum. Man förstår till fullo regeringens svårighet, och vi äro allesammans på olika sätt beredda att hjälpa regeringen, men vi kunna icke göra det på ett sådant sätt som herr von Heland har föreslagit. Det var ganska märkligt att höra vad herr von Heland yttrade. Skulle hans uttalande återspegla den svenska bondeklassens mening, så är det mycket beklagligt, och det visar att de tidningar, som han närmast läser, uppenbarligen ha en egendomlig uppfattning om vad som tilldrar sig i Norge. Herr von Heland syntes nämligen vilja göra dessa vittnesmål, som ha varit publicerade i den svenska pressen om förhållandena i Norge, till en skicklig propaganda. Han ville alltså helt enkelt förneka, att i Norge försiggå dessa ohyggliga ting, varom alla äro underkunniga — alla utom herr von Heland! Han trodde inte på dem, sade han, och så tillkännagav han, att hans anhängare äro arga på den svenska pressen. Ja, det är ju möjligt att de äro det — det skulle då vara därför att den svenska pressen begagnar sig av sin grundlagsenliga rätt att få säga sin mening om dessa ting, som här vid detta och andra tillfällen ha varit på tal!

Herr von Heland går till och med så långt att han talar om hänsynslösa redaktörer, som framprovocera krig. Det är ju att gå till en så våldsam överdrift, att någonting sådant inte kan vara uttalat i verkligt god tro. Herr von Heland ville inte heller att vi skulle diskutera frågor, som röra tryckfriheten, ty det skadar oss i utlandet. Jag har inte påträffat någon man, som varit mera tjänstvillig, när det har gällt att misskreditera den svenska tryckfriheten!

Herr Bernhard Johansson förklarade, att vi inte hade någon anledning att stödja illojala tidningar, det framkallade bara strängare tryckfrihetspolitik. Men de tidningar, som det här gäller, äro sådana som Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Eskilstuna-Kuriren, Westmanlands Läns Tidning, Karlstads-Tidningen. Falu-Kuriren, Smålands Folkblad, Arbetarbladet och ytterligare

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)

ett antal tidningar i vårt land, varav många äro mycket gamla och alla väl ansedda och tillhörande olika partier.

Om dessa tidningar begagnade herr Bernhard Johansson nu nedsättande ord; han talade om en grupp av illojala tidningar. Detta tycker jag är ganska ansvarslöst gjort. Jag tror inte att herr Bernhard Johansson behöver befara att vår tryckfrihetspolitik blir strängare, därför att man slår vakt om tryckfriheten, men det kan bli följden, om man upphör att slå vakt om densamma, och jag är övertygad om att den svenska riksdagen, trots vad såväl herr von Heland som herr Bernhard Johansson anser, har så pass stark ryggrad att man där aldrig kommer att kunna uppdriva den erforderliga majoriteten för att kunna sätta en censur i kraft. Att vi skulle tillhålla andra att förtiga grymheter för att klara vårt eget skinn tror jag verkligen inte var den innersta meningen med herr Bernhard Johanssons ord, fastän det av hans yttrande föreföll som om han menade att vi, för att rädda vårt eget skinn, skulle utlämna våra bröder norrmännen till vilken tortyr som helst. Det gör icke det svenska folket, det kan herr Bernhard Johansson vara övertygad om!

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Såsom gammal journalist, som själv många gånger har utnyttjat tryckfrihetens möjligheter till bristningsgränsen, kan jag inte annat än instämma i de lovsånger till tryckfriheten, som här ha framförts. Å andra sidan äro vi väl också alla ense om att det finns vissa lämplighets- och försiktighetsgränser, som särskilt bli aktuella i tider som de nuvarande. Man bör varna för att sätta likhetstecken mellan den indragningsmakt, som har tillämpats i tider, då en regering har velat klämma åt pressen för en alltför hårdhänt kritik av dess göranden och låtanden, och den behandling av pressen, som är ett uttryck för regeringens strävan att skydda nationen själv och särskilt att hålla den utanför kriget.

Det är klart att man måste se med andra ögon på dessa saker, när man sitter i regeringsställning och känner sig ha ansvaret för rikets bestånd, och när man skjuter sin individualism i förgrunden och menar att tryckfrihet är den enskilde journalistens rätt att låta sin uppfattning till varje pris komma fram. Det finns inget nationellt intresse i att göra klyftan alltför stor. Tvärtom, det finns ett nationellt intresse att göra den så liten som möjligt.

En tidningsredaktör uppvaktas ju ofta av folk som äro indignerade, och han får ofta det intrycket att dessa personer mena, att utgången av världskriget kan avgöras åt ena eller andra hållet, om bara — i mitt fall — Örebro-Kuriren riktigt sjunger ut åt det håll, som man vill tillskynda ett nederlag. Regeringen kan ju icke se saken alldeles på det sättet.

Det är klart att en bra princip är att sanningen skall fram. Men man kan inte ställa det kravet i dessa tider på tidningarna att de inte skola införa andra uppgifter än dem som äro kontrollerade; de måste få publicera även uppgifter, vilkas sanningshalt kan sättas i fråga. Å andra sidan vill jag för min del gå så långt att jag säger, att sanningen inte är det enda korrektivet; regeringen får väl också se till att icke det material, som bevisligen är sant, kan utnyttjas till att inom vårt folk driva fram lidelser och stämningar, som kunna föra oss ut i olyckan, ut i kriget.

Jag vill inte säga att jag i allt understödjer den nuvarande justitieministerns politik på detta område. Jag har tvärtom många gånger känt mig retad över hans beslag. Jag tycker att han till och med har varit för känslig för påtryckningar och påpekningar, som ha lett till sådana beslag. Jag instämmer livligt med herr Undén, som sade, att man inte skulle begära, att pressen uti ett land skulle vara så officiell som regeringen är. Man kan ju medge, att den får ha rätt att uttrycka sig på ett friare sätt än som svarar emot önsknings-

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
arna i justitiedepartementet. Jag har också tyckt, att statsrådet Westman varit litet ensidig i sina beslag; att hans slägga har drabbat åt ena hållet alltför ofta men åt det andra hållet alltför sällan. Men jag måste dock erkänna, att när jag i dag hört statsrådet Westman räkna upp vilka tidningar av olika färg som hade drabbats av beslag, blev jag överraskad av att finna en större mångsidighet i dessa ingripanden än jag tidigare hade trott.

Herr Sam Larssons lovsång var enligt min mening litet för mycket fylld av bröstoner. Det låter ju väldigt vackert, när man säger — och de orden upprepade ju också herr Ström — att man inte skall tiga av räddhåga för eget skinn, men strängt taget är det väl räddhågan för eget skinn, som ligger bakom hela vår neutralitetspolitik. Det är ett ytterst litet steg från att säga att man inte skall tiga av räddhåga för eget skinn och till att säga att vi inte av räddhåga för eget skinn skola vägra att kasta oss ut i det stora avgörandet, där vår nation har sina sympatier med i spelet.

Om vi vilja hålla på neutralitetspolitiken, få vi därför göra vissa offer. Herr Sam Larsson mässade om tryckfrihetens undergång som en följd av dessa beslag. Jag upprepar vad jag sade nyss, att man får skilja mellan den indragningsmakt, som bakom sig har regeringens känslighet för kritik mot dess egen verksamhet, och den, som grundar sig på omtanke om nationens eget väl. Regeringens politik har ett enda stort syfte i dessa dagar, nämligen att hålla nationen utanför kriget, att bevara dess frihet, att rädda den från undergång.

Jag går så långt att jag säger, att jag inte ens för detta syfte vill göra vilka medgivanden som helst. Men nog äro vi ense om att det är på utfallet av denna strävan som även den svenska tryckfriheten och den svenska demokratin beror. De tidningar, som alltför gärna bortse från de krav detta ställer även på pressen, göra inte tryckfriheten någon tjänst — som nu i det här fallet. Att herr Sam Larsson har tagit upp denna fråga i detta sammanhang beror på att så många tidningar på en gång blevo indragna; det var massverkan som åstadkom sensationen kring fallet. Herr Sam Larsson sade, att dessa tidningar handlat i god tro. Ja, huruvida de gjort det beträffande sanningshalten av det material, som de publicerat, vill jag inte yttra mig om, men jag vill inte heller säga, att de handlat i god tro beträffande publiceringen av den ifrågavarande artikeln. De voro nämligen medvetna om, att de skulle bli beslagtagna, om de publicerade den, ty en annan tidning hade tidigare blivit beslagtagen för samma artikels skull. Jag har visserligen hört en uppgift från en redaktör, som blev erbjuden denna artikel, att man har valt den vägen att söka publicera denna artikel i så många tidningar som möjligt för att därigenom göra det omöjligt för justitieministern att komma med beslag. Men jag vill hellre tro den andra versionen, enligt vilken dessa tidningar införde detta material för att bli beslagtagna, för att känna herr Westman på pulsen och för att bereda honom ett nederlag. Vad som än var orsaken till publicerandet, frågar man sig, om det verkligen var den rätta vägen att gå. Jag är snarare övertygad om att det inte har blivit så mycket ett nederlag för justitieministern som ett nederlag för tryckfriheten själv. Jag upprepar ännu en gång, att det i tryckfrihetens intresse är nödvändigt att göra klyftan mellan regeringen å ena sidan samt allmänheten och pressen å den andra så liten som möjligt och inte att genom nålsting och provokationer av olika slag förstora denna klyfta.

Man hade hoppats, att man skulle kunna nå fram till detta syfte genom tillsättandet av pressnämnden, som ju inte är något officiellt organ — den skall ju visserligen vara ett organ för regeringen men den skall också vara ett organ för den svenska pressen. Man hade som sagt hoppats, att synpunkterna skulle på grund av denna nämnds verksamhet närma sig varandra

Ang. beslagtagandet av vissa tidskrifter och tidningar. (Forts.)
 och att man skulle kunna komma ifrån sådana här elakartade konflikter som ingalunda gagna tryckfriheten, men det fall, som det nu är fråga om, visar att förhoppningen inte har förverkligats. Jag vill beklaga, att hoppet har svikits, men jag vill inte därigenom släppa förhoppningen själv, utan jag vill tro att detta fall bara är ett beklagligt mellanspel. I tryckfrihetens intresse åtminstone ligger det att ett sådant närmande sker. Det är icke i kamp mot landets nationella regering som tryckfriheten skall värnas, utan i samverkan och samförstånd med denna regering — i annat fall går det inte.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 196, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Söderkvist* m. fl. väckta motionen, nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter, dels ock en i ämnet väckt motion.

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Genom en den 17 mars 1942 dagtecknad proposition, nr 193, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Häri genom förordnas som följer.

Har hyresvärd, utan att hyresgästen förverkat sin hyresrätt, uppsagt hyresavtal till upphörande den 1 oktober 1942, vare hyresvärden likväl, om lägenheten helt eller till väsentlig del är uthyrd till bostad, ej berättigad att före den 1 juli 1942 eller den tidigare dag Konungen bestämmer sluta avtal om uthyrning av lägenheten till annan hyresgäst. Den som innehar lägenheten vare ej pliktig att därförinnan låta den förevisas för annan.

Slutes avtal i strid mot förbud som nu sagts, vare det ogiltigt. Var den, med vilken hyresvärden ingått sådant avtal, i god tro, njute han skadestånd.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 270, i vilken herrar *Henriksson* och *Hagberg* i Malmö hemställt, att riksdagen måtte besluta, att den föreslagna lagen om inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter även skulle gälla rätten att uthyra affärslägenheter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget; samt

B) att motionen II: 270, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Det förefaller mig som om utskottet hade synnerligen goda grunder för den uppfattningen att det »för visso kan anföras skäl för att ett skydd skulle ges även åt innehavare av andra lägenheter än bostadslägenheter». Ty om alla slag av affärslokaler lämnas utanför denna provisoriska lagstiftning, som nu avsikten är, så riskerar man ju två saker. Först och främst riskerar innehavaren av en sådan butiks-, kontors- eller verkstadslokal att hyran för lokalen höjes ganska väsentligt under den närmaste tiden. Det är för närvarande inte bekant, i vad mån den kommande hyresregleringslagen kommer att innehålla sådana bestämmelser, som göra det möjligt för en innehavare av sådan affärslägenhet att få rättelse för den händelse hyran höjes alltför mycket. Man har emellertid att fästa någon vikt, förmodar jag, vid det föredrag, som hovrättsassessorn *Zetterberg* höll i radio för två dagar sedan, varvid han uttalade, att det för affärslägenheter inte skulle föreslås samma slags hyresreglering som för bostadslägenheter men att *oskäligt* höga hyror för de förra lägenheterna skulle kunna nedsättas; om en fastighetsägare satte upp hyran till en oskälighöjd, skulle alltså hyresgästen kunna få rättelse senare. Detta tyder ju på att avsikten närmast är att göra en ganska skarp åtskillnad mellan de förutsättningar, under vilka hyran för en bostadslägenhet kan bli rättad och vid behov nedsatt, och de förutsättningar, som skola föreligga för att det skall bli möjligt att förfara på samma sätt i fråga om andra lägenheter. Det förefaller därför som om innehavare av t. ex. mindre butikslokaler här skulle löpa en ganska betydande risk.

Men även i ett annat avseende är ju situationen för en sådan hyresgäst för närvarande besvärlig. Han riskerar nämligen att fastighetsägaren säger upp honom och att han får lov att avflytta, vilket för en innehavare av en butik kan medföra ganska betydande olägenheter. Det är visserligen sant att gällande hyreslagstiftning ger honom möjlighet att under vissa förutsättningar få ersättning för vissa kostnader eller förluster, men detta kan knappast innebära att därigenom de olägenheter, som han åsamkats, till fullo uppvägas.

Jag kan inte se annat än att de sociala skäl, som tala för att man ger innehavare av bostadslägenheter ett visst skydd, kunna anföras också för att ett liknande skydd beredes innehavare av t. ex. butikslägenheter.

Emellertid kan denna fråga, herr talman, ju icke bara bedömas ur den sociala äldre hyreslagstiftningens synpunkt, utan den bör även, såvitt jag kan förstå, bedömas ur en helt annan synpunkt, vilket det förefaller som om herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet inte har gjort. Orsaken därtill är närmast,

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)
förmodar jag, att denna senare synpunkt inte är något som man i regel har anledning att beakta inom justitiedepartementet.

Svenska staten har ju under detta krig funnit anledning att genomföra en mycket långt gående prisreglering med användande av olika metoder — jag tänker då närmast på priskontrollnämndens verksamhet men även på andra slag av åtgärder. Grundprincipen för denna statens prisreglerande verksamhet är, kortfattat uttryckt, att staten medger en affärsman, företagare, rätt att höja priserna i den mån detta är erforderligt som kompensation för på visst sätt beräknad kostnadsstegring men icke därutöver. Det förefaller som om tanken nu är, att en liknande princip skulle tillämpas, när statsmakterna i framtiden ämna reglera hyran i fastigheter. Antag nu, att här föreligger en kalkyl, som visar en sannolikt mycket obetydlig kostnadsstegring för en fastighet, och att denna fastighet innehåller såväl bostads- som affärslägenheter. Då skulle ju enligt prisregleringens vanliga principer en mindre höjning av hyran få äga rum såväl för bostadslägenheter som för affärslokaler i denna fastighet. Men det skulle komma i fullständig strid, förefaller det mig, med de principer som statsmakterna tillämpa beträffande prisreglering på andra områden, om man skulle säga: »Ja, här föreligger visserligen bara en kostnadsstegring för fastighetens drift med» — jag kan ta vilken siffra som helst — »tre procent, men när det gäller affärslägenheter kan man få höja hyran med ett tiotal procent eller mer, om den inte blir uppenbart oskäligen; endast då det gäller bostadslägenheter få vi lov att se till att höjningen inte blir högre än med de tre procenten.»

Jag efterlyser, herr talman, en rationell motivering för att statsmakterna skulle beträffande affärslägenheter lämna frihet för en prisstegring, som överstrider vad som står i överensstämmelse med de grundläggande principerna för svenska statens prisreglerande verksamhet.

Om man nu särskilt beaktar, att innehavare av affärslägenheter, butikslokaler och andra lokaler äro underkastade priskontroll, då det gäller deras försäljningspriser, så skulle en sådan metod från statens sida som att låta omkostnaderna för affärsmännen på detta sätt stiga i höjden framstå såsom ganska märklig. Ty det bör ju observeras att i de kostnadsstegringar, som t. ex. en detaljhandlare får kompensation för, ingår enligt hittillsvarande principer inte mer än i begränsad utsträckning den höjning i hans fasta omkostnader, som bl. a. utgöres av hyreshöjning för hans affärslokal.

Man skulle alltså komma till det resultatet, att staten skulle medge en större hyreshöjning för affärslägenheter än som betingas av kostnadsstegringen, men sedan skulle denna höjning i hyran endast till viss del få räknas med i den kostnadskalkyl, som lägges till grund när priskontrollnämnden bestämmer utförsäljningspriserna på varorna. Resultatet bleve då, att den affärsdrivande skulle klämmas från båda hållen. Jag har, herr talman, svårt att se att det skulle kunna finnas någon principiell motivering för en sådan ståndpunkt.

Nu har ju inte heller Kungl. Maj:t, såvitt jag förstår, bundit sig för detta, utan den promemoria, som finnes utarbetad härom, är att betrakta såsom preliminär — den var inte offentlig i förrgår, jag vet inte om den blivit det i dag — men eftersom det nu på kammarens bord liggande förslaget till provisorisk lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter gör en så stark skillnad mellan bostadslägenheter och affärslägenheter och efter hovrättsassessor Zetterbergs anförande i radio, har man verkligen anledning att befara, att det närmast skulle ha varit i justitieministerns tankar att göra en ganska betydande skillnad mellan de olika slagen av lägenheter.

Jag skall, herr talman, inte nu på något sätt polemisera mot utskottet, som tydligen i ganska hög grad har beaktat den synpunkt, som jag nu har anført. Utskottet anser, att man inte kan gå den vägen att helt enkelt utvidga det

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)
skydd för hyresgäst, som lagen om inskränkning i fastighetsägares rätt att uthyra lägenhet innebär, till att gälla alla lägenheter, ty det skulle vara »alltför vittutseende». Den saken skall jag nu inte ta upp till någon närmare debatt, då det inte torde tjäna mycket till i nuvarande situation.

Jag vill bara uttrycka min glädje över att utskottet tydligen har haft sinne för vikten av de spörsmål, som jag här tillåtit mig beröra, och jag anser mig också våga hoppas, att regeringen på samma sätt som utskottet skall ta detta spörsmål under överbägande, ehuru regeringen i all synnerhet på sakens nuvarande stadium har velat klara av det som ansågs mest brännande och måhända även ansågs enklast att ordna. Jag uttrycker därför den förhoppningen att detta spörsmål, i den mån det gäller affärlägenheter, icke skall genom beslutet här i dag bliva definitivt avgjort i negativ riktning.

Jag skall alltså, herr talman, inte här framställa något yrkande, utan jag skall endast uttala det dubbla önskemålet, att, *för det första*, i den kommande hyresregleringslagen sådana bestämmelser införas, att innehavare av affärlägenhet får ett rimligt skydd mot en högre hyreshöjning än som står i överensstämmelse med de principer, vilka statsmakterna tillämpa för sin prisreglerande verksamhet i övrigt, och att, *för det andra*, regeringen tar under överbägande, huruvida inte också en innehavare av affärlägenhet kan få vidgat skydd mot att tvingas att avflytta från den lokal, som han innehar, och på så sätt åsamkas förluster och svårigheter.

Herr Wohlin: Herr talman! Vid upprepade tillfällen sedan en följd av år tillbaka har jag såväl här i kammaren som annorstädes tagit upp den brännande frågan om de höga hyrornas problem och uttalat min förvåning och mitt missnöje över den långsamhet och den valhänthet, som statsmakterna här i landet enligt min mening lagt i dagen, då det gällt att komma åt detta i högsta grad sociala onda. Jag har erinrat om att i vår huvudstad enligt internationella undersökningar före kriget hyrorna tillhöra de högsta i världen. Jag har vidare påpekat, att omkring en tredjedel av de mindre bemedlades inkomster går till hyra och jag har erinrat om den som följd därav trånga marginal, inom vilken de ha att röra sig för övriga livsviktiga utgifter såsom för mat, kläder och annat. Icke minst har jag velat understryka dessa synpunkter då det gällt barnrika familjer.

Senaste gången jag hade anledning att beröra detta ärende var, då bankoutskottets utlåtande nr 33 vid 1940 års riksdag angående penningpolitiken förekom till behandling här i kammaren den 25 maj 1940. Bankoutskottet hade i detta utlåtande berört den priskontroll, som vore önskvärd till förhindrande av inflatoriska tendenser på andra områden, men icke med ett ord vidrört den kardinalpost i de mindre bemedlades budget, som utgöres av hyreskostnaderna. Jag utvecklade utförligt vid det tillfället, att redan då en tendens till stegring i hyreskostnaderna här i Stockholm hade gjort sig gällande, och jag framhöll angelägenheten av att de hundratals familjer, som vore beroende av denna utveckling på hyresmarknaden, finge det skydd mot en fortsatt hyresstegring, som var ofrånkomligen nödvändigt. Vid det tillfället uppträdde till försvar för en motsatt uppfattning i främsta rummet professor Ohlin. Professor Ohlin förklarade då, att några prisstegringstendenser på hyresmarknaden icke föreläge, och i ett långt professorligt uttalande, som jag har här framför mig på bordet, försökte han göra gällande, att de av mig utvecklade farhågorna voro fullständigt grundlösa. Under den tid, som därefter förflutit, är det för mig känt, att prisstegringar i betydande omfattning ha ägt rum på hyresmarknaden vid nyinflyttning i lägenheter — alltså för nytillkomna hyresgäster — att en viss spekulation med fastigheter här i huvudstaden ägt rum

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)

och att en prisförskjutning uppåt har försiggått till stor skada för talrika medborgare i denna stad. Och säkerligen är icke denna stad ensam om denna tendens. Nu, när en proposition sent omsider till min tillfredsställelse föreligger — en proposition som jag skulle ha önskat för två år sedan men åtminstone för ett år sedan — då vaknar professor Ohlin till medvetande om denna stora sociala frågas betydelse och vill för resten gå längre med häyn till de affärsintressen, som han uppenbarligen i viss mån företräder. Det är icke någon hållning över professor Ohlins ståndpunkt i frågorna under årens lopp; ena gången är det si och andra gången är det så, allt efter omständigheterna. Vad som är populärt är tydligen i hög grad vägledande för professor Ohlin.

Jag vidhåller min tjugoåriga uppfattning om den absoluta nödvändigheten av en lagstiftning av denna natur och ber att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Herr Ohlin har till mig riktat en enkel fråga av följande lydelse:

»Vad är anledningen till att den i avvaktan på en lagstadgad hyresreglering föreslagna lagstiftningen rörande en tillfällig inskränkning i uthyrningsrätten begränsats att gälla endast bostadslägenheter och sålunda motsvarande skydd icke beretts innehavare av kontors- och butikslägenheter samt verkstadslokal?»

Denna fråga är dagtecknad den 18 mars, och därav framgår, att den är framställd efter det att propositionen remitterats till utskottet, liksom den tydligen är formulerad med anledning av propositionens lydelse. Jag skulle ha kunnat komma i en mycket kinkig konstitutionell situation, ifall inte omständigheterna hade räddat mig. Det måste ju vara mycket tvivelaktigt, om det kan anses vara ett riktigt bruk av institutet enkla frågor, att man, sedan en proposition har remitterats till utskott, genom frågor om skälen till Kungl. Maj:ts ställningstagande på det ena eller andra sättet i olika punkter av propositionen vill draga upp en debatt inför någon av riksdagens kamrar, samtidigt som prövningen av propositionen försiggår inom utskottet. Jag vet inte om herr Ohlin vill erkänna, att ett sådant bruk av frågeinstitutet kan vara ägnat att ingiva åtminstone statsråden en viss betänksamhet, kanske också ledamöterna av det utskott, som har att handlägga propositionen.

Emellertid har jag blivit räddad från att behöva lösa detta svåra dilemma genom att tiden icke gjort det möjligt att giva ett särskilt svar på den enkla frågan, innan jag nu är i tillfälle att yttra mig rörande problemet här i debatten, och därmed äro mina konstitutionella svårigheter undanröjda, samtidigt som ju herr Ohlins önskan om ett snabbt svar blir tillfredsställd. I själva verket föreligger ju redan svaret här i utskottets motivering för utskottets del. Men eftersom herr Ohlin nu har hållit ett anförande här och framställt flera synpunkter i ämnet, ber jag att få säga några ord med anledning av herr Ohlins yttrande.

Jag vill då först och främst säga, att jag var mycket betänksam, huruvida den första delen av herr Ohlins anförande verkligen var ägnad att främja de intressen som han avsåg att gagna. Herr Ohlin talade om att husägarna i hus, där butikslokaler uthyras, skulle kunna beräknas få fria händer. Kungl. Maj:t har intagit en sådan ståndpunkt, menar den ärade talaren, att det ser ut som om butiksägarna äro övergivna. Men det kan ju vara ganska farligt att driva den tesen, ty detta kan ge husägarna blodad tand och å andra sidan butiksägarna en känsla av att de äro överlämnade på nåd och onåd åt husägarna. Butiksinnehavarna skulle kunna räkna med att bli klända mellan hammaren och städet, såsom den ärade talaren utvecklade. Å ena sidan äro de underkas-

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)
tade prisreglering — vilket vi inte förstå i justitiedepartementet, tillade herr Ohlin med en älskvärd, ursäktande nationalekonomisk formulering — å andra sidan ha de hyresvärdarna, som få höja hyrorna hur mycket som helst, avsevärt mer än som kan ske med andra lägenheter. Herr Ohlin yttrade också någonting om mina tankar, som var ganska pessimistiskt färgat.

Emellertid kom herr Ohlin efter denna något törnbeströdda vandring fram till en slutsats, mot vilken jag inte har något att erinra, i det att herr Ohlin uttryckte en förhoppning, att vi i justitiedepartementet skulle ägna denna fråga om butiksinnehavarna all möjlig uppmärksamhet. Och det kan jag utlova att vi skola göra. Frågan har av skäl som utskottet framhåller icke lämpligen kunnat upptagas till lösning i denna provisoriska lag, men vi skola naturligtvis följa allt som händer även under den närmaste tiden, och i dag utremitteras en promemoria rörande den blivande hyresregleringen. Den skall utsändas till alla möjliga håll, och då få ju alla tillfälle att framföra de synpunkter, som böra beaktas. Och jag kan försäkra herr Ohlin, att jag inte alls på grund av någon på förhand intagen ståndpunkt kommer att förbise de synpunkter, för vilka herr Ohlin här gjort sig till talesman, ehuru jag naturligtvis måste avvakta utredningen, innan jag kan göra något uttalande av bindande natur.

Vad beträffar herr Wohlin's anförande, så vill jag mycket starkt framhålla, att när vi nu i justitiedepartementet framlagt denna provisoriska lag och när vi där skola sysselsätta oss med utarbetande av den hyreslagstiftning, som skall komma snarast möjligt, så sker detta i den fulla insikten, att man genom dessa lagstiftningsåtgärder endast kan bereda sig ett rådrum, inom vilket man har att söka lösa hyresfrågan genom andra åtgärder, vilka emellertid, såsom herr Wohlin själv inser, icke falla under justitiedepartementets direkta handläggning.

Herr Norman: Herr talman! I samband med denna lagstiftning, som nu föreligger till avgörande, har utskottet haft till behandling en motion, vari det har äskats en utvidgning av lagens tillämpningsområde, så att de provisoriska bestämmelserna skulle komma att gälla även affärslägenheter. Inom utskottet togo vi starkt intryck av de skäl, som motionärerna hade anført för sin uppfattning, och det rådde egentligen bland utskottsledamöterna meningsskiljaktighet endast om huruvida vi skulle söka tillmötesgå deras önskemål genom en ändring av lagtexten eller genom ett uttalande i motiveringen. Majoriteten stannade för den sistnämnda utvägen, och till detta har jag vid detta tillfälle endast att tillägga, att vad utskottet säger i anledning av motionen är avsett som ett observandum och som en varning. De fastighetsägare som det här gäller få behålla sin avtalsfrihet, men jag tror att det är skäl att säga ut, att statsmakterna förvänta att de använda den på ett lojalt och lämpligt sätt. De böra kanske hava i minnet de tänkvärda orden i domarreglerna, som årets studentabiturienter ha haft att fundera över nu i dagarna, att den sin frihet missbrukar, är värd att mista henne. Skulle det visa sig, att den frihet från ingripande rörande dessa lägenheter och deras ägare, som nu föreligger, leder till svårigheter av social karaktär, så blir det enligt min uppfattning statsmakternas oavvisliga plikt att se till att dylikt rättas till i den kommande lagstiftningen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag skall inte här taga upp någon diskussion rörande de konstitutionella betänkligheter, som herr justitieministern nyss vidrörde. Som han själv påpekade har ju utvecklingen blivit den, att dessa be-

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)
tänkligheter icke ha fått någon praktisk betydelse. Men jag vill med anledning av justitieministerns påpekande i ett annat avseende, där han angav att det kunde vara farligt och riskabelt att uttala sig på det sätt som jag gjorde, säga, att jag icke kan undertrycka en viss förvåning över att en tydligen justitieministern underställd person som hovrättsassessor Zetterberg får lov att i radio komma fram med sådana uttalanden, att deras uppläsande i kammaren anses vara farligt, därför att de kunna väcka fastighetsägarnas uppmärksamhet i viss riktning. Det förefaller mig som om justitieministern hade en viss anledning beakta, att kanske det som uppläses i radio kan ha lika stora verkningar och väcka lika stor uppmärksamhet som det som uttalas här i kammaren.

Jag vill vidare konstatera, att justitieministern icke på något sätt tagit upp till behandling det som var min huvudsynpunkt, nämligen att det kräves en viss konsekvens av statsmakterna, när det gäller den prisreglerande verksamheten, så att vi icke på hyresområdet få en reglering, som går efter andra linjer än den som sker t. ex. genom priskontrollnämnden. Jag är mycket glad över det uttalande, som justitieministern sist gjorde, att saken skall ägnas all uppmärksamhet även vad beträffar utvecklingen under den allra närmaste tiden. Jag vill därtill endast foga det önskemålet, att justitieministern då tar en ingående överläggning med folkhushållningsministern och finansministern om detta spörsmål.

Vad beträffar herr Wohlins uttalande, att jag 1940 skulle ha intagit en annan ståndpunkt än den jag för närvarande intar, ena gången si och andra gången så, får jag, herr talman, erkänna att detta var verkligen högst förbluffande. Jag trodde att man i praktisk politik behandlade spörsmålen, när de hade någon praktisk betydelse. Jag vill erinra herr Wohlin om att när bankoutskottets utlåtande våren 1940 förekom till behandling, gällde saken prisutvecklingen vid det tillfället — eller som herr Wohlin själv då betonade under det närmaste året — d. v. s. från maj 1940 till maj 1941 eller, om man så vill, till budgetårets slut 1941. Jag uttalade att det fanns inga tecken, som tydde på att *under denna period* en egentlig hyresstegring av väsentlig eller ens nämnvärd omfattning skulle inträda. Frågan om bränsleklausul var ju en sak för sig, som redan var under statsmakternas behandling. Min uppfattning var, att om läget längre fram bleve ett annat, skulle saken då tas upp till behandling. Jag hade därför väntat, att herr Wohlin vid ett senare tillfälle skulle ha funnit anledning att komma med ett erkännande, att han 1940 tydligen var ute i ogjort väder. Det visade sig ju, att under den period, som detta utskottsutlåtande avsåg, blev det faktiskt ingen hyresstegring. Jag vet att hyresstegring förekommit i ett eller annat fall, som herr Wohlin känner till, men den officiella statistik, som vi här måste utgå ifrån, visar, att det under denna period icke förekom någon hyresstegring. Däremot fanns det året därpå, d. v. s. 1941, vissa tecken på att bostadsreserven nedgick så mycket, att man kunde befara en annan utveckling. Då var det mig bekant att Kungl. Maj:ts regering tog upp detta spörsmål till behandling.

Jag kan därför, herr talman, inte finna något annat än att herr Wohlin intar en ganska egendomlig ståndpunkt, när han vill, att dessa spörsmål skola behandlas, innan det finns någon faktisk anledning att göra det. Jag kan fråga varför herr Wohlin inte redan 1939 eller 1938 tog upp dessa spörsmål. Det fanns då lika mycken anledning därtill som 1940. Men 1941 kommo vi i det läget, att spörsmålet blev aktuellt, och då har också regeringen tagit upp det till behandling. Jag kan därför inte rikta någon kritik mot regeringen för att den förfarit på det sättet, ehuru jag hade önskat, att regeringen, när den tog upp spörsmålet, hade gjort det över ett något vidare fält än som skedde.

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Herr Ohlin uttryckte sin förvåning över att jag inte utövat någon censur över vad som sades i radio av en tjänsteman i justitiedepartementet. Här är det ju visserligen inte fråga om censur enligt tryckfrihetsförordningen, men eftersom det i alla fall är en censurfråga, vill jag lämna en förklaring till herr Ohlin. Anförandet i radio var oensurerat, men för den skull kan det ju vara bra ändå. Tjänstemannen i fråga yttrade, att en blivande lagstiftning kommer att medföra bestämmelser avseende att förhindra oskälig hyra för butikslägenheter. I detta uttalande, och det var allt som sades, lär väl inte kunna ligga en uppmuntran för värdarna att försöka ta oskäliga hyror.

Herr **Wohlin**: Herr talman! Mitt förra anförande var liksom alla mina andra anföranden under krigsåren mycket kort. Men jag kan endast säga att den kulan visste var hon tog. Det finns någonting, herr Ohlin, som heter förutseende, och det är en egenskap, som är ganska bra att ha, men den saknar herr Ohlin i ganska hög grad. Redan våren 1940 fanns det påtagliga stegrings-tendenser på hyresmarknaden i Stockholm, och det är bättre att komma för tidigt med en sådan lagstiftning än att komma två år för sent, då många människor hunnit lida betydligt av den uppskrivning av hyror, som mig veterligen ägt rum i en mängd fall här i staden.

Jag vet att om man i god tid väcker en fråga, är det icke populärt. Då blir man i stället impopulär. Däremot är det populärt att följa med tidsströmningen och därefter bestämma den tidpunkt, då man skall demonstrera sin uppfattning. Denna uppfattning skjuter för övrigt i det föreliggande fallet över vad justitieministern föreslagit.

Jag bestrider herr Ohlins uttalande, och jag har icke under den följd av år, då jag väckt bostadsfrågan på tal här i Sverige, varit ute i ogjort väder. Jag har tryckt på en fråga, som för hundratusentals familjer betyder oändligt mycket mer än vad herr Ohlin förstår. Det har varit min bestämda övertygelse, att det på detta område försumrats mycket, och vi måste se till, att nu icke mera blir försummat. Herr statsrådet har självfallet rätt i att det nu föreliggande förslaget är en säkerhetsåtgärd i avvaktan på en nyproduktion av bostäder. Jag har endast med glädje hälsat denna säkerhetsåtgärd, men jag anser fortfarande, att den borde ha kommit tidigare.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Jag vill först i anledning av herr statsrådets påpekande nämna, att när det i radio av en jurist, som tydligen arbetat med dessa problem inom justitiedepartementet, hålles ett anförande, som verkar såsom en sammanfattning av en icke offentligen tillgänglig promemoria — jag vet inte om den möjligen blivit offentlig i dag — har man naturligtvis anledning att fästa en ganska betydande vikt vid det uttryckssätt, som användes. När nu det uttryckssätt, som brukas i fråga om affärslägenheter, är ett helt annat än det som svarar mot de tankegångar, som förekomma i fråga om bostadslägenheter, tror jag att det inte är alldeles omotiverat, att man drar den slutsatsen, att detta anförande är uttryck för tankegångar, som representeras även av justitieministern. När det sägs, att oskäligt höga hyror skola kunna nedsättas, verkar detta uppenbarligen så, att det är meningen att hyror, som icke visas vara oskäliga, icke skola kunna nedsättas. Detta innebär då en vida större frihet för hyresvärdarna i fråga om sådana hyreslägenheter än i fråga om de andra.

Vad herr Wohlin beträffar, kan jag vid avlyssnandet av hans anförande inte undgå att erinra mig den danska bonde, som i en diskussion, där vissa hans

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)
påstående vederläggande fakta framfördes, svarade: »Jeg benægter facta.» Detta gör även herr Wohlin. Han förnekar riktigheten av den officiella statistik, som finns rörande hyresutvecklingen under perioden 1940—1941. Denna offentliga statistik, uppgjord av socialstyrelsen, visar att det under denna period inte ägde rum någon hyresstegring. Jag medger att beräkningsmetoderna äro sådana att man kan diskutera, huruvida en hyresstegring på en procent förekom eller ej. Jag skall emellertid inte gå in på detta nu.

Herr Wohlins kritik 1940 gick ut på att bankoutskottets utlåtande, som gällde 1940—1941, var uppenbarligen bristfälligt, därför att det inte pekade på att man måste inskrida för att förhindra en hyresstegring. Jag kan endast konstatera att bankoutskottets talesmän hade rätt i sin ståndpunkt, att det vid denna tidpunkt inte behövdes något ingripande för att förhindra en hyresstegring, som faktiskt icke kom till stånd. Utskottets talesmän hade ju också rätt på den punkt, där de förmodligen voro överens med herr Wohlin, nämligen att i den mån läget undergick en förändring, var det naturligt att Kungl. Maj:t tog upp denna sak till behandling, vilket också har skett.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag kan verkligen inte förstå vad herr Ohlin kan ha för anledning, när han nu vill främja butiksinnehavarnas intressen, att försöka fastslå, att jag intar en för dem mindre tillfredsställande hållning. Jag har här försökt att förklara för herr Ohlin, att det anförande, som hållits i radio, är ocensurerat, och att det återger en ståndpunkt, som intagits av en tjänsteman i departementet, som arbetat som sakkunnig vid en utredning. Men herr Ohlin vill inte vara med om detta, utan han säger att man måste anse, att vad som sades i radio är en sammanfattning av justitieministerns åsikt. Jag bestrider detta, herr Ohlin. Det är inte på det sättet.

Jag har sagt det förut, och jag upprepar det ännu en gång. Jag kan inte förstå att herr Ohlin kan vara missbelåten med dessa mina uttalanden. Jag tycker att han i stället skulle vara belåten med dem i allra högsta grad. Men det måtte vara några retoriska synpunkter, som herr Ohlin anlägger.

Emellertid vill jag säga att det i dag kommer ut en promemoria, som lämnar en redogörelse för det sakkunniguppdrag, som utförts av en tjänsteman i justitiedepartementet. Denna promemoria är undertecknad av honom och inte av mig. Denna promemoria kommer att remitteras som ett vanligt sakkunnigbetänkande. Liksom i fråga om andra sakkunnigbetänkanden gör departementschefen naturligtvis mycket klokt i att inte intaga någon bestämd hållning i frågan, förrän utredningen avslutats genom att remissvaren ha inkommit. Jag väntar mig ett mycket stort antal svar och mycket intressanta sådana, där olika synpunkter komma att brytas mot varandra. Jag skulle vilja fråga herr Ohlin, om han inte finner det klokt av mig att jag vägrar att intaga någon bestämd ståndpunkt, förrän remissvaren ha inkommit.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Det synes mig inte finnas någon anledning att vidlyftigare debattera detta spörsmål vid detta tillfälle. Den nu omnämnda hyresregleringslagen väntas ju komma och det finns ju anledning att då närmare gå in på problemen, men eftersom här förts på tal frågan om den hyreshöjning, som man väntade sig skulle komma 1940, och som nu enligt uttalande från visst håll skulle ha drabbat hundratusentals familjer, synes det mig att detta påstående icke bör få stå oemotsagt i denna kammare. Det har nämligen av socialstyrelsen gjorts en utredning av frågan i vad mån hyreshöjningar ägt rum från september 1939 fram till nuvarande tidpunkt. Av denna utredning framgår, att dessa höjningar i genomsnitt kunna beräknas till mellan en och

Ang. inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter. (Forts.)
två procent. När denna utredning sålunda fastslagit en så ytterligt låg höjning, måste man ju fråga sig: vad finns det för andra områden inom näringslivet, där en så ringa prishöjning under motsvarande tid ägt rum? Jag kan vid detta tillfälle även meddela, att det från fastighetsägarförbundets sida, som ju representerar ett mycket stort antal fastighetsägare i hela landet, gång efter annan gjorts framställningar om återhållsamhet i denna fråga. Denna appell har också i mycket stor utsträckning följts av fastighetsägarna. Denna återhållsamhet från deras sida har också för inte så länge sedan vunnit erkännande genom uttalanden i denna kammare från statsrådsbänken. Jag tycker därför att det inte är på sin plats att nu som skett måla ut förhållandena på det sättet, att stegringen hittills varit så katastrofal. Hur det kommer att bli i fortsättningen, därom skall jag inte uttala mig, men vad som skett hittills bör icke ges större proportioner än som motsvaras av verkligheten.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag vill till justitieministern säga att jag i mitt anförande uttryckligen förklarade, att jag var glad över justitieministerns försäkran. Jag har efter de upplysningar, som här lämnats, ansett det vara av betydelse att få fastslaget, att justitieministern inte på något sätt bundit sig i den riktning, som denna promemoria skulle kunna ge anledning att förmoda. Orsaken till att jag alls närmare berörde detta var ju, att justitieministern gav mig en, låt vara mycket inlindad och älskvärd, men dock i någon mån reprimand för att jag genom att fästa uppmärksamheten på detta möjligen skulle kunna inge fastighetsägarna en oriktig uppfattning. Jag ansåg mig då nödsakad att returnera detta lilla påpekande genom förklaringen, att jag hade läst upp orden ur ett radioanförande, som hållits av en inom justitiedepartementet verkande jurist. Jag är emellertid på sakens nuvarande stadium i viss mån lugnad och motser resultatet av det studium, som herr statsrådet utlovat vad beträffar utvecklingen under de närmaste veckorna.

Herr Wohlin: Herr talman! Herr Lindblom försummar aldrig ett tillfälle att uppträda till fastighetsägarnas försvar, då det gäller hyres- och bostadsfrågor här i landet. Han deltog i debatten även vid det tillfälle, som jag förut här berört, och höll ett mycket långt försvarstal för fastighetsägarna i samma stil som det han nyss hållit.

Vad herr Ohlin beträffar vill jag säga, att jag kan icke bedöma honom som nationalekonom, ehuru jag väl har tyckt, att även hans nationalekonomi varit konjunkturbetonad, men i den mån han är statistiker, vill jag påpeka, att herr Ohlin har en mycket ringa insikt i statistik. När det gällt i lägenheterna nyinflyttade hyresgäster, ha hyresvärdarna här i Stockholm passat på att höja hyrorna. Om nu antalet nyinflyttade utgör en liten del av hela antalet i en stad bosatta personer, blir ju hyreshöjningen i procent uträknad på hela bostadsbeståndet ringa. Men om man endast tar hänsyn till dem, som äro nyinflyttade, uppgår hyreshöjningen till en mycket hög procent. Denna statistiska insikt tycker jag borde vara ganska självfallen för herr Ohlin. Hyreshöjningarna ha träffat de nyinflyttade hyresgästerna utomordentligt hårt under de båda år, som gått. Jag saknar varje förtroende för herr Ohlin som statistiker.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utsköttet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 80, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

I denna punkt hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning,

1) för lantbrukshögskolan fastställa under punkten införd personalförteckning;

2) godkänna under punkten införd avlöningsstat för lantbrukshögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

3) till Lantbrukshögskolan: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 902,000 kronor.

B. att följande motioner, nämligen I: 48 och II: 203, likalydande, I: 49 och II: 202, likalydande, I: 73 och II: 122, likalydande, II: 123 i viss angiven del samt II: 201, måtte anses besvarade genom vad utskottet under punkten anförde.

I den av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet förordade personalförteckningen för lantbrukshögskolan hade bland annat under rubriken extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än 20 upptagits 13 förste assistenter i lönegraden Eo 21.

I de likalydande motionerna I: 73 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl. och II: 122 av herr *Molander* m. fl. hade hemställts, att i personalförteckningen för lantbrukshögskolan måtte under rubriken extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än 20 upptagas 17 förste assistenter i lönegrad Eo 21 samt att anslagsposten »Lantbrukshögskolan: Avlöningar för budgetåret 1942/43» måtte höjas med 19,600 kronor eller från i propositionen föreslagna 902,000 kronor till 921,600 kronor.

Herr Sundberg: Herr talman! Jordbruksutskottet har inte ansett sig kunna bifalla den under denna punkt framförda motionen nr 123 i andra kammaren, som gå ut på att docenterna vid lantbruks- och skogshögskolorna skulle i lönehänseende jämställas med docenterna vid universiteten. Med tillfredsställelse kan emellertid konstateras det välvilliga skrivsätt, som jordbruksutskottet använt vid sin behandling av frågan. Utskottet skriver nämligen: »Såsom motionärerna anförde kan emellertid ifrågasättas om icke dessa högskolestipendier böra i fortsättningen likställas med universitetsstipendierna.» Jag vill tolka detta jordbruksutskottets uttalande närmast som en appell till jordbruksministern att söka tillse, att docenterna vid de under honom lydande högskolorna i lönehänseende inte komma att deklasseras i förhållande till docenterna vid rikets övriga högskolor. I varje fall tillåter jag mig att rikta en sådan appell till honom, och jag anhåller samtidigt, att han ville pröva, om det inte vore möjligt, att en rättelse i det avseende, som motionen avser och av utskottet rekommenderas, kunde komma till stånd redan under innevarande år.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Tillsammans med tvenne övriga ledamöter av denna kammare har jag på denna punkt väckt en motion, varför jag nu ber att få säga några ord i denna fråga.

Lantbrukshögskolans styrelse har bland andra sina petita till regeringen

*Anslag till
avlöningar
vid lantbruks-
högskolan.*

Anslag till avlöningar vid lantbrukshögskolan. (Forts.)

även begärt, att assistenterna vid försöksanstalterna och försöksgårdarna ute i landet, vilka hittills avlönats genom arvoden, skulle få inrangeras såsom extra ordinarie befattningshavare i gällande löneplan. Såsom önskvärda lönegrader ha framhållits Eo 21, 18 och 15. De avgjort flesta av dessa befattningar kräva avlagd examen vid lantbrukshögskola, och flera av befattningshavarna inneha sin anställning sedan ett tjugotal år tillbaka. Allmänna lönenämnden har i sitt utlåtande över styrelsens begäran med utgångspunkt från storleken av nuvarande arvoden velat föreslå, att assistenterna med arvoden å 5,300 kronor inplaceras i lönegrad Eo 16 samt assistenterna med arvoden å 4,500, 4,100 och 3,600 kronor högst i lönegraden Eo 10 med den fördelning å lönegrader, som styrelsen med hänsyn till kompetenskrav eller andra omständigheter finner skäl bestämma. I motionen hemställes om bifall till högskolestyrelsens förslag. Föredragande statsrådet anser att de av högskolestyrelsen föreslagna lönegraderna skulle innebära en löne reglering för vederbörande befattningshavare, vilket han för närvarande med hänsyn till det statsfinansiella läget inte vill vara med om. Han föreslår därför att vederbörande inplaceras i lönegraderna Eo 14—10. Detta bitrådes av jordbruksutskottet i dess nu föreliggande utlåtande, men samtidigt gör utskottet det uttalandet, att anställnings- och avlöningsförhållandena för ifrågavarande befattningshavare för närvarande inte äro ordnade på ett tillfredsställande sätt. Emellertid anser sig utskottet i avsaknad av närmare utredning inte nu kunna framlägga förslag till en mera slutgiltig reglering av dessa förhållanden. Utskottet anser dock frågan inte böra undanskjutas mer än nödigt är utan så utredas, att förslag i ämnet kan underställas 1943 års riksdag. Detta krav på ytterligare utredning hade dock, synes det mig, inte bort förhindra utskottet att biträda allmänna lönenämndens förslag i ärendet.

Jag har emellertid inte tagit till orda för att klandra vare sig föredragande statsrådets eller utskottets ståndpunkter i denna fråga. Jag önskar endast fästa denna kammars uppmärksamhet vid de förhållanden, som äro rådande här i landet, när det gäller vissa agronomers tjänsteställning och de konsekvenser, som därav uppkomma. Det gäller här agronomer, som under många år innehaft anställningar i den svenska jordbruksforskningens tjänst dels som assistenter ute vid våra fasta försöksgårdar och dels vid våra försöksinstitutioner av olika slag, oftast lydande och arbetande direkt under professorers ledning. Arbetet kräver stor noggrannhet, ihärdighet och vetenskaplig skolning samt är såsom allt vetenskapligt försöksarbete förbundet med stort ansvar. När nu dessa högskoleutbildade personer äntligen skola få den äran att upptas i det statliga avlöningsreglementet, visar det sig, att deras nuvarande löner inte räcka till för placering högre än i den 14:e lönegraden. Det vore frestande att ur civila avlöningsreglementet plocka fram exempel på befattningshavare i 14:e lönegraden, med vilka dessa agronomer alltså jämfästas, men jag skall avstå därifrån för att inte sära någon. Säkert är emellertid att några befattningshavare med universitets- eller högskoleutbildning inte återfinnas i denna grupp eller i lägre grupper. Det må nu så vara, och det är kanske oundvikligt, att jordbrukets tekniska expertis liksom jordbruksnäringen själv skall stå i en särställning såsom »minst gynnad» inom nationen — en docent vid lantbrukshögskolan skall, såsom vi nyss hörde, deklasseras och utmärkas med ett mindre arvode än andra docenter — men det bör vara en viss måtta med denna särställning. Förhållandet får sina givna konsekvenser, och de kunna bli allvarliga nog.

Vår lantbrukshögskola har varit dyr, men den är flott för våra enkla förhållanden, och den har 14 professorer. Vi bevilja nu också i dag ett årligt driftsanslag för denna inrättning på i det närmaste en miljon kronor. Men hur

Anslag till avlöningar vid lantbrukshögskolan. (Forts.)

är det med eleverna? Strömma unga kunskapstörstande människor dit i sådana mängder, att man kan sortera ut de duktigaste och för dylika studier mest lämpade? Nej! Hittills har ingen årskurs kunnat helt fyllas och följaktligen har något urval naturligtvis inte kunnat ske. Tvärtom har man måst pruta av på inträdeskraven för att överhuvud få ett någorlunda tillfredsställande antal studerande. Man kan då fråga sig: Hur går det under sådana förhållanden i det långa loppet med kvaliteten? Nutidens unga människor se nyktert och kallt på situationen, när de välja levnadsbana, och de trängas inte på sådana områden där mödan är stor men lönen liten. Det är kanske sorgligt, men sant. I alla händelser torde man utan risk att bli motsagd kunna säga, att eleverna vid en högskola ur det allmännas synpunkt betyda lika mycket som lärarna. Skolan är till för elevernas skull och inte tvärtom.

Till syvende og sidst kommer förhållandet att gå ut över jordbruksnäringens tekniska tillstånd. Jag har ofta i min verksamhet haft anledning att framhålla för lantmännen betydelsen av att aldrig tappa bort intresset för det tekniska kunnandet. Jag har gjort det då de ekonomiska betingelserna för jordbrukets utövande varit särskilt dåliga, såsom i början av 1930-talet, jag har gjort det då man genom tillskapandet av jordbrukarnas stora organisationer trodde sig kunna rädda jordbrukets lönsamhet, och jag gör det alltjämt i samband med den politiska samling av jordbrukets folk, varpå jag själv tror och arbetar. Den tekniska kunnigheten, skickligheten och dugligheten, utgöra och kommer alltid att utgöra grundvalen för jordbrukets framgångsrika bedrivande, liksom för övrigt för all materiellt skapande verksamhet.

Ur dessa synpunkter, herr talman, finner jag det inte allenast orättvist utan även oklokt att placera agronomiskt högskoleutbildade försöksassistenter så lågt som i 14:e lönegraden.

På grund av föreliggande omständigheter har jag emellertid intet yrkande.

Herr Bondeson: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten så mycket, utan jag vill endast helt instämma i vad herr Nilsson anförde. Då jag är medlem i motionär med honom, vill jag dock säga, att de i motionen upptagna lönerna för assistenterna äro så mycket mera beaktansvärda, som dessa assistenter mera än någon annan syssla med våra folkförsörjningsproblem. Man bör då i första hand giva dem lön för sitt arbete och även en särskild honnör för deras ständiga strävanden att med alla till buds stående medel arbeta för folkförsörjningens bästa. Jag vill hoppas att herr statsrådet icke må förglömma utskottets uttalande och att förslag i ämnet kan med positivt resultat föreläggas 1943 års riksdag, så att assistenterna icke behöva stå kvar på sin nuvarande alltför låga lönenivå.

Herr talman! Jag har intet yrkande, utan jag instämmer, som jag tidigare sagt, i vad herr Nilsson anført i ärendet.

Herr Tjällgren: Herr talman! Hittills har ju inte framställts något yrkande, men jag anser mig i alla fall böra ange de skäl som varit utslagsgivande för utskottet vid dess ställningstagande till de väckta motionerna. Inom parentes vill jag säga att jag inte hade trott att någon debatt skulle tagas upp beträffande utskottets motivering i denna fråga.

Vad angår frågan om inplacering i löneplanen för extra ordinarie tjänstemän av 18 arvodesassistenter vid statens försöksgårdar och försöksanstalter, har ju, såsom synes av propositionen och utskottsutlåtandet, departementschefen för närvarande med hänsyn till det statsfinansiella läget ansett sig kunna endast så tillvida biträda högskolestyrelsens förslag, att assistenterna vid försöks-

Anslag till avlöningar vid lantbrukshögskolan. (Forts.)
 anstalterna, med undantag för en av dem vilken åtnjuter ett arvode av 3,000 kronor, föreslagits bli inplacerade i sådan lönegrad att grundlönen jämte rörligt tillägg kommer att ungefärligen motsvara det arvode som vederbörande nu uppbära. Sälunda ha de 4 assistenter vid försöksanstalterna som nu uppbära arvoden å 5,300 kronor inplacerats i lönegrad Eo 14. De övriga 9 arvodesassistenter skola enligt propositionen placeras i högst lönegrad Eo 10 med den fördelning å lönegrader som högskolestyrelsen med hänsyn till kompetenskrav eller andra omständigheter kan finna skäl att bestämma. I motionerna har i överensstämmelse med högskolestyrelsens förslag hemställts om inplacering i lönegrad Eo 21 av de 4 assistenterna vid försöksgårdarna med arvoden å 5,300 kronor. Vad nu särskilt beträffar assistenttjänsterna vid försöksgårdarna och försöksanstalterna, har utskottet i likhet med lönenämnden, vars yttrande i ärendet finnes återgivet på sid. 19—20 i utskottets utlåtande, med hänsyn till assistenternas arbetsuppgifter, i princip velat tillstyrka tjänsternas ombildning till extra ordinarie befattningar. Utskottet anför därom följande, som jag ber att få citera: »Vad som förekommit i ärendet synes nämligen giva vid handen, att anställnings- och avlöningsförhållandena för ifrågavarande befattningshavare för närvarande icke äro ordnade på ett tillfredsställande sätt. Emellertid anser sig utskottet i avsaknad av närmare utredning icke redan nu kunna framlägga förslag till en mera slutgiltig reglering av dessa förhållanden än vad föredraganden förordat, detta även med hänsyn till att vid en dylik åtgärd torde böra beaktas eventuella konsekvenser därav i avseende å vissa andra liknande assistentbefattningar. Utskottet delar föredragandens uppfattning, att frågan om en definitiv löne reglering för ifrågavarande assistenter bör upptagas till förnyad prövning. Enligt utskottets mening torde dock frågan icke böra undanskjutas mer än nödigt är, utan bör härför erforderlig ytterligare utredning verkställas så snart att förslag i ämnet kan underställas 1943 års riksdag.»

Utskottet har vidare ansett att i sammanhang härmed även bör upptagas till prövning dels det spörsmål som motionsvis framförts beträffande inrättandet av en maskinmästarejänst vid lantbrukshögskolan av 3:e klass i lönegrad A 10 i stället för den av föredragande statsrådet föreslagna befattningen värmeledningsskötare, tillika reparatör, av 1:a klass i lönegrad A 8, dels frågan om inrättandet av en lektorsbefattning i lönegrad Eo 27 och dels frågan angående omändring av docentstipendierna. Med avseende på det sistnämnda spörsmålet ber jag att få erinra om att föredraganden med hänsyn till de ökade levnadskostnaderna föreslagit uppräknig av stipendierna från 7,500 till 8,000 kronor. Såsom motionärerna anförts kan emellertid ifrågasättas, om icke högskolestipendierna böra i fortsättningen likställas med universitetsstipendierna.

Såsom framgår av vad utskottet yttrat angående här omnämnda assistentbefattningar, kan man utan överdrift säga att det inom utskottet fanns en ganska allmän uppfattning, att en löne reglering för dessa befattningar med det snaraste bör komma till stånd. Emellertid har utskottet av skäl som föredragande departementschefen anförts icke kunnat tillstyrka motionerna härom, utan har i stället tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 18—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lantbrukshögskolan: Byggnadsarbeten och vissa andra engångskostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 973,400 kronor.

Anslog till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan.

Av det sålunda äskade anslaget var ett belopp av 765,000 kronor avsett för nybyggnad för lantbrukshögskolans institution för maskin- och redskapslära samt statens maskin- och redskapsprovninganstalter m. m.

I detta samband hade utskottet till behandling förehåft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 149, av herr *Nisser*, vari hemställt, att riksdagen ej måtte nu fatta beslut om uppförande av institutionsbyggnad för statens maskin- och redskapsprovninganstalter utan avvakta resultatet av de överväganden, som påginge rörande anstalternas slutliga omfattning och organisation.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen I: 149, till Lantbrukshögskolan: Byggnadsarbeten och vissa andra engångskostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 973,400 kronor.

Herr *Nisser*: Herr talman! När man läser jordbruksutskottets utlåtande nr 1, punkt 24, i vad det berör frågan om institutionsbyggnaden vid Ultuna, blir man ovillkorligen ganska betänksam. Jag förstår att det finns föga utsikt att kunna förmå kammaren att icke gå den väg som utskottet här anvisat, men jag anser mig i alla fall föranlåten att göra vissa erinringar och reflexioner. För att först klargöra vad det här gäller — jag förutsätter nämligen att det är relativt få av kammarens ledamöter som haft anledning att syssla med här föreliggande spörsmål — kan jag framhålla att statens maskin- och redskapsprovninganstalter och lantbrukshögskolans institution för maskin- och redskapslära äro två skilda saker som egentligen icke ha någonting alls med varandra att göra. Det är lika stort eller litet samband mellan dessa båda institutioner som mellan tekniska högskolan och statens provningsanstalt. Institutionen för maskin- och redskapslära har uteslutande undervisningsuppgifter, medan provningsanstalterna skola undersöka de redskap och maskiner, som användas, föreslå förbättringar av dem och i samarbete med industrien försöka få fram allt bättre typer. Vi böra alltså ha klart för oss att dessa båda institutioner, som enligt förslaget skola inrymmas i samma hus, egentligen icke alls ha med varandra att göra.

Statens maskin- och redskapsprovninganstalter ha existerat sedan tiden omkring sekelskiftet, och de ha, såsom här också anföres, utträttat ett synnerligen betydelsefullt arbete. Nu är det meningen att efter många år ge dem bättre lokaler och bättre arbetsmöjligheter genom uppförandet av den här föreslagna institutionsbyggnaden.

Hur går nu en privatperson eller ett enskilt företag till väga, när det gäller att uppföra en byggnad för visst ändamål? Jo, man undersöker naturligtvis först vad man skall inrymma i byggnaden av maskiner och dylikt, hur stora kontorslokaler som behövas o. s. v. Sedan detta är klarlagt, fastställer man planerna för byggnaden och tar i regel till dem en smula i överkant, så att det blir litet utrymme över att utnyttja, ifall verksamheten skulle växa ut. Hur vill man göra i detta fall? Jo, utskottet säger visserligen att det anser frågan om lokalerna numera vara tillräckligt utredd, men nog måste det vara mycket svårt att göra en tillförlitlig utredning av den frågan, när man faktiskt icke vet vad man skall inrymma i lokalerna. Att man inte gör det framgår av den kungl.

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)
propositionen, där under den punkt som rör tjänstemännens löneförhållanden framläggas vissa förslag »i avvaktan på en mera definitiv omorganisation av anstalterna». Man vet alltså ännu icke hur anstalterna skola organiseras, man vet icke vilka arbetsområden anstalterna komma att omspänna. Men man vill i alla fall uppföra institutionsbyggnad åt dem och man planerar den icke så, att det finns utrymmen att taga till, om verksamheten skulle svälla ut, utan den göres redan från början mycket trång. Det heter nämligen i byggnadsstyrelsens yttrande om den föreslagna byggnaden: »Utrymmena ha därvid enligt uppgift pressats till det minimum, under vilket man icke kan gå utan att lokalernas användbarhet äventyras.» Man vet således icke säkert vad som skall inrymmas i byggnaden, men man gör den så trång att det redan från början är klart att den nätt och jämnt räcker till.

Vad kommer detta att leda till i framtiden? Om anstalternas verksamhet sväller ut, vilket man har all anledning att tro, eftersom den på senaste tiden undergått en mycket glädjande utveckling, har man endast två alternativ att välja på, sedan lokalerna blivit otillräckliga. Antingen får man bygga till eller bygga nytt eller också får man undertrycka utvidgningen och se till att verksamheten inte blir större än att anstalterna kunna pressas in i de lokaler man har.

Min första erinran mot det föreliggande förslaget är sålunda att lokalerna såvitt jag förstår från början bli för trånga och att man fastställt planen för byggnaden, innan man gjort riktigt klart för sig vartill lokalerna skola användas.

En annan fråga som också är av praktisk betydelse är var institutionen förlägges. Maskin- och redskapsprovninganstalterna syssla med provningar främst av för lantbruket avsedda maskiner och redskap, till exempel tröskverk, traktorer, plogar, harvar, vältar och andra stora tunga pjäser. Det vore då lämpligt och naturligt att lägga institutionsbyggnaden i närheten av en järnväg, där man kunde ordna ett stickepar och en lastkaj för lossning och lastning av dessa maskiner. Men det föreslås inte, utan meningen är — något som aldrig skulle falla en privatperson in — att förlägga byggnaden cirka 7 kilometer från närmaste järnvägsstation. Det går inte ens en stor landsväg direkt till platsen, utan man skulle få lov att köra genom Uppsala stad med alla de maskiner som skola provas, eftersom det inte finns några broar, som tåla belastningen, annat än inne i staden. Maskinerna måste alltså transporteras genom stadens gator ut till Ultuna, och när undersökningen är verkställd, skola de föras tillbaka samma väg.

Man bör också taga hänsyn till att transportererna inte kunna ske gratis, utan att man måste räkna med betydande fraktkostnader. Dessutom bli transportererna ganska tidsödande. Det kan inte heller vara lämpligt med hänsyn till gatutrafiken i Uppsala att man fraktar tröskverk genom staden.

Ordförande i styrelsen för maskin- och redskapsprovninganstalterna var tidigare landshövding Sven Lübeck. Jag tror inte att någon vill bestrida att han var en ovanligt klarsynt, klok och praktisk man. Han har också för sin del i en promemoria avstyrkt en förläggning av institutionen till Uppsala.

En annan betänkelig fråga är kombinationen av maskin- och redskapsprovninganstalterna och institutionen för maskin- och redskapslära. När dessa båda institutioner inrymmas i samma byggnad, ligger det nära till hands att taga upp även frågan om en tjänstekombination, d. v. s. att läraren i maskin- och redskapslära vid lantbrukshögskolan också skulle vara föreståndare för provningsanstalterna. Man har gjort ett experiment med en sådan anordning på annat håll, bland annat i Danmark. Det utföll olyckligt där, varför man skilde befattningarna åt och uppförde en särskild byggnad för provningsanstalten.

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)

Liknande erfarenhet har ju gjorts vid tekniska högskolan. Där fanns förut en tekniska högskolans materialprovningsanstalt, som var en del av högskolan. Det visade sig att detta arrangemang icke var lämpligt i längden, och provningsanstalten gjordes då till en fullt självständig institution som nu ligger i närheten av tekniska högskolan.

När landshövding Lübeck sysslade med dessa frågor, hade han närmast den inställningen att institutionen för maskin- och redskapsprovningar borde förläggas åtminstone till samma ort som tekniska högskolan och statens provningsanstalt. De ha ju en hel del gemensamt. Vid provningar av jordbruksmaskiner och -redskap får man ofta vända sig till statens provningsanstalt, som ligger här i Stockholm. Det kunde därför vara lämpligt att förlägga anstalterna i närheten av varandra.

Frågan om tjänstekombination har landshövding Lübeck också tagit upp till allvarligt skärskådande. Han har för sin del på det bestämdaste avrått från en sådan kombination, som man icke vågat sig på annorstädes eller som, där den förekommit, visat sig mindre lycklig.

Det står visserligen ingenting om en sådan kombination i utskottsutlåtandet, men tanken därpå ligger dock snubblande nära, eftersom man tidigare allvarligt funderat på denna anordning. Det säges i utlåtandet att institutionsbyggnaden endast är avsedd för maskin- och redskapsprovningsanstalterna samt för institutionen för maskin- och redskapslära. Nu förhåller det sig emellertid inte riktigt på det sättet, åtminstone att döma av de ritningar som föreligga, utan där finns inrymt även ett bokmagasin för jordbrukstekniska föreningen. Jordbrukstekniska föreningens sekreterare är lärare i maskin- och redskapslära vid Ultuna, och där har tydligen redan skett en sorts kombination av hans arbete vid högskolan och hans arbete såsom sekreterare i nämnda förening. Man kan därför befara att frågan om ytterligare tjänstekombinationer i framtiden komma att bli aktuella. Jag har velat redan nu framhålla att de erfarenheter som gjorts av sådana kombinationer visat att de icke äro lyckliga. Det vore önskvärt att här gjordes ett uttalande att en sådan kombination icke är avsedd.

Jag vill inte avsevärt förlänga debatten, eftersom tiden redan är långt framskriden, men jag måste ännu en gång understryka, för det första att man bör fastställa maskin- och redskapsprovningsanstalternas organisation innan man bygger lokaler åt dem, och för det andra att man bör undersöka, om inte byggnaden för maskin- och redskapsprovningsanstalterna hellre borde förläggas till annan plats än Ultuna. Man kan tänka sig att den förlägges i närheten av Uppsala stad på samma sida av Fyrisån som järnvägen går. Där ligga redan en del institutioner av närstående slag, till exempel Ultunas försöksladugård vid Kungängens gård. Det borde inte vara omöjligt att uppföra ifrågakvarande institutionsbyggnad där. Då hade man också omedelbar tillgång till en del försöksfält samt traktorbanan. Om institutionsbyggnaden förlägges till Ultuna, måste traktorerna först provas på traktorbanan och sedan köras genom Uppsala stad ut till Ultuna, om de skola tas sönder för undersökningar.

Jag vill inte gå längre in i detaljer. Det skulle trötta för mycket. Men jag anhåller, herr talman, att få i anslutning till min motion yrka avslag på utskottets förslag i vad det berör uppförande av institutionsbyggnad, men bifall till förslaget i övrigt och att sålunda till Lantbrukshögskolan: Byggnadsarbeten och vissa andra engångskostnader för budgetåret 1942/43 må anvisas ett reservationsanslag av 208,400 kronor.

Herr Tjällgren: Herr talman! Kontentan av herr Nissers motion och hans nu hållna anförande är den, att han önskar få till stånd ett uppskov med avgörandet av frågan om uppförandet av denna institutionsbyggnad i Ultuna.

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)
Byggnaden skulle enligt herr Nissers mening inte komma att motsvara de blivande behoven i fråga om utrymmen för statens maskin- och redskapsprovningsanstalter. Vidare gör herr Nisser gällande att Ultuna ej vore den bästa platsen att förlägga denna institutionsbyggnad på och att frågan om anstalternas slutliga omfattning och organisation ännu ej vore fullt löst.

Utskottet har varit enigt därom att någon ytterligare utredning av detta ärende inte kan anses behövligen, och till stöd därför hänvisar utskottet till de i utlåtandet intagna yttrandena. Utskottet har liksom föredragande statsrådet ansett, att med hänsyn till nämnda högskoleinstitutions och provningsanstalters synnerligen betydelsefulla arbetsuppgifter är det inte tillrädligt att ytterligare uppskjuta frågans lösning. Den i propositionen föreslagna lösningen vilken, såsom framgår av utskottsutlåtandet, innebär att en gemensam byggnad för institutionen och anstalterna uppföres, har syntts utskottet lämplig ur flera synpunkter, icke minst med hänsyn till möjligheten att därigenom nedbringa byggnadskostnaderna. Utskottet har sålunda inte funnit anledning att biträda motionärens uppfattning i denna fråga.

När herr Nisser kritiserar förläggningen av institutionsbyggnaden till Ultuna, vill jag säga, att det såvitt jag förstär måste vara synnerligen lämpligt att sådana provningsanstalter, där en hel del lantbruksmaskiner skola provas, förläggas till samma plats som lantbrukshögskolan. Jag vet inte riktigt på vilken ort herr Nisser avser att byggnaden skall förläggas, men jag har ryktesvis hört att det skulle vara krafter i verksamhet för att få anstalten förlagd till Stockholm. Herr Nisser har visserligen rätt i att det är ett jämförelsevis stort avstånd mellan järnvägsstationen och Ultuna. Det uppgår såvitt jag vet till 6 à 7 kilometer och det medför naturligtvis transportkostnader. Men jag undrar, om dessa kostnader skulle bli mindre om anstalten förlades t. ex. till Stockholm. Jag har verkligen svårt att förstå att en placering i Stockholm eller dess omedelbara närhet skulle vara möjlig, åtminstone vad maskin- och redskapsprovningsanstalterna beträffar, ty dessa måste ju ha tillgång till lämpliga fält.

Nu har herr Nisser framställt ett yrkande som i viss mån avviker från hans motion. Jag har ingen anledning att ingå därpå nu, utan jag tillåter mig, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linnér: Herr talman! Då man möjligen av herr Nissers anförande skulle kunna få det intrycket att denna fråga hade förelagts riksdagen utan tillräcklig föregående utredning, ber jag att få lämna några upplysningar därom. Det förhåller sig verkligen ingalunda på det sättet. Det är tvärtom så, att frågan har en, mycket lång lidandes- och utredningshistoria bakom sig.

Jag tror det kan sägas att man haft att välja mellan två alternativ, nämligen att förlägga maskin- och redskapsprovningsanstalterna i kombination antingen med institutionen för maskin- och redskapslära vid lantbrukshögskolan eller med statens provningsanstalt. Efter många överväganden har man stannat vid det alternativ som nu av jordbruksministern har förelagts riksdagen.

Jag skall inte närmare gå in på skälen för och emot dessa båda förslag. Jag vill endast framhålla att det ur jordbrukets synpunkt givetvis är utomordentligt önskvärt att maskin- och redskapsprovningsanstalterna förläggas i så nära anslutning som möjligt till den institution, högskolan, som har att svara för forskning och undervisning på jordbrukets område. Man har vidare funnit att det skulle vara praktiskt att ansluta institutionen för maskin- och redskapslära till maskin- och redskapsprovningsanstalten.

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)

Institutionen för maskin- och redskapslära har ju för närvarande så dåliga lokaler att det är nästan omöjligt att tillfredsställande bedriva de undersökningar och den undervisning som där skola äga rum. Om man har sett dessa lokaler och sett under vilka förhållanden lärare och elever arbeta där, måste man säga sig att det inte kan fortgå på det sättet. Det förhåller sig också så att en av de byggnader, som för närvarande användas för undervisning och provning, ligger på ett sådant sätt i förhållande till högskolans huvudbyggnader, att där förefinnes en verklig eldfara. Det är ett gammalt träruckel, som ligger alldeles i närheten av de miljonbyggnader, vilka ha uppförts för högskolans räkning under de sista tio åren. Åtminstone inom högskolans styrelse har man ansett, att man icke kunde stå till svars med att låta det fortgå på detta sätt.

Man har då stannat inför det alternativ beträffande förläggningen, som här är föreslaget. I fråga om denna förläggning skall jag inskränka mig till blott ett par anmärkningar mot herr Nissers plädering. Han säger, att den nya anstalten ligger så olyckligt till då det gäller att kunna frakta de tyngsta maskinerna. Men Ultuna ligger ju dock vid farled, nämligen Fyrisån, och där finnes en kaj. Är det så tunga maskiner, att man inte lämpligen kan frakta dem med lastbil, går det därför bra att ta dem sjövägen på en pråm och sedan förflytta dem den korta vägen från kajen till anstalten. Det blir säkert det billigaste och bästa sättet.

Herr Nisser sade också att man inte skulle kunna prova traktorer vid denna institution, utan att det skulle göras på andra sidan Fyrisån. Detta är ju inte riktigt. Denna provning kan man göra lika bra på västra sidan av Fyrisån som på den östra. Därtill kommer att på östra sidan av Fyrisån, alltså den förläggning som herr Nisser sist pläderade för, är byggnadsgrunden så pass dålig, att ett uppförande av byggnaderna på den platsen betydligt skulle öka kostnaderna för denna institution. Detta angående förläggningen.

Sedan skulle jag vilja med några ord beröra herr Nissers anmärkningar i fråga om det otillräckliga utrymmet. Ja, ingenting är ju lättare för en styrelse än att begära stora utrymmen. Alla institutionsföreståndare komma självfallet fram med program, där de ha plockat in alla möjliga anordningar, som äro önskvärda och som kräva stora utrymmen. Konsten är att kunna begränsa de begärda utrymmena på ett rimligt sätt, och jag har verkligen trott att högskolestyrelsen i detta fall har lyckats — under intimt samarbete med institutionsföreståndaren och byggnadsstyrelsen samt civila byggnadsutredningen. Därav kommer det sig att kubikinhållet har kunnat göras så pass begränsat. Men det är, väl att märka, ingenting som hindrar att man i framtiden bygger till den ena sektionen efter den andra, därest det skulle visa sig att utrymmet inte räcker till. Byggnadens planläggning är sådan, att detta mycket väl låter sig göra. Från högskolans och sedermera från departementschefens sida har man då valt den taktiken att ta till förslaget så, att det täcker det nu föreliggande behovet, samt ordna detta förslag så att tillbyggnad kan ske allt efter det behov, som så småningom uppkommer. Det har förefallit oss som om detta i nuvarande tider skulle vara en lämplig och klok taktik. Jag har svårt att tänka mig att riksdagen, om den någonsin skall vara inställd på sparsamhet, skulle ogilla denna taktik och säga med herr Nisser: Nej, mina herrar, detta är alldeles för litet. Det är inte alls säkert att detta utrymme räcker till i framtiden, och därför skola ni i stället bygga till så och så mycket!

Herr talman! Med dessa antydningar om innebörden av det föreliggande förslaget ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)

Herr Nisser: Herr talman! Jag skall först be att få bemöta herr Linnér i fråga om den sista av de punkter han tog upp, nämligen att vi skulle begära alldeles för stora utrymmen. Det förhåller sig inte alls på det sättet. Vad jag har begärt att få veta är hur stor institutionen skall vara, och sedan skola vi enligt min mening rätta utrymmena därefter. Det är en mycket stor skillnad mellan detta och att begära utrymmen, som skola räcka till för vad som helst. Vad jag har ansett vara det äventyrliga i denna sak, är att man nu skall bestämma sig för att bygga en institution utan att veta vad man bygger för.

Jag vill också nämna att det av den föreliggande utredningen framgår, att även styrelsen för statens maskin- och redskapsprovningsanstalter har uttalat sig till förmån för detta förslag. Men det framgår icke av det föreliggande trycket, att den mest erfarne av styrelsens ledamöter, nämligen föreståndaren själv, som dock har varit med om att bygga upp denna institution från början, reserverade sig mot styrelsens beslut med mycket tungt vägande skäl.

Herr Tjällgren säger här, att ytterligare uppskov med byggandet inte är tillrådligt, och jag kan nog i viss mån dela den uppfattningen. Man har faktiskt skjutit på denna sak mycket för länge. Denna institution fanns ju redan för trettio eller fyrtio år sedan, och redan då ansågs den så pass behövlig, att staten lämnade bidrag för att den skulle kunna bedriva sin verksamhet. Egentligen borde därför alla dessa frågor ha blivit lösta för länge sedan, men när man i alla fall har väntat så länge med att bygga, kan det så vitt jag förstår inte vara riktigt att säga, att vi måste bygga omedelbart och just i denna stund, innan den grundläggande utredningen ännu har hunnit bli klar. Då kanske det redan inom några år kommer att visa sig, att denna byggnad inte alls blev så bra som man hade tänkt sig.

Jag tror inte det vore farligt att skjuta upp saken ett år åtminstone. Jag skulle också föreställa mig att finansministern vore glad åt att på det sättet i år få en utgift mindre. Man har ju gjort upp detta förslag i sparsamhetens tecken och försökt att krympa ihop byggnadens volym så mycket som möjligt. Men skjuter man upp beslutet, framflyttas ju hela kostnaden för statsverket åtminstone ett år till.

Vad beträffar förläggningen omnämnde jag i mitt förra anförande landshövding Lübecks förslag om anstaltens förläggning till Stockholm. Det är ju inte alls nödvändigt att anstalten ligger där. Den kan naturligtvis också ligga i närheten av Uppsala, och just på den sida av Fyrisån där traktorprovningarna för närvarande äga rum. Nu sade visserligen landshövding Linnér, att traktorprovningarna precis lika bra kunna ske på andra sidan, alltså där lantbrukshögskolan i Ultuna ligger. Men då frågar man sig, varför inte provningarna ha förlagts dit för länge sedan, om det är skäl att ha dem i närheten av provningsanstalten, som nu finnes där. Eftersom traktorbanan har blivit kvar på andra sidan än under så många år, förefaller det mig alltså som om det vore viss anledning att ha även provningarna där.

Sedan skulle jag med några ord vilja beröra ett positivt förslag, som redan tidigare har varit på tal, nämligen att maskin- och redskapsprovningsanstalterna inte bara skulle prova maskiner och redskap för jordbrukets räkning, såsom hitintills i huvudsak har varit fallet, utan även maskiner för vägväsendet och skogsarbetet samt motorer för fiskebåtar o. s. v. Under de senaste åren har anstalten för övrigt även fått i uppdrag att verkställa provningar för försvarsväsendets räkning. Det var då meningen, att denna institution skulle svälla ut till att bli en provningsanstalt för hela Sveriges maskinindustri och inte bara för jordbruket, som hittills har varit fallet. Den tanken var uppe år 1935, att det skulle få bli en generell maskinprovningsanstalt, där alla sorters maskiner skulle kunna underkastas prov. Det är den utvecklingen som

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)
jag hoppas så småningom kommer att förverkligas och med tanke på detta är det ju alldeles klart, att man inte nu skall binda sig vid lokaler som av be-
gynnelsen, såsom jag sagt tidigare, äro tilltagna i allra knappaste laget.

Jag vet inte heller hur det skulle gå till att bygga ut kontors- och expedi-
tionslokalerna. Nog går det för sig att bygga ut provningshallen och ut-
rymmena där bakom, men det kan också komma att behövas en hel del utrym-
men i kanslihuset, om jag så får kalla det, och en sådan tillbyggnad är inte
så lätt att göra.

Herr Sundberg: Herr talman! Såsom varande knuten till en av lantbruks-
maskinfabrikerna här i landet har jag sedan länge hållit kontakt med statens
maskin- och redskapsprovningsanstalter samt med institutionen för maskin-
och redskapslära i Ultuna. Jag har därför med intresse tagit del av det före-
liggande förslaget om uppförandet av nybyggnader för dessa institutioner
liksom av den motion, som föreligger i ärendet.

Mitt intresse har emellertid kanske inte så mycket knutits till byggnadspro-
blemet i och för sig — att behovet av byggnader för det angivna ändamålet
är stort och ofrånkomligt får väl anses vara alldeles klart — utan fastmer till
de konsekvenser, som ett bifall till det föreliggande förslaget kan komma att
innebära med avseende på tvenne frågor, vilka sedan länge varit aktuella här
i landet och som man väl inte så länge till kan töva med att lösa. Jag syftar
på omorganisationen av statens maskin- och redskapsprovningsanstalter och
det slutliga ordnandet av undervisningen vid lantbrukshögskolan i maskin-
och redskapslära.

För att då först hålla mig till det sist nämnda spørsmålet, så råder väl
inom initierade kretsar ingen tvekan därom, att denna sak bör lösas så fort
det statsfinansiella läget gör detta möjligt. Den maskintekniska utvecklingen
vid vårt jordbruk har ju under senare tider gått ofantligt framåt och inte ens
kunnat hejdas av den innevarande krisen. Det vore därför synnerligen moti-
verat att så snart som möjligt få en professur för maskin- och redskapslära
inrättad vid lantbrukshögskolan i Ultuna.

Men att sammankoppla denna syssla med exempelvis förståndarebefattning-
en vid statens maskin- och redskapsprovningsanstalter vore enligt mitt för-
menande en mycket olycklig lösning. Den skulle inte gynnsamt inverka vare
sig på undervisningen eller på maskinprovningarna. Det bör ligga i stats-
makternas intresse att så mycket som möjligt stimulera till dessa maskinpro-
vningar, på det att Sveriges jordbrukare kunna sättas i tillfälle att bilda sig ett
opartiskt omdöme om värdet av de många maskiner, som saluföras på mark-
naden. Men en sådan stimulans uppstår enligt mitt förmenande icke, om man
kopplar ihop undervisningen med provningen. Detta har, som herr Nisser re-
dan i sitt första anförande framhöll, erfarenheten visat i de länder, där man
tidigare haft en sådan sammankoppling, exempelvis i Danmark och jag vill
minnas även i England. Där har man frångått detta system och gått in för
en skilsmässa mellan dessa olika institutioner.

Nu är det ju inte säkert, att uppförandet av denna institutionsbyggnad
ovillkorligen skulle medföra en sådan sammankoppling. Men jag kan inte
hjälpa att jag av det anförande, som herr Linnér höll, fick uppfattningen att
högskolestyrelsen var inriktad åt det hållet. Jag upprepar, att en sådan an-
ordning enligt mitt förmenande skulle vara synnerligen olycklig.

Jag kan inte heller underlåta att deklarerera, att de motiv, som från herr
Nissers sida framhållits i denna fråga, synas mig välgrundade. Det kan väl
ändå inte vara lämpligt att först uppföra en institutionsbyggnad och att, se-
dan detta skett, gripa sig an med problemet att klara upp omorganisationen

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)
inklusive förläggningen av statens maskin- och redskapsprovninganstalter. Det måste väl vara riktigare att gå den andra vägen, d. v. s. att först lösa organisations- och förläggningsfrågan och sedan uppföra byggnaden. Jag är rädd för att om man nu tar detta steg med uppförandet av den föreslagna byggnaden, har man sagt A, och sedan kanske man *måste* säga B i en riktning, som man eljest icke skulle ha önskat.

Jag vill i detta sammanhang inte underlåta att framhålla, att när man bedömer denna angelägenhet, synes man inte skilja på två väsentliga saker, nämligen å ena sidan själva provningarna av lantbruksmaskiner och å andra sidan förläggningen av provningsanstalten. Att maskinprovningarna i stor utsträckning böra förläggas till Ultuna är jag fullkomligt på det klara med, på samma sätt som jag är övertygad om lämpligheten och nödvändigheten av att provningarna för Södra Sverige i stor utsträckning förläggas till Alnarp, där en institutionsbyggnad för detta ändamål redan är uppförd. Men förhållandet är det, att provningarna helt enkelt inte kunna förläggas enbart till Ultuna eller enbart till Alnarp eller enbart till dessa båda platser. Provningarna måste, när det gäller speciellt jordbruksredskap, förläggas litet varstans i landet, från Ystad till Haparanda, vilket är nödvändigt för att kunna bedöma ett jordbruksredskaps, t. ex. en plogs, lämplighet för olika landsdelar med deras skiftande jordarter. Så har också på senare tiden skett, bl. a. har provningsanstalten i stor utsträckning använt sig av statens gårdar, som finnas speciellt i Stockholms och Uppsala län, vilket varit till fromma för ett riktigt och allmängiltigt resultat av redskapsprovningarna. För att bl. a. förebygga en alltför ensidig förläggning av provningarna till Ultuna ligger det mycket i den tankegång, som herr Nisser framfört, att redskapsprovningsanstalten förläggas till Stockholm i omedelbar anslutning till statens provningsanstalt, med vilken en intim kontakt bör etableras för undersökning av materialets hållbarhet m. m. Sedan böra själva provningarna av maskinerna och redskapen förläggas till de platser, där provningarna bäst kunna utföras och där de ge det mest allmängiltiga resultatet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få hemställa om bifall till det yrkande i detta ärende, som från herr Nissers sida framstälts.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det är ju rätt ofta vi sitta här och tala om nödvändigheten att spara pengar, men så snart olika förslag komma fram, där man har försökt att göra allvar av detta tal genom att skära ned kostnaderna, så är det genast opposition från något håll.

Nu har herr Nisser sagt, att här bygger man alldeles för smått. Herr Nisser menar, att man först skall göra upp en plan för hur stor provningsanstalten skulle kunna komma att bli, och därefter skall man bygga. Ingen av utredningsmännen och så vitt jag vet inte någon annan heller, alltså inte heller de som föreslagit att denna institution skulle förläggas till Stockholm, ha kunnat ange att byggnaderna skola ha den och den bestämda omfattningen och att vi därför skola bygga slutgiltigt. Den ovissheten beror väl på, som den siste ärade talaren själv sade, vilken utveckling och omfattning maskinparken i vårt land får. Klart är, att detta inverkar på vilken omfattning institutionen kommer att få och hur stora utrymmena behöva tagas till.

Dessutom får man tänka på, huruvida alla provningarna skola göras centralt eller på olika ställen ute i bygderna. Så snart man kommer in på den senare linjen, och den har ju faktiskt praktiserats, reder man sig naturligtvis med en mindre anläggning än om det hela skall samlas till ett enda ställe, så att provningarna uteslutande skola ske där.

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)

Nu säger herr Nisser, att en sammanslagning icke är lycklig, och herr Sundberg har understrukt samma sak. Men här är inte taget någon ståndpunkt till huruvida chefsbefattningen vid institutionen för maskin- och redskapslära vid Ultuna skall förenas med befattningen som föreståndare för statens maskin- och redskapsprovninganstalter. Men även om det inte blir en och samma chef, kan väl ändå samma byggnad användas, därest sammankopplingen är fördelaktig ur andra synpunkter. Jag undrar som sagt, om vi inte borde göra litet mera allvar av det vackra talet, som vi många gånger föra, att vi inte skola använda mera pengar till olika anläggningar inom landet än som är av behovet oundgängligen påkallat. Jag skulle tro, att inte allenast inom det departement, som jag har att svara för, utan också på många andra områden, skulle två eller till och med tre stycken lärda herrar kunna arbeta under samma tak i mycket större utsträckning än som nu sker, och jag tror därför att man på det sättet skulle kunna göra väsentliga besparingar för statsverket.

Herr Nisser säger också, att det inte finns möjlighet att utbygga denna anläggning. Jo, med den placering, som är tänkt, är det mycket stora möjligheter till utbyggnad allt efter det behov som föreligger. Man kan också utvidga kontors- och expeditjonslokalerna, alltså arbetslokalerna för personalen, ty här är det möjligt att bygga på höjden och på det sättet få ytterligare en våning, den gången tidsläget kräver en utvidgning. Jag kan inte hålla med om att vi skola lägga ned miljontals kronor i institutioner som denna för att tillgodose behov, som man säger oss skola komma att uppträda någon gång i framtiden. Särskilt gäller detta under en tid som den nuvarande, då det som bekant är jämförelsevis dyrt att bygga.

Flera talare ha ju konstaterat, att vi så väl behöva lokaler för denna undervisning vid Ultuna och att det även behöves vissa lokaler för provningarna. Detta ha vi försökt åstadkomma på det praktiska sättet, att samma byggnad skall kunna användas för dessa båda ändamål. Den verkställda utredningen ådagalägger, att de nu föreslagna utrymmena skulle vara alldeles tillräckliga för det behov, som är för ögonblicket. Därest utrymmesbehovet skulle ökas, kan man utan större kostnader utvidga lokalerna, ty grunden till huset är ju lagd och kostnaderna bli inte desamma där man bygger ovanpå som där man bygger från början.

Om jag inte missförstod de båda föregående ärade talarna, så skyntade det nog fram både i herr Sundbergs och i herr Nissers anföranden, att herrarna närmast tänkte sig provningsanstalten förlagd till Stockholm. Jag har ju tagit ståndpunkt efter all den utredning som har varit, och vi ha stannat för Ultuna. Men när man talar om Ultuna såsom olämpligt med hänsyn till avståndet från närmaste järnvägsstation, så undrar jag om det avståndet skulle bli mindre genom en förläggning till Stockholm. Då skulle man ju frakta maskinerna till Tomtebodan, om de skola provas där, samt lasta av och sedan forsla dem till provningsanstalten, om de skola provas där, under det att andra maskiner, som herr Sundberg sade, skola provas ute vid olika egendomar. Jag tror därför inte att detta argument håller, utan man får säkerligen en mindre ändamålsenlig förläggning, om man väljer Stockholm i stället för Ultuna. Det har varit slutresultatet av alla de undersökningar, som ha föregått detta ärendes framläggande för riksdagen.

Herr Nisser: Herr talman! Jag är av fullkomligt samma uppfattning som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet däri, att man naturligtvis inte skall göra av med mera pengar än nöden kräver. Vad jag emellertid närmast har siktat på med anmärkningen om bristande utredning, är att man borde

Anslag till byggnadsarbeten m. m. vid lantbrukshögskolan. (Forts.)
ha gjort ordentligt klart för sig, innan man beslutar detta bygge, huruvida maskin- och redskapsprovningssanstalterna, såsom hittills varit fallet, endast eller huvudsakligen skola syssla med att prova maskiner och redskap för jordbruket, eller huruvida man skall fullfölja det program, som förut har diskuterats, nämligen att anstalterna även skola verkställa provningar av vägmaskiner samt maskiner och motorer för skogsbruk, fiske, trädgårdsskötsel o. s. v. I senare fallet få ju maskin- och redskapsprovningssanstalterna en helt annan omfattning. Det är detta jag anser att man bör ha fullt klarlagt, innan man bygger denna institution och låser sig fast vid dessa relativt små utrymmen.

Vad sedan beträffar provningarnas utförande, så ske de som sagt litet varstans i landet och inte bara vid Ultuna. Den placering, som jag närmast hade i tankarna, är emellertid ett område i närheten av Kungsängen, som hör till Ultuna, men inom Uppsala stads område. Detta område ligger betydligt närmare järnvägsstationen än Ultuna, och man skulle på det sättet få en, vad jag kan förstå, utomordentligt lämplig förläggning.

Herr Sundberg: Herr talman! Med anledning av herr statsrådets och tidigare herr Linnérs yttranden angående de stora avstånden från järnvägsstation som skulle uppstå även om anstalten förlägges till Stockholm, vill jag bara framhålla, att det naturligtvis inte är meningen att skicka alla maskiner till Stockholm, om försöksanstalten bleve förlagd dit, utan de skulle givetvis skickas till de platser, där de skola provas på fältet, vare sig det gäller Ultuna, Alnarp eller annan plats, dit då också försöksanstaltens respektive ingenjörer måste resa för att verkställa provningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Nisser*, att riksdagen skulle med avslag å utskottets förslag, i vad det berörde uppförande av institutionsbyggnad, men med bifall till utskottets förslag i övrigt till Lantbrukshögskolan: Byggnadsarbeten och vissa andra engångskostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 208,400 kronor.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 25—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 38 och 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40 och 41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkterna 43—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till undervisning för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 50,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle av berörda anslag ett belopp av 47,500 kronor användas till hushållningssällskapens undervisningskurser.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 55, av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Bengtsson*.

Med denna motion hade avsetts, att till hushållningssällskapens undervisningskurser skulle anvisas 57,000 kronor enligt av lantbruksstyrelsen framställt förslag eller ett 9,500 kronor högre belopp än vad Kungl. Maj:t beräknat.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Utskottet finner värt beaktande, vad lantbruksstyrelsen anfört därom att hushållningssällskapens undervisningskurser äga stor betydelse ej blott för klarläggande av aktuella jordbruksspörsmål utan även för upplysning och propaganda för jordbruksdriftens anpassning efter nuvarande exceptionella förhållanden samt för livsmedlens rätta tillvaratagande och utnyttjande. Med hänsyn till det statsfinansiella läget anser sig dock utskottet icke kunna biträda motionärens yrkande om höjning av den medelsanvisning för ändamålet, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Utskottet, som även i övrigt biträder Kungl. Maj:ts förevarande framställning, hemställer sålunda, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen I:55, till Undervisning för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 50,000 kronor.»

Reservation hade anmälts av herr *Bror Nilsson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Denna punkt gäller ett anslag till hushållningssällskapen för att de skola kunna bedriva en viss undervisning för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor. Därmed avses de s. k. småbrukarkurserna, som årligen hållas av hushållningssällskapen. I dessa kurser pläga inte allenast hushållningssällskapens egna tjänstemän medverka, utan man brukar även kalla experter från olika håll, såsom föreståndare och assistenter vid försöksgårdarna samt vid Svalöv och lantbrukets institutioner här i Stockholm, vilka kunna belysa vissa aktuella jordbruksspörsmål.

Dessa kurser äro givetvis, särskilt i en tid som den nuvarande, av mycket stor betydelse. Detta har också kungl. lantbruksstyrelsen i sitt äskande till regeringen framhållit. Den säger, att den »ej blott för klarläggande av aktuella jordbruksspörsmål utan även för upplysning och propaganda för jordbruksdriftens anpassning efter nuvarande exceptionella förhållanden samt för livsmedlens rätta tillvaratagande och utnyttjande funnit det synnerligen önskvärt, att bidraget till ifrågavarande kurser höjdes med 10,200 kronor».

I anledning av detta lantbruksstyrelsens uttalande ha herr *Bengtsson* och jag i denna kammare väckt en motion om bifall till lantbruksstyrelsens sålunda gjorda framställning. Vi ha nämligen funnit den vara så ovanligt väl motiverad.

Det har kommit på min pulpet ett aktstycke — jag vet inte om det delats ut till alla ledamöter i kammaren — som jag tycker är det allra betydelseful-

Anslag till hushållningssällskapens undervisningskurser m. m. (Forts.)
laste och intressantaste som lagts hit under pågående riksdag. Det är utarbetat av livsmedelskommissionens produktionsavdelning och undertecknat av den kände professor Åkerman. Det är en »Plan för 1942 års växtodling». Det har roat mig att se, hur man där på vart och vartannat blad gör uttalande om att denna sak bör bringas till landets jordbrukares kännedom. Man har övervägt huruvida man genom tvång skulle kunna ge växtodlingen en viss inriktning. Det förkastar man emellertid. I stället trycker man, så snart en viss omläggning i växtodlingsplanerna föres på tal och därmed möjligheterna att säkerställa vår livsmedelsförsörjning framläggas, ideligen på att detta är en sak som bör framhållas. Man bör driva propaganda, och man bör stimulera lantmännen i denna riktning.

Alla vi, som deltagit i undervisningen för lantmännen, förstå hur betydelsefull denna sak är och också hur svår den är att genomföra. Man tror att det är så lätt. Man tror att det går med ett radioföredrag eller med en tidningsartikel i t. ex. Föreningsbladet, som sprides över hela landet. Utan tvivel vinner mycket genom denna propaganda, då ju givetvis många läsa tidningar och många också lyssna i radio, men det man hör i synnerhet på dessa kurser, som anordnas av de institutioner som man är van att lyssna till, fastnar på ett alldeles särskilt sätt.

Det har verkligen förvånat mig med vilken lätthet exempelvis arbetsmarknadskommissionen kan få pengar för att stimulera jordbruksintresset bland städernas skolungdom och ge en viss undervisning till dem som önska ge sig ut i jordbruksarbete. Detta är mycket förståndigt, jag säger inte annat, men när man betänker detta, förvånar man sig över att Kungl. Maj:t skall finna det omöjligt att anslå 10,200 kronor till den ansvariga myndigheten för att nyheterna på dessa områden skola bli kända bland lantmännen. Jag tycker att det ligger någonting så underligt småaktigt och trångsynt i detta, att jag inte kunnat uraktlåta att på denna punkt väcka en motion.

I den kungl. propositionen sägs, och utskottet instämmer i det, att »hushållningssällskapens undervisningskurser äga stor betydelse ej blott för klarläggande av aktuella jordbruksspörsmål utan även för upplysning och propaganda för jordbruksdriftens anpassning efter nuvarande exceptionella förhållanden samt för livsmedlens rätta tillvaratagande och utnyttjande». När man sedan säger, att man av statsfinansiella skäl icke har råd att för dessa ändamål offra 10,200 kronor, svarar jag, mina herrar, att vi inte ha råd att låta bli att offra dessa pengar i nuvarande läge.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Bengtsson och mig på denna punkt väckta motionen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag vill deklarerera för kammaren och försäkra herr Bror Nilsson om att ingen skulle ha varit mera glad än jag, om sådana omständigheter förelegat, att man hade kunnat bifalla motionen, men så nödgas man återupprepa den ständigt återkommande satsen, att statsfinansiella skäl lägga hinder i vägen.

Det belopp motionärerna i detta fall begära är ju inte synnerligen stort, utan jämförelsevis litet. Men om man nu hade gått på bifall till motionen, skulle det beslutet onekligen haft vissa konsekvenser med sig, och det kan ju hända, att när man sedan gjort en sammanläggning av anslagsökningarna på de olika punkterna, skulle resultatet ha blivit en väsentligt ökad slutsumma på nionde huvudtiteln. Detta har inte utskottet ansett sig kunna gå med på.

Då jag nu hör att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet begär ordet, ber jag att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till hushållningssällskapens undervisningskurser m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det är ju alltid så, om man vill ha mera pengar för ett ändamål än vad som är föreslaget, att man tycker att de äro kortsynta som inte gått med på det högre beloppet. Jag förstod av herr Bror Nilssons anförande, att han var verkligt indignerad över att det kan existera sådan kortsynthet.

Jag vill emellertid framhålla, att det på denna punkt anförts statsfinansiella skäl för avslag på det högre beloppet. Men det finns många punkter. Herr Bror Nilsson är missbelåten på denna punkt, men det är många andra som äro missnöjda på andra punkter. Då beror det ju på hur man skall väga denna missbelåtenhet, ty att höja alla de belopp, som olika motionärer föreslå i en mängd fall, är självfallet icke att tänka på. Dessa 10,200 kronor äro ju i och för sig inte någonting häpnadsväckande ur statsfinansiell synpunkt. Men vi ha ju många huvudtitlar, och det blir naturligtvis många hundra tusen, ja kanske miljoner kronor, om alla de olika synpunkterna skola tillgodoses.

Jag vill emellertid också deklarerera en uppfattning jag har såsom arbetande inom ett hushållningssällskap en gång i tiden. Jag anser att hushållningssällskapen skola ha relativt fria arbetsformer. Om hushållningssällskapen ha anslag för olika ändamål, skola ju de som leda hushållningssällskapen och de som äro anställda där ha så pass stor urskillningsförmåga, att de använda pengarna till det som är viktigast i det tidsläge då pengarna skola användas. Dessa kurser kan man naturligtvis kombinera med andra, så att det inte behöver kosta mycket mera pengar att upplysa folk även om denna växtodlingsplan, som herr Bror Nilsson här talat om.

Först och främst skall man vara säker på att man får riktig valuta för växtodlingsplanen. Alla som arbeta inom hushållningssällskapen skola dela uppfattningen om växtodlingsplanens riktighet, men jag vill säga, att jag också träffat dem som mena, att det inte är odiskutabelt huruvida planen inte bör se ut på annat sätt.

Jag anser att man vid dessa kurser inte bara bör kunna begränsa sig till ett eller två problem, utan i dessa tider bör man kunna utvidga det problem, som det gäller att åstadkomma upplysning om. Jag hoppas att hushållningssällskapen och hos dem anställda komma att göra på bästa möjliga sätt.

Vi befinna oss ju i ett läge där vi inte kunna betala hur mycket pengar som helst, utan där vi måste göra största möjliga besparingar. I förhoppning om att såväl förvaltningsutskottet som de i hushållningssällskapen anställda äro besjälade av detta, tror jag nog, att man även med det belopp som är föreslaget i den kungl. propositionen kan sprida kunskap om dessa saker i tillräcklig utsträckning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som påyrkats i den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 52 och 53.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 325.000 kronor.

*Anslag till
hästavelns be-
främjande.*

Anslag till hästavelns befrämjande. (Forts.)

Av detta anslag var ett belopp av 6,000 kronor avsett för demonstration i hovvård och hovbeslag.

I detta samband hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 50 av herr *Bengtsson* m. fl. samt II: 84 av herr *Larsson* i Karlstad m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte till demonstration i hovvård och hovbeslag anslå 10,000 kronor och sålunda under nionde huvudtiteln till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av kronor 329,000.

Motionerna innefattade förslag om sådan ändring i Kungl. Maj:ts anslagsberäkningar, att posten demonstration i hovvård och hovbeslag skulle höjas från 6,000 till 10,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 50 och II: 84, till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 325,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Gabrielsson* och *Hansson* i Vännäsby, vilka — under åberopande av motiveringen till motionerna I: 50 och II: 84 — hemställt, att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 50 och II: 84, till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 329,000 kronor.

Herr Bengtsson: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende finna vi detsamma som är ut och är in förekommer i riksdagen, nämligen att ett litet anslag, om än det bevisas att detsamma gör relativt stor nytta, har mycket svårt att vinna gehör, men då det gäller miljonrullningarna, går det mycket lätt. Jag skall taga ett enda exempel. Innan denna dag är försvunnen, går över en miljon kronor subventionsvägen. Slutsumman blir 368 miljoner kronor årligen.

Då jag vid denna punkt tillsammans med flera ledamöter av denna kammarväckt en motion angående en liten förhöjning av anslaget till hästens hovvård med 4,000 kronor till 10,000 kronor, alltså samma belopp som utgick år 1939, mot av statsrådet för året föreslagna 6,000 kronor, vill jag anföra några synpunkter, som beröra denna för landets hästbestånd så viktiga fråga.

De flesta lantmän veta alltför väl, att hovvård och hovbeslag ha den allra största betydelse för hästens avels- och bruksvärde, och den som varit i tillfälle att följa t. ex. hästpremieringarna vet, att den största kassationen beror på felaktig inställning av hästens ben och hovar, beroende på försummad hovvård.

I underdånig skrivelse hava hushållningssällskapens ombud förra hösten gjort framställning i frågan och därvid med rätta framhållit bl. a., att ifrågasvarande kurser i hovvård vunnit lantmännens intresse i allt större omfattning.

Nu har som bekant smedernas antal på landet i hög grad minskats därigenom att moderna maskiner och jordbruksredskap dess bättre kommit till användning bland jordbrukarna, och till dessa maskiner kan man numera få köpa reservdelar direkt, varför landsbygdens smeder fått allt mindre sysselsättning. Rörande hästarnas skoning har man därför i min hembygd börjat tillämpa ett system som ser ut att slå igenom till belåtenhet, nämligen att anställa en hovslagare för ett distrikt, som har lämpligt antal hästar för en mans tjänstgöring. Denne hovslagare reser sedan omkring och återkommer på bestämda tider enligt uppgörelse med hästägaren. Bl. a. vinner man därigenom den förmånen, att i dessa tiders knapphet på arbetsfolk man ej behöver spilla lång tid för hästarnas förande till en kanske avlägsen smedja.

Anslag till hästavelns befrämjande. (Forts.)

Slutligen kan erinras om att denna fråga även kan ses från försvarssynpunkt. Det är tydligen ej oväsentligt om alla de hästar som i dessa dagar uttagas äro i god form för sitt påfrestande arbete i arméns tjänst.

För att få detta viktiga ärende tillrättalagt behövas emellertid kunniga hovslagare. Det är för att intresserade personer skola få komma i åtnjutande av denna utbildning i hovvård som motionärerna begärt detta lilla anslags ökning med 4,000 kronor.

Herr talman! Då frågan redan fallit i andra kammaren och det är utsikt att så även blir fallet i denna kammare, har jag inget yrkande.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vill bara inför kammaren betyga, att jag har samma uppfattning som den siste ärade talaren, nämligen att man bör försöka åstadkomma det bästa möjliga på detta område. I detta fall kan det ju inte gälla 3,000 eller 4,000 kronor. Lantbruksstyrelsen har emellertid vissa år inte fått användning för hela det belopp som anslagits.

Lantbruksstyrelsen har till den i år framlagda propositionen begärt 6,000 kronor för detta ändamål och ansett, att detta belopp är tillräckligt till demonstration i hovvård och hovbeslag. Hushållningssällskapens ombud ha, som den siste ärade talaren framhöll, begärt ytterligare 4,000 kronor. Då är frågan vilka som räknat rätt, hushållningssällskapen eller lantbruksstyrelsen. Men vi få naturligtvis se det, ty lantbruksstyrelsen kommer säkerligen nästa år att begära ökat anslag om så erfordras för att främja utvecklingen på detta område.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 55—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59.

I denna punkt hade utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte till Fåravelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 31,000 kronor.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Den knappa tillgång på ull som för närvarande råder här i landet är ägnad att ingiva de starkaste betänkligheter. Vi ha väl alla en besvärlig erfarenhet av klädransoneringen, och även för vårt försvar inger bristen på ullprodukter oro. Jag skulle t. ex. tro att pälsar för ett vinterfälttåg ej finnas i tillräckliga mängder, och jag har också hört sägas, att de militärer som använt kläder med inblandad cellul, ej minst strumpor, kunna vitsorda att dessa äro föga tillfredsställande i kallt eller vått väder.

En utökning av landets ullförråd är därför en angelägenhet av största vikt för vår försörjning. En sådan utökning kan emellertid för närvarande ej ske mer än på ett sätt, nämligen genom en utökning av landets fårstammar. Nu har tyvärr intresset för fåravel inom mera ledande jordbrukarkretsar hittills varit ganska ringa, och det är ganska lätt att förstå, ty det är ju egentligen från det intensiva jordbruket som dessa kretsar rekryteras. Jag vet lika bra som någon annan, att i det intensiva jordbruket finns i de flesta fall icke plats för ett så litet djur som fåret, ty de bördiga jordarna kunna ju utnyttjas mycket bättre på annat sätt. Men det är inte all jord här i Sverige som lämpar sig för intensiv drift. Tvärtom finnas här ofantliga arealer där en extensiv drift är det enda riktiga, och där kan med stor fördel fårskötsel bedrivas. Så-

*Anslag till
fåravelns be-
främjande.*

Anslag till fåravelsns befrämjande. (Forts.)

dana marker finnas i hela landet, men allra mest i våra nordligare landskap där tiotusentals hektar fjällbeten och lövängar förvisso skulle kunna föda tillräckligt antal får för landets fulla försörjning.

De försök som sedan åtskilliga år ha gjorts av Svenska fåravelsföreningen att på dylika marker idka fårskötsel ej minst i form av sambeten ha slagit synnerligen väl ut, och detta har föranlett föreningen att nu igångsätta en kraftig propaganda bland jordbrukarna för att intressera dem att utnyttja de möjligheter till förtjänster som här ligga outnyttjade. Med de små resurser, som föreningen besitter, kan ju arbetet ske endast i begränsad omfattning, men glädjande nog ser det ut som om hushållningssällskapen i de olika länen börjat intressera sig för frågan. Jag skulle vilja säga till representanterna här i kammaren för dessa landsändar, att här är ett rikt tillfälle till gagneliga initiativ för det norrländska jordbrukets höjande. Alla goda krafter måste här mobiliseras för att gynnsamt resultat skall nås.

Av det interpellationssvar herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i början av denna riksdag lämnade baron Beck-Friis förstår man, att han hyser en viss oro för att ej avelsdjur i tillräckliga mängder skola finnas. Men härmed är nog ingen fara, ty om nedslaktningen av lamm i höst minskas, kunna säkerligen fullt tillräckligt med både handjur och hondjur bliva tillgängliga för bildandet av nya fårstammar. Detta om det stora problemet.

Sedan skulle jag vilja fråga, varför statsmakterna visat en sådan njugghet när det gäller att någorlunda uppmuntra de mindre fårägarna. Fåravelsföreningen har gjort framställning om att fårägarna skulle få rätt att på liknande villkor som de, vilka nu gälla om grisarna, hålla ett hushållsfår. Denna framställning har emellertid utan vidare avvisats. Likaså har framställning gjorts om lättnader för fårägarna i bestämmelserna om användning av hemproducerad ull, men denna framställning har endast i begränsad omfattning bifallits.

Jag tror att vi alla, både statsmakterna och jordbrukets representanter, måste skaffa oss en mera positiv inställning till denna just nu alldeles särskilt viktiga gren av vår jordbruksnäring. I dag kan ju ingenting åtgöras, men när frågan om fåravelsn snart nog åter läres komma upp till behandling här i riksdagen, hoppas jag att vi alla skola förstå, att vad som göres för fåravelsn, och vad som göres snart, det göres för en mycket viktig del av folkförsörjningen i vårt land. Det göres också för att hålla vårt försvar i vinterfäldtugligt skick.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 60—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

Punkterna 79—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82.

Under punkten 82 av nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,493,900 kronor.

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)

I detta samband hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kam-maren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 9, av herr *Gustafson* i Vim-merby, vari hemställt, att riksdagen vid behandling av nionde huvudtiteln, punkt 82 (Bidrag till hushållningssällskapen) ville besluta att anvisa ett med 3,200 kronor förhöjt anslag att utgå för det ändamål, som i motionen angivits.

Motionen avsåg anvisande av medel för anställande av en hemkonsulent hos Kalmar läns norra hushållningssällskap, som för närvarande icke hade någon sådan konsulent anställd.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Ehuru utskottet liksom motionären finner goda skäl i och för sig föreligga för att bereda även Kalmar läns norra hushållningssällskap möjlighet att i likhet med övriga sällskap anställa hemkonsulent, anser sig dock utskottet böra biträda föredragande statsrådets ståndpunkt, att det med hänsyn till på-gående utredning rörande hushållningssällskapens organisation icke torde vara lämpligt att nu utöka befattningshavarnas antal hos sällskapen. Ej heller i övrigt föranleder Kungl. Maj:ts framställning erinran från utskottets sida. Utskottet hemställer sålunda, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen II: 9, till Bidrag till hushållnings-sällskapen för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,493,900 kro-nor.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Mannerskantz* och *Gustafson* i Vimmerby ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Liksom motionären finner utskottet starka skäl föreligga för att bereda Kalmar läns norra hushållningssällskap möjlighet att i likhet med övriga säll-skap anställa hemkonsulent. Den pågående utredningen rörande hushållnings-sällskapens organisation synes icke böra utgöra hinder härför. Utskottet biträ-der sålunda motionärens yrkande om medelsanvisning för ändamålet med 3,200 kronor och hemställer, att riksdagen må, med ändring av Kungl. Maj:ts fram-ställning samt med bifall till motionen II: 9, till Bidrag till hushållningssäll-skapen för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,497,100 kronor.»

Herr Mannerskantz: Herr talman! På denna punkt föreligger en reserva-tion av mig och herr *Gustafson* i Vimmerby, i vilken vi yrka, att 3,200 kro-nor måtte anslås till en hemkonsulent i Kalmar läns norra hushållningssäll-skap. För att inte kammarens här närvarande ledamöter skola behöva besvära sig med att läsa handlingarna, skall jag så kort som möjligt redogöra för dem. Jag vill inom parentes säga, att jag inte representerar det nu nämnda hushållningssällskapet, utan jag hör hemma inom södra delen av Kalmar län. Jag talar alltså inte i denna sak för min sjuka mor.

Lantbruksstyrelsen har äskat samma belopp som begäres av motionärerna. Både departementschefen och utskottet finna detta belopp synnerligen väl mo-tiverat, men hänvisa till att det pågår en utredning om hushållningssällska-pens organisation och att man inte bör föregripa utredningens resultat.

Jag vill meddela att Kalmar läns norra hushållningssällskap är det enda i hela riket som inte har någon hemkonsulent. Det är ett litet hushållnings-sällskap, som har haft ganska betryckt ekonomi. Det har av det skälet dragit sig för att anställa hemkonsulent. Dessa hemkonsulenter ha visat sig göra en mycket stor insats just i dessa tider, när det gäller att lära människorna att taga hand om livsmedlen så väl som möjligt.

Det är just för att denna fråga är så sammankopplad med tidsläget som jag anser att den inte kan avvisas så som jordbruksutskottet har gjort. Det är mig

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)

för övrigt en gåta att utskottet har kunnat gå på avslagslinjen. Avslagsyrkandet har inte, till skillnad från de föregående frågorna som tidigare varit uppe i debatten, föranletts av några statsfinansiella skäl. Därtill är ju frågan alldeles för liten.

Man har här bara inskränkt sig till det vanliga argumentet, att en utredning pågår. Men jag tror mig våga påstå, att såvitt jag har mig bekant kommer den utredning om hushållningssällskapens organisation som pågår inte att uppta frågan om att anställa några hemkonsulenter. Av det skälet tror jag således att man inte alls kan avslå denna begäran.

När frågan förevar i andra kammaren och utskottets förslag bifölls, blev det, trots att det bara är två reservanter på denna punkt, en mycket stor minoritet för reservanternas förslag. Jag tror att det var någonting på 105 röster mot 85. Man får väl tillskriva detta det vanliga förhållandet, att de som komma in vid voteringen och inte ha följt debatten ju nästan automatiskt rösta på utskottet. Jag skulle nästan tro, att det var de som avgjorde frågan. De som voro närvarande i andra kammaren funno skälen för ett bifall till reservationen så naturliga och goda, att de väl samt och synnerligen röstade på denna reservation, som skall möjliggöra för det enda återstående hushållningssällskapet utan hemkonsulent att få en sådan, vilken i dessa tider kan lära både husmödrar och andra att genom konservering och alla möjliga andra åtgärder göra det mesta möjliga av de livsmedelstillgångar vi ha.

Jag skulle därför nu vilja uppmana de närvarande ledamöterna av kammaren att inte bara automatiskt rösta på utskottet, och att helst även säga samma sak till dem som komma in vid en votering, så att inte denna fråga blir lika schablonmässigt avgjord som fallet brukar vara med många frågor.

Med denna motivering, och med särskilt understrykande av att det ju endast är fråga om 3,200 kronor samt att säkerligen under alla förhållanden frågan blir ordnad nästa år, men att ju då ett år går förlorat, ber jag att få yrka bifall till den i ämnet avgivna reservationen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall säga några ord i anledning av vad herr Mannerskantz nu anför.

Innan jag ingår på detta, skulle jag emellertid vilja säga beträffande anslaget på förevarande punkt, vilket ju av utskottet tillstyrkts, att anslaget av rätt många inom utskottet anses såsom varande alltför otillräckligt för sitt ändamål. Det är ju en sedan flera år tillbaka känd sak, att hushållningssällskapen år från år av statsmakterna pålagts allt flera uppgifter och därmed ökade utgifter. Därom är ju ingenting att säga, om samtidigt därmed statsbidragen till hushållningssällskapen hade höjts i proportion därtill. Men så har ju inte skett.

Emellertid har ju i år inte väckts någon motion med begäran om ökning av det allmänna anslaget till hushållningssällskapen, och utskottet har därför inte nu ansett sig böra gå in på någon annan linje än tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Mannerskantz har här uppehållit sig vid en inom andra kammaren väckt motion, i vilken yrkats, att riksdagen måtte besluta höja det av Kungl. Maj:t äskade anslaget med 3,200 kronor. Detta belopp skulle då avse lön till en hemkonsulent för Kalmar läns norra hushållningssällskap, som för närvarande inte lär ha någon sådan.

Jag kan ju erinra om att framställning i samma syfte har gjorts hos Kungl. Maj:t. Föredragande statsrådet har emellertid ansett sig inte böra uppta detta anslag på grund av att det för närvarande, vilket också herr Mannerskantz vidrörde, ju pågår en utredning angående hushållningssällskapens omorgani-

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)

sation. På grund därav har man inte ansett det lämpligt att nu uppta frågan om anställande av en ny befattningshavare i nämnda hushållningssällskap.

Jag vill säga, att utskottet delar motionärens uppfattning om att även ifrågavarande hushållningssällskap bör få en hemkonsulent. Utskottet har emellertid ansett sig böra godtaga vad föredragande departementschefen anfört, nämligen att det inte är lämpligt att under nu pågående utredning anställa ytterligare en befattningshavare inom hushållningssällskapet. Motionen har därför avstyrkts.

För egen del skulle jag vilja uttala det önskemålet, att då det kan vara anledning befara att samma skäl — jag syftar då på ifrågavarande utredning — kan komma att återopas även i fråga om andra anslag, som beröra jordbruket eller dess binäringar, det vore önskvärt att utredningen angående hushållningssällskapens omorganisation måtte slutföras så fort som möjligt. Jag har velat säga detta, därför att ordföranden i nämnda utredning ju är ledamot av denna kammare och här närvarande. Jag hoppas därför att det önskemål som jag här uttalat skall vinna beaktande.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sundberg**: Herr talman! Om det någon gång finnes motiv för att frånga ett utskottsförslag och stödja en reservant, så synes det mig som om detta borde ske i den här frågan. Kalmar läns norra hushållningssällskap är nämligen det enda hushållningssällskap i hela landet, som saknar hemkonsulent, och det förhållandet beror på att detta hushållningssällskap tillhör de s. k. fattiga hushållningssällskapen, som måste se till, att alla utgifter, som överhuvud taget kunna sparas, verkligen bli sparade. Vi ha visserligen inte blivit rikare under denna kristid, men å andra sidan är det naturligt, att husmödrarna inom vårt hushållningssällskap kunna göra krav gällande, att i nuvarande svåra försörjningsläge bli likställda med och få samma förmåner som husmödrarna i det övriga landet, när det gäller att tillvarataga livsmedel och förbättra hushållens ställning. Jag vädjar därför till kammaren att trots utskottets inställning följa den reservation, som är avgiven i denna fråga, och ber, herr talman, alltså att få yrka bifall till densamma.

Herr **Heiding**: Herr talman! Jordbruksutskottets ärade ordförande underströk ett par gånger vikten av att man inte skulle fatta beslut så länge ärendet låg under utredning. Jag må ju säga, att när det gäller hemkonsulenterna, så är det tydligt och klart, att utredningen kommer att föreslå, att även norra Kalmar län får en hemkonsulent.

Hemkonsulenternas arbete inom hushållningssällskapen har uppskattats mycket, och jag kan säga, att de ha utfört ett arbete, som verkligen är värt att uppskattas. De ha på alla de områden, där de arbeta, kommit i kontakt med ett stort antal husmödrar, och jag är därför förvissad om, att de även i fortsättningen komma att fylla sin stora uppgift.

Att norra Kalmar läns hushållningssällskap inte fått någon hemkonsulent har väl berott på, att man där inte tidigare gjort framställning därom. Men under nuvarande förhållanden, då det är så pass viktigt, att man tar vara på allt, som kan tagas vara på, tycker jag, att riksdagen borde gå in för att bevilja detta lilla anslag på 3.200 kronor. Det kan ju inte ha någon betydelse, att frågan ligger under utredning i detta fall, och jag skulle inte tro, att departementschefen har något emot, att man beviljar ett så pass litet belopp till utökning av det anslag, som i detta fall är begärt av departementschefen. Det är ju så pass litet, att jag tycker det inte skulle ha någon statsfinansiell bety-

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)
delse. Jag vill därför vädja till kammaren att biträda den reservation, som här är fogad till utskottets betänkande.

Utskottets ärade ordförande uttalade också önskvärldheten av att hushållningssällskapsutredningens arbete måtte avslutas så fort som möjligt, så att det inte skulle stå hindrande i vägen för frågor, som måste avgöras. Jag får säga, att utredningsarbetet hade nog varit avslutat vid det här laget och kanske tidigare, men uppskovet berodde därpå, att vi måste göra ett visst uppehåll, då det blev beslutat, att vissa utredningar skulle tillsvidare vara vilande.

Sedan har det tillkommit en del uppdrag utöver det, som man från början fick, och detta har gjort, att arbetet inte kunnat avslutas. Men jag kan tillägga, att det troligen inte kommer att dröja så länge förrän utredningen kan avsluta sitt arbete. Utskottet får således betänkandet kanske rätt snart under sin behandling.

Herr talman, jag ber, att få biträda den reservation, som här föreligger.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag vill bara påpeka för kammarens ledamöter, att sedan nu ordföranden i hushållningssällskapsutredningen sagt det, som han har sagt, så har det enda skäl, som utskottet och departementschefen anført, bortfallit, och då tycker jag, att saken ligger ganska väl till. Det blir gemensam votering, och då är jag säker på, att andra kammaren där kommer att i mycket hög grad bidra till att denna fråga blir löst i positiv riktning.

Herr **Tjällgren**: I anledning av vad herr Mannerskantz senast yttrade vill jag endast påpeka, att departementschefen och ordföranden i utredningen ha olika uppfattningar om den saken, så att frågan är vilken av dem man där skall följa.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 82, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 83 och 84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85.

Lades till handlingarna.

Punkterna 86—111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 112—115.

Lades till handlingarna.

Punkterna 116—120.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121.

Lades till handlingarna.

Punkterna 122—124.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125.

Under punkten 125 av nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att det å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget (B) till Bidrag till ladugårdsförbättringar finge till ett belopp av 250,000 kronor under budgetåret 1942/43 tagas i anspråk oberoende av de för dylikt anslag eljest gällande förutsättningarna.

*Anslag till
ladugårdsför-
bättringar.*

I detta samband hade utskottet till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 74 av herr Nilsson, Bror, m. fl. samt II: 117 av herr Jonsson i Skedsbygd m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det under nionde huvudtiteln, punkt 125, äskade anslaget till bidrag till ladugårdsförbättringar skulle höjas till 500,000 kronor samt att detsamma skulle fördelas till samtliga hushållningssällskap i riket.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 74 och II: 117, medgiva, att det å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget (B) till Bidrag till ladugårdsförbättringar finge till ett belopp av 250,000 kronor under budgetåret 1942/43 tagas i anspråk oberoende av de för dylikt anslag eljest gällande förutsättningarna.

Reservation hade anmälts av herr Bror Nilsson, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Jag har i min verksamhet stark känning av behovet av detta anslag till ladugårdsförbättringar. Det inträffar så ofantligt ofta, att man frågar om det ej finnes någon möjlighet att erhålla ett bidrag till förbättring av ladugårdarna.

Nu kan man naturligtvis säga, att vare sig man beviljar det som nu här äskas och tillstyrkes av jordbruksutskottet, 250,000 kronor, eller man går på det belopp, som jag och flera andra ledamöter av denna kammare ha tillåtit oss att motionera om, nämligen 500,000 kronor, så är det ändå som en droppe i havet.

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)

Det finnes ett hushållningssällskap här i riket, som har beräknat hur mycket pengar som skulle behövas för att sanera ladugårdsbeståndet inom hushållningssällskapets område, och det har kommit till en summa av 54 miljoner. Och det finnes ofantligt många dåliga ladugårdar i hela landet. Jag erkänner också, att det ligger något i det tal, som av många föres, nämligen att jordbrukets lönsamhet borde vara sådan, att ladugårdarna kunde hållas i stånd. Jag för min del tror emellertid, att en dag kommer, då vi behöva tillgripa kraftåtgärder för att hålla landets ladugårdsbestånd i försvarligt skick, och då vi måste använda varje framkomlig väg för den sakens skull.

Nu veta vi, att detta bidrag inte utgår till andra än vissa av landets län, nämligen de nordligaste länen ävensom Göteborgs och Bohus län. Det är alltså inte ett anslag, som får användas av hushållningssällskapen över hela riket, och det avses också i den av mig m. fl. avgivna motionen, att man skulle både höja bidraget en smula och dela ut det till samtliga hushållningssällskap.

Vi ha ju haft dåliga skördar på en del av de områden, som pläga anses som goda, och därför torde många lantmän där vara i en sådan ekonomisk belägenhet, att de behöva hjälp lika väl som på andra håll, där man tidigare ansett behovet vara större. Jag kan för övrigt inte se så stor skillnad på ladugårdsbeståndet. När man reser i olika delar av landet, något som jag haft tillfälle att göra, så finner man urusla ladugårdar på slättbygderna likaväl som i skogsbygderna. De finnas norr över, och de finnas allra längst åt söder. Det är rätt dåligt överallt.

Det vore också nyttigt, om hushållningssällskapen kunde bli i tillfälle att praktisera sig till de bästa metoderna härvidlag, så att de vore bättre rustade när den dagen kommer, då de skola gå in för en kraftigare sanering av ladugårdsbeståndet. Den dagen torde bli den, då vi behöva sätta folk i arbete. När här blir fredskris och kanske arbetslöshet o. s. v., då blir detta nog ett område, där vi komma att kasta oss in — något som vi principiellt redan nu ha gått in för, då vi på beredskapsstaten ha upptagit ett förhållandevis stort belopp, som skulle användas i händelse av arbetslöshet, och departementschefen har ju föreslagit, att årets anslag skulle tagas ur denna beredskapsstat. Och vi motionärer mena, att också ökningen skulle tagas därifrån.

Under förhoppning att det framdeles kommer att ägnas uppmärksamhet åt denna sak såväl från regeringshåll som från riksdagshåll, ber jag, herr talman, att få sluta med detta påpekande utan att yrka något bifall, eftersom jag inte har fått något vidare stöd ens i form av reservation från det håll, där jag fått påskrift på motionen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 126—130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

Under punkten 131 av nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1) godkänna följande avlösningsstat för egnahemsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Avlösningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	kronor 104,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	» 12,300

Anslag till egnahemsstyrelsen. (Forts.)

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	kronor	78,000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	27,200

Summa kronor 221,500;

2) till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av kronor 221,500.

I gällande personalförteckning för egnahemsstyrelsen fanns bland annat upptagen en kamrerarbefattning i lönegraden A 24.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 148 av herr *Gabrielsson* samt II: 212 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Gustafson* i Vimmerby, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att, räknat från och med budgetåret 1942/43,

dels kamrerarbefattningen hos egnahemsstyrelsen skulle placeras i lönegrad A 26,

dels en ny revisorsbefattning i lönegrad A 21 skulle uppföras å personalförteckningen för styrelsen,

dels anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän, i anslutning till vad sålunda föreslagits, skulle höjas till 111,600 kronor,

dels anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal skulle höjas till 88,000 kronor samt

dels anslagsposten till rörligt tillägg skulle höjas till 28,300 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 148 och II: 212,

1) för egnahemsstyrelsen fastställa under punkten införd personalförteckning;

2) godkänna följande avlöningsstat för egnahemsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	kronor	111,600
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»	12,300
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	»	88,000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	28,300

Summa kronor 240,200;

3) till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 240,200 kronor.

I den av utskottet föreslagna personalförteckningen hade bland annat upptagits en kamrerarbefattning i lönegraden A 26.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Granath*, *Alfred Andersson*, *Jacob Hansson*, *Mannerskantz*, *Gottfrid Karlsson* och *Carlström* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning,

1) godkänna följande avlöningsstat för egnahemsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

*Anslag till egnahemsstyrelsen. (Forts.)***Avlöningsstat.**

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	kronor	104,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»	12,300
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	»	78,000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	27,200

Summa kronor 221,500;

2) till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 221,500 kronor.

B. att de likalydande motionerna I: 148 och II: 212 måtte anses besvarade med vad utskottet under punkten anfört.

I den av reservanternas förordade motiveringen hade bland annat anförts, att frågan om kamrerarkontorets personaluppsättning syntes böra upptagas till förnyad prövning hos Kungl. Maj:t och detta inom sådan tid att förslag i ämnet kunde framläggas för 1943 års riksdag.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! I denna punkt ha sex av utskottets ledamöter reserverat sig. Vi ha förmenat, att tillräckliga skäl ej föreligga för en ändring av vad Kungl. Maj:t här har hemställt. Vi ha också sagt oss detta: vilka konsekvenser skulle det medföra, om riksdagen i olika fall i statens verk skulle hitta på att föreslå uppflyttning i de olika lönegraderna? Lönenämnden har ju inte heller tillstyrkt någonting sådant. Lönenämnden säger här på sid. 100 bl. a., att »skäl tala för en placering av befattningen i den högre kamrerargraden, men med hänsyn till den korta tid, som förflutit, sedan tjänsten inrättades, synes det lönenämnden tveksamt, om en uppflyttning bör ske redan nu». Det synes mig och säkerligen också de andra reservanternas, att det är vanskligt att företaga sådana här omändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Förslag i fråga om löneplaceringar böra givetvis komma från Kungl. Maj:t, och vi förmoda, att om Kungl. Maj:t finner, att skäl föreligga, så kommer det nog ett förslag från det hållet till nästa års riksdag, och till dess böra vi väl kunna lugna oss. Andra kammaren har utan votering tagit reservationen, och jag hemställer därför om bifall till densamma.

Herr Tjällgren: Ja, herr talman, det är ju på så sätt, som herr Alfred Andersson nyss nämnde, att andra kammaren redan tagit reservationen. Kanske blir det samma resultat i denna kammare, men jag anser mig likväl skyldig att i någon mån redogöra för de skäl, som legat till grund för utskottets ställningstagande i den här punkten.

Som framgår av utskottets utlåtande, ha i anslutning till motsvarande punkt i den kungl. propositionen väckts tvenne motioner med hemställan om viss ändring i densamma.

I motionerna har yrkats, att riksdagen måtte besluta att, räknat från och med budgetåret 1942/43, *dels* kamrerarbefattningen hos egnahemsstyrelsen placeras i lönegrad A 26, *dels* en ny revisorsbefattning i lönegrad A 21 uppföres å personalförteckningen för styrelsen, *dels* anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän, i anslutning till vad sålunda föreslagits, höjes till 111,600 kronor, *dels* anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal höjes till 88,000 kronor samt *dels* anslagsposten till rörligt tillägg höjes till 28,300 kronor.

Utskottet har på denna punkt, som jag nyss nämnde, med frångående av den kungl. propositionen ansett sig böra tillstyrka motionerna.

Anslag till egnahemsstyrelsen. (Forts.)

Närmaste anledning härtill har varit statsrevisorernas för år 1941 gjorda uttalande i ärendet, som finnes återgivet på sid. 101 och 102 i utskottsutlåtandet. Då jag anser nämnda uttalande synnerligen betydelsefullt i fråga om den ställning man bör inta vid frågans avgörande, tillåter jag mig, herr talman, att citera en del av detsamma. Uttalandet i fråga lyder:

»Revisorerna» — d. v. s. statsrevisorerna — »vilja till en början erinra därom, att av kamrerarekontorets åligganden bestyret med kassarörelsen måste komma i första hand. Med hänsyn till denna rörelses omfattning hava kontorets arbetskrafter måst tagas i anspråk för denna uppgift i sådan utsträckning, att kontoret icke kunnat i den omfattning som är nödvändigt fullgöra sin andra huvuduppgift, nämligen att utöva överinseendet över de till ett antal av 26 uppgående egnahemsnämndernas kassa- och redovisningsväsende och att verkställa revision av sagda myndigheters räkenskaper. Såsom ovan nämnts hava dessa förhållanden medfört, att nämndernas betydande räkenskapsmaterial i stor utsträckning måst lämnas ogranskat och det överinseende över nämndernas kassor, som utövas genom inventeringar, måst eftersättas. I detta sammanhang vilja revisorerna påpeka, att något enhetligt system för utbetalning och verifiering av bostadsförbättringsbidrag liksom även av andra lån och bidrag icke är genomfört. Erforderliga föreskrifter härutinnan synas böra utfärdas. Av nämnderna förskottsvis medgivna utbetalningar och verkställda uträkningar av räntor och amorteringsbelopp samt kontrollen över utestående restantier synas böra ägnas särskild uppmärksamhet.»

Vidare fortsätta statsrevisorerna:

»Enligt revisorernas mening är kamrerarkontoret hos egnahemsstyrelsen med dess nuvarande arbetskrafter icke i stånd att på ett fullt betryggande sätt utöva den kontroll över egnahemsnämndernas ekonomiska verksamhet, som är erforderlig. Att denna kontroll utövas på ett snabbt verkande och effektivt sätt, framstår såsom särskilt nödvändigt med hänsyn såväl till storleken av de medel, vilka ställts till egnahemsverksamhetens förfogande, som till de avsevärda belopp, vilka inflyta hos egnahemsnämnderna — därav en stor del i form av kontanta inbetalningar i nämndernas kassor. Härtill kommer, att egnahemsnämnderna först nyligen trätt i verksamhet såsom statliga organ.»

Sedan framgår det av utskottets utlåtande, att riksräkenskapsverket har i remissutlåtande av den 10 januari 1942, i anledning av statsrevisorernas påpekande, här erinrat om innehållet i sitt förutberörda utlåtande över egnahemsstyrelsens anslagsäskanden och därjämte självt anfört något, som jag här inte skall trötta kammaren med att uppläsa.

Utskottet har därför, på grund av vad jag här åberopat, ansett sig hava haft goda, för att inte säga starka skäl för att tillstyrka motionerna.

Nu föreslå reservanterna, att frågan bör upptagas till förnyad prövning inom sådan tid, att förslag kan framläggas till nästa års riksdag. Alltså synas även reservanterna vara på det klara med, att här måste ske en personalökning på sätt i motionerna föreslagits. Den nu föreslagna ökningen av anslagsbeloppet, som utgör 18,700 kronor, är alltså, så vitt jag kan förstå, en utgift, som staten icke i längden kan undkomma. Egnahemsstyrelsen har som bekant en betydande medelsförvaltning om hand, och då av vad här och i utskottsutlåtandet i övrigt anföres fullt tydligt framgår, att bristen på arbetskraft å styrelsens kamrerarkontor gör sig synnerligen starkt gällande, har utskottet icke velat påtaga sig ansvaret för att förhindra, att den begärda förstärkningen därav fortast möjligt genomföres, alltså redan från och med nästa budgetår.

Nu kan det ju måhända synas egendomligt, att vi i utskottet ansett oss nödsakade att förstärka egnahemsstyrelsens personal utöver vad departementschefen

Anslag till egnahemsstyrelsen. (Forts.)

föreslagit. Jag vill därför klart säga ifrån att jag anser, att riksdagen principiellt bör avhålla sig från att förse ämbetsverken med mera personal än vad Kungl. Maj:t begärt. Men uppenbarligen kunna undantagsfall uppkomma, och det är åtskilliga omständigheter jag här vill åberopa till förklaring. Dels blev egnahemsstyrelsen vid 1939 års omorganisation försedd med personal, som enligt sakkunnigas mening var otillräcklig redan från början, men man nöjde sig härmed i tanke av att erfarenheten fick visa vad som ytterligare kunde behövas. Och det är just vad som inträffat.

Vidare har en betydelsefull ändring av utgångsläget skett. Vid omorganisationen utgick man från att den arbetskrävande revisionen av de 26 egnahemsnämndernas omfattande räkenskaper skulle i vanlig ordning ankomma på riksräkenskapsverket. Emellertid har egnahemsstyrelsen efter samråd med riksräkenskapsverket kommit till den uppfattningen, att revisionen av nämndernas räkenskaper bör handhas av styrelsen, bl. a. med hänsyn till, att kontrollen över inflytande medel i avsevärd utsträckning sammanhänger med den av styrelsens kamrerarkontor utövade centrala kassakontrollen.

Nu nämnda båda omständigheter — för liten personal från början och nytillkomna arbetsuppgifter — förklara varför utskottet är enigt om att en förstärkning måste ske av personaluppsättningen hos nämnda kontor, där den viktiga uppgiften med revision av egnahemsnämndernas räkenskaper och inventering av nämndernas kassor i brist på personal icke kunnat nöjaktigt genomföras. Liksom departementschefen har utskottet enhälligt ansett nödvändigt, att rättelse härutinnan måste vidtagas med det snaraste. Och vidare må särskilt understrykas, att utskottet likaså varit ense om att den i propositionen föreslagna förstärkningen av personalen är otillräcklig.

Man kan säga, att meningarna gått isär först då det gällt att vidtaga erforderliga åtgärder för att avhjälpa personalbristen. Utskottsmajoriteten har icke vågat taga på sitt ansvar att uppskjuta saken ytterligare ett år — detta av skäl som jag nyss nämnde. Statsrevisorernas och myndigheternas ställningstaganden ha givit vid handen, att fara kan ligga i dröjsmål. Det är ju, som herrarna veta, åtskilliga miljoner det här är fråga om. Och då man nu har konstaterat, att personalbrist föreligger för en kassarörelse av det jätteformat — kan man säga — som egnahemsstyrelsen har, måste konsekvensen uppenbarligen bjuda, att bristen snarast avhjälpes. Härtill kommer, att utskottsmajoriteten — jag vill åberopa det som ett skäl för vad utskottet anfört — innefattar de tre motionärerna, herrar Gustafson i Vimmerby, Andersson i Tungelsta och Gabrielsson, vilka samtliga jämväl äro ledamöter av egnahemsstyrelsen.

Jag vill alltså göra gällande, att utskottet har kunnat grunda sitt ståndpunktstagande på väl säkrast möjliga grundval.

Sedan kan jag också nämna, att vi hade uppe i utskottet byråchefen Ericsson från egnahemsstyrelsen, som just har hand om detta kamrerarkontor. Han medgav, att med den personal, som finnes i egnahemsstyrelsen för närvarande, är det fullkomligt omöjligt för detta kontor att fullgöra sina åligganden så, som bör ske.

Till dem, som särskilt och med rätta anlägga sparsamhetssynpunkter, vill jag endast framhålla, att ett års uppskov med personalförstärkningen knappast ens innebär någon besparing. Det ogranskade räkenskapsmaterialet kommer ju att växa, och så mycket mera personal kommer det då givetvis att krävas för att avarbeta den uppkomna balansen.

Ja, herr talman, frågan har ju ur utskottets synpunkt fallit i andra kammaren, men jag har ansett mig dock böra angiva skälen till utskottets ställningstagande i frågan, och jag hemställer om att få yrka bifall till dess förslag.

Anslag till egnahemsstyrelsen. (Forts.)

Herr **Bengtsson**: Herr talman! Jordbruksutskottets ärade ordförande har ju vidrört en del av vad statsrevisionen iakttagit i detta ärende. Jag skall bara be att med några ord få understryka det.

Från landets egnahemsnämnder har det erinrats om att vissa ärenden blivit avsevärt fördröjda under tiden efter den nya organisationens tillkomst. Statsrevisorerna ha därför undersökt saken och därvid funnit, att med hänsyn till rörelsens storlek och omfattning det inte varit möjligt att med den nuvarande personalen kunna utföra arbetsuppgifterna på ett tillfredsställande sätt. Herr talman, vi skola sätta oss in i, att det här är stora värden, som det gäller att förvalta. Endast inbetalningen av räntor och amorteringar går upp till 12 eller 13 miljoner årligen.

Med dessa enkla ord ber jag få säga, att jag anser, att ifrågavarande omläggning bör verkställas, och jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! I egenskap av reservant skall jag be att utöver vad herr Alfred Andersson anfört få motivera varför jag har sällt mig till dem, som ha ansett, att detta borde anstå något.

Det rör sig om två saker. Den första är, att man flyttar upp kamrerarbefattningen i en högre lönegrad. Därför nämligen, att det har sagts, att dess innehavare är så bra, att han rent av är outhärlig. Jag var själv närvarande och hörde byråchefen Ericssons föredragning, och jag får säga, att skall man gå in för den principen, att för var och en, som man tycker är trevlig och bra, skall det göras en löneroglering, då kommer man illa fast till slut. Man får ju hoppas, att de flesta äro så bra, att de få en särskild förkärlek för just de befattningar de ha, och då skulle ju väldigt många flyttas upp. Jag anser, att det är befattningen, som skall regleras, och inte själva den person, som för tillfället bekläder den. Och en sådan uppflyttning anser jag inte, att man bör göra endast på en motion i riksdagen, utan den bör Kungl. Maj:t göra efter hörande av de vanliga löneinstanser, som bruka höras. Och först när det har skett, skall saken enligt min mening verkställas. Det är mycket möjligt, att så kan komma att bli fallet här, men då bör det ha föregåtts av denna procedur, så att man får säkerhet för att det blir litet konsekvens i den allmänna lönerogleringen i våra statliga verk och inrättningar.

Den andra delen av denna fråga gäller anställande av extra personal, särskilt fyra skrivbiträden, som skulle sitta och pricka av samt sköta själva kontrollen. Det är mycket sannolikt, att detta erfordras, men även där har ju Kungl. Maj:t prövat saken och inte funnit sig nu böra ta upp frågan. Det är t. ex. inte säkert, att det just behövs fyra. Det kan tänkas, att man vid närmare översyn finner sig kunna nöja sig med två eller tre. Man måste därför även på den punkten ställa sig något tveksam, om man nu skall godta egnahemsstyrelsens äskande. Risken för att någonting skulle hända under det år, som kommer, bör ju dock i ganska hög grad elimineras därigenom, att man har så mycket personal, att man kan göra stickprov. Då kan man alltså hålla egnahemsnämndernas kontor i en viss osäkerhet. De kunna inte på grund av vetskap om att all kontroll är obefintlig, företa sig rent ohederliga handlingar. Risken finns ju redan för att det kan bli kontroll här och var, som ingen på förhand vet. Jag tycker ändå, att man får nöja sig med detta, just därför att man inte skall utan vidare frångå principerna för tjänsteförteckningarnas upprättande.

Den omständigheten, att tre av egnahemsstyrelsens ledamöter sitta med i jordbruksutskottet, tycker jag snarare kan föranleda den reflexionen, att dessa i viss mån äro jäviga i denna sak. Hade där suttit tre andra och dessa hade

Anslag till egnahemsstyrelsen. (Forts.)
sällat sig till reservanterna, hade det blivit majoritet inom utskottet för den linje, som reservanterna nu företräda.

Mitt ställningstagande har skett på grund av principiella skäl, men även därför att jag anser, att man kan dröja ett år utan att behöva räkna med att för stora risker tas.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Enär herr Alfred Andersson citerade lönenämndens uttalande i dess senare del, skall jag be att få citera ingressen till nämndens uttalande. Där erinrar nämnden om att den lämnat utan erinran 1936 års egnahemsutrednings förslag att placera kamrerartjänsten i lönegraden A 26. Egnahemsutredningen föreslog alltså denna befattnings placering i lönegrad A 26, och lönenämnden lämnade då detta förslag utan erinran.

Det var det ena jag skulle vilja säga. Vidare skulle jag vilja peka på vad riksräkenskapsverket säger i denna fråga. Riksräkenskapsverket »finner... en höjning av kamrerarbefattningen från lönegrad A 24 till lönegrad A 26 väl motiverad med hänsyn till såväl medelsförvaltningens storleksordning som ock de arbetsuppgifter i övrigt, vilka åvila denne befattningshavare.» Jag skall också be att få anföra, vad riksräkenskapsverket säger i sin kläm: »Riksräkenskapsverket anser sig fördenskull böra understryka angelägenheten av att vad riksdagens revisorer anfört rörande behovet av personalförstärkning å ifrågavarande kamrerarekontor verkligen vinner beaktande.»

Här föreligger en sak, som verkligen behöver redas upp omedelbart. Denne kamrers arbetsbördan har länge legat vid bristningsgränsen, och han har själv haft stark känning därav. Eftersom jag ju arbetar inom detta verk, skall jag be att få påpeka för kammarens ledamöter, hur mycket som kan ha fordrats av den mannen, bara när det gällt att undervisa alla nämnder om det sätt, varpå räkenskaper skola föras för statens verk och inrättningar. Detta är vida skilt från det sätt, på vilket räkenskaper i allmänhet pläga föras. När egnahemsverksamheten övertogs av de nya nämnderna, måste räkenskaperna sålunda helt och hållet läggas om. Den gamla bokföringen måste alldeles kasseras. Det blev ett helt och hållet nytt system. Även om man på nämnderna hade ganska skickliga bokförare och kamrerare, måste de lägga om det. Och det skulle kamreraren vid egnahemsstyrelsens kontor utföra. Jag skall be att få omvitna, att han har utfört detta på ett enastående skickligt sätt, så att det fort nog blivit reda och ordning. Varje egnahemsnämnd ute i landet är ett litet statligt ämbetsverk, som för sina räkenskaper på det sätt, som statligt förvaltande organ skola göra, och det har fordrats stor skicklighet från den mans sida, som utfört detta och som alltjämt har att leda detsamma, det hopas jag, att alla kunna förstå.

Det finns sålunda ovanligt starka skäl för att tillmötesgå denna hemställan, som i form av motion har gjorts från egnahemsstyrelsens ledamöter och som utskottet också har tagit ad notam och nu föreslår riksdagen att anta.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Forslund: Herr talman! Jag måste med hänsyn till mitt ståndpunkts-tagande i en diskussion om löneplacering för ett par dagar sedan också nu yrka på att riksdagen inte skall göra en förändring, när inte Kungl. Maj:ts påkallar den. Det är helt enkelt en absurditet, om man verkligen skulle fortsätta i riksdagen med det gamla systemet att gång efter gång vidta ändringar på grund av väckta motioner. Det får inte förbises, att man under senare år försökt att bygga upp ett löneförhandlingssystem, där man mera konsekvent än tidigare handlägger lönefrågorna i Kungl. Maj:ts kansli och där man försöker skapa sig en grund för en god överblick över det hela, när man

Anslag till egnahemsstyrelsen (Forts.)

skall bedöma de olika yrkandena från respektive verk. Då är det inte rätt, om riksdagen samtidigt på enskilda motionärens framställningar företar placeringar i högre lönegrader än Kungl. Maj:t ansett sig kunna biträda, när respektive verk därom ha hemställt. Här råder ju det egendomliga förhållandet, att när verket gör framställning och inte får detta hörsammat hos Kungl. Maj:t, komma ledamöter av samma verks styrelse till riksdagen och yrka, att regeringens förslag skall ändras i enlighet med verkets yrkande. Jag vill bestämt varna för att riksdagen må biträda ett sådant yrkande.

Jag ber samtidigt att få uttala min förvåning över att utskottets ärade ordförande, om jag inte hörde fel, sade, att utskottet inte kunde ta på sitt ansvar att inte biträda motionärernas yrkande. Få vi inte ändå tillåta Kungl. Maj:t att behålla ansvaret?

Jag ansluter mig således till hemställan om bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Härden*.

Herr **Tjällgren**: Jag vill påpeka, att skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservanternas är den, att reservanternas vilja dröja ett år, under det att utskottsmajoriteten vill ha ett beslut nu, så att det kan tillämpas fr. o. m. nästa budgetår. Reservanternas säga: »Med hänsyn till vad numera förekommit i ärendet synes frågan om kamrerarkontorets personaluppsättning böra upptagas till förnyad prövning hos Kungl. Maj:t och detta inom sådan tid att förslag i ämnet kan framläggas för 1943 års riksdag.»

Till herr Forslund skulle jag vilja säga, att motionärernas yrkande precis sammanfaller med egnahemsstyrelsens framställning till Kungl. Maj:t. Utskottet har sålunda här inte bara följt ett påhitt av enskilda motionärer.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr **Mannerskantz**. Jag tillät mig påpeka som stöd för utskottets hemställan, att vid behandlingen av ärendet inom utskottet var det tre ledamöter, som samtidigt voro ledamöter av egnahemsstyrelsen, nämligen herrar Gabrielsson, Gustafson i Vimmerby och Andersson i Tunelsta. Då säger herr **Mannerskantz**: Snarare borde detta vara ett skäl för att inte bifalla utskottets förslag, ty dessa måste anses jäviga. Men med den kännedom jag har om nämnda tre personer är jag övertygad om att de haft fullt sakliga skäl för sitt yrkande i utskottet, och jag tycker det är litet för mycket att komma med det påståendet, att dessa personer inte skulle vara vederhäftiga inom utskottet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 132—147.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 148.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1943 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

Anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

Anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

I detta samband hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I:26 av herr *Bondeson* m. fl., likalydande med II:85 av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl., vari hemstälts, att riksdagen vid behandlingen av nionde huvudtiteln punkt H. 18. Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. och punkt H. 19. Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar måtte taga hänsyn till i motionerna framförda synpunkter;

2) I:150 av herr *Andersson, Alfred*, m. fl., likalydande med II:199 av herrar *Sandberg* och *Svensson* i Ljungskile, vari hemstälts, att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t rätt att för år 1943 bevilja statsanslag intill 3,000,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. samt att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t rätt att till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor;

3) II:210 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., vari föreslagits, att riksdagen skulle för sin del besluta, att Kungl. Maj:t finge

a) för år 1943 bevilja statsanslag intill 4,000,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

b) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av kronor 3,500,000.

I de likalydande motionerna I:26 och II:85 hade förordats, att anslagen under punkterna H. 18. och H. 19. skulle sammanföras i en gemensam punkt, där de olika posterna visserligen specificerades på sätt som nu förekomme i punkt H. 18., men åt Kungl. Maj:t överlätes att — såsom under senare år skett beträffande bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk — lämna hushållningssällskapen medgivande att använda för ett av dessa ändamål anvisade medel, varå uppstode överskott, till täckande av eventuell brist i anslaget till annat sådant.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Utskottet har icke funnit skäl biträda de synpunkter, som framförts i de likalydande motionerna I:26 och II:85 om sammanförande under en gemensam anslagspunkt av anslagen under förevarande och nästföljande punkter i huvudtiteln med syfte främst att möjliggöra sådan användning av anslagen ifråga att täckdikningsverksamheten kunde ytterligare befordras, även om detta måste ske genom inskränkning av nyodlingsarbetet.

Vidkommande anslagsberäkningen vill utskottet understryka den stora betydelsen av bidragsverksamheten för förstärkning av landets många ofullständiga jordbruk såsom ett led i strävandena att bereda dessa jordbruk större bärkraft. Med hänsyn till att det statsfinansiella läget påkallar all möjlig begränsning i statsutgifterna anser sig dock utskottet i likhet med föredragande statsrådet icke kunna tillstyrka, att bidragstilldelningen för år 1943 bestämmes till högre belopp än för år 1942. Utskottet kan sålunda icke heller biträda de härutinnan väckta motionerna I:150 och II:199, likalydande, samt II:210.

Utskottet hemställer förty, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I:26 och II:85, likalydande, I:150 och II:199, likalydande, samt II:210,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t må för år 1943 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jord-

Anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)
bruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.»

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Alfred Andersson*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 150 och II: 199;

2) av herrar *Bondeson* och *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottet i anslutning till motionerna I: 26 och II: 85 bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att bereda hushållningssällskapen större frihet vid fördelningen på olika godkända ändamål av dem tilldelade medel från ifrågavarande anslag.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag står ju här som ensam reservant för två motioner, som ha väckts, en i vardera kammaren, där man begär, att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t rätt att använda litet mer pengar för förstärkning av de ofullständiga jordbruken. Emellertid vill inte utskottet lyssna på det örat. Man framhöll vid denna punkt som vid alla övriga, där det har yrkats på höjningar, att med hänsyn till det svåra läget och budgetära skäl ville man inte gå utöver Kungl. Maj:ts förslag. Jag förstår mycket väl, att tidsläget är sådant, att man behöver spara på alla punkter, där man kan spara utan att åstadkomma någon skada, men jag är inte övertygad om att en besparing på denna punkt är en klok besparing. Om vi titta på den tabell, som återges här, så finna vi, att summan av ansökningarna om bidrag är ungefär dubbelt så stor som det bidrag, som kan lämnas. Det har ju också på senare tid med mycket stor skärpa framhållits i press och radio, att alla svenskar, som ha tillgång till en bit jord, skola odla och beså varje tumsbredd med tanke på folkförsörjningens läge. Då menar jag, att här föreligger skäl att ge litet mer i bidrag för att hjälpa dessa människor, som redan nu äro mycket hårt trängda, dels att få bort en del av de stenar, som ligga på deras små tegar, dels att få litet jordkörning, betesförbättringar o. s. v. Utan tvivel är det här ett anslag, som ger mer än något annat. Samtidigt ökar man ju också dessa människors möjligheter att leva. Som jag redan har sagt, äro de synnerligen hårt trängda.

Vi motionärer ha därför menat, att här är en punkt, där man kunde ha sträckt sig litet längre trots det svåra läget. Jag blev litet förvånad, när man i utskottet utan vidare sade, att man inte kunde gå längre. I den punkt vi nyss behandlade, där det gällde löner åt tjänstemän, var man synnerligen angelägen om att få en ökning, även om detta skulle dra oberäknade konsekvenser med sig. På denna punkt, där det gäller att hjälpa en stor kår, samtidigt som man förbättrar vår folkförsörjning — även om det kanske inte är så mycket — här vill man inte vara med.

Eftersom andra kammaren redan har avslagit denna framställning, tjänar det ingenting till, herr talman, att yrka bifall till reservationen, och jag skall därför avstå därifrån.

I detta anförande instämde herr *Svedberg*.

Herr Bondeson: Herr talman! Som reservant på denna punkt och som en av motionärerna i ärendet tillåter jag mig säga några ord.

Syftet med vår motion är att lämna hushållningssällskapen handlingsfrihet vid fördelningen av de anslagsmedel, som äro anvisade under punkterna 148, bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m., och 149, bidrag till täckdikningar. Utskottsmajoriteten har emellertid ej velat biträda vår motion, enär den anser, att hushållningssällskapen allt framgent skola vara klavbund-

Anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)
na i fördelningen av anslagsmedlen. Jag kan inte fatta detta ställningstagande, även om representanter för vissa delar av vårt land anse, att hjälp till nyodling bör ha företräde framför hjälp till dränering. Härmed må det vara hur som helst. Frågan gäller väl dock att med bästa resultat kunna använda anslagsmedlen, och jag vill bestämt ha sagt ifrån, att vi inom Malmöhus län, statsrådets eget kära län, ha betydligt större användning för hjälp till täckdikning än till nyodling. Såsom ett exempel är att nämna, hurusom vi inom Malmöhus län alltsedan 1928 årligen sökt anslag för nyodling, varierande från 10,000 kronor ned till 5,000, och sällskapet har kunnat dela ut från 7,700 kronor ned till 2,025. Däremot ha medel för täckdikning sökts ända upp till 150,000 kronor och ned till 50,000. Ansökningarna inom länet härom ha varit betydligt större än det belopp, som kunnat anvisas.

Vi finna av dessa siffror, att vårt län har betydligt större behov av medel till täckdikning, och då överskott flera gånger uppstått på anslaget till nyodling, är det väl försmädligt att inte få lov att använda detta överskott i hjälpen till täckdikningen — i hjälpen till vår livsmedelsförsörjning. Alla veta vi — eller böra veta — hurusom en väl utförd täckdikning medför blixtnabba verkningar i form av ökad skörd. En nyodling, än så välberättigad, skänker lön för mödan först efter många år.

Det är inte allenast frågan om nytäckdikning utan även om omdränering. Så är fallet nere hos oss i Malmöhus län, och säkerligen är det likadant i flera län. Dåligt dränerade åkrar ge bland annat ofta anledning till de årligen starkt förekommande rotbrandskadorna i sockerbetsfälten, varav skörden i oerhörd grad nedsättes. Full täckdikning av all jord, som är i behov därav, är ett för vårt land i högsta grad vitalt intresse, enär alla andra åtgärder för höjande av jordens avkastning äro mer eller mindre resultatlösa, så länge jorden är ofullständigt dikad. Härtill kommer, att det med nuvarande starkt begränsade tillgång på såväl konstgödsel som naturlig gödsel måste anses föga värdefullt ur försörjningssynpunkt att uppodla ny jord, såvida denna icke besitter förutsättningar att lämna tillfredsställande skördar, utan att den redan odlade arealen berövas en del av den gödsel, som den behöver. Att genom täckdikning öka den redan odlade jordens förutsättningar, att väl utnyttja den gödseltillgång, som finnes, och att så väl som överhuvud taget är möjligt med större skördar betala kostnaderna för jordens bearbetning, utsäde m. m. synes däremot inte minst i nuvarande situation vara ett för hela landet livsviktigt intresse.

Jag kan till sist, herr talman, inte förstå, varför icke våra hushållningssälls-kaps tjänstemän och förvaltningsutskott, som ha att handlägga och besluta i berörda frågor, skola få ha den handlingsfrihet, som är så välbehövlig. De handla dock under ansvar för bästa utnyttjande av anslagsmedlen. Varför då ej ge dem den handlingsfrihet, de så väl behöva?

I en nyligen avlämnad proposition, nr 109 med förslag till förordning om vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln, har statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i de s. k. särskilda föreskrifterna i 3 § sagt, att »det åligger vederbörande hushållningssällskap att utöva tillsyn å efterlevnaden av förordnande varom ovan sägs». Här har förtroende visats hushållningssällskapen. Varför då inte lämna dem handlingsfrihet i detta fall?

Vid behandlingen av punkt 51 i dag yttrade vidare herr statsrådet till svar på herr Nilssons missnöje beträffande anslaget till undervisning för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor, att hushållningssällskapen »böra ha fria former för sitt arbetssätt». Detta uttalande anteckna vi motionärer med största tacksamhet och tillfredsställelse.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till motionerna nr 26 i första kammaren och nr 85 i andra kammaren.

Anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Om kammarens ärade ledamöter ha lyssnat till vad den siste ärade talaren anförde och även till vad herr Andersson i Bussjö yttrade, så förstå kammarens ledamöter, hur olika man kan se på dessa saker. Herr Bondeson önskar, att om hushållningssällskapet i Malmöhus län får 20,000 kronor till förstärkning av ofullständiga jordbruk och inte använder mer än 7,000 kronor för detta ändamål, skall sällskapet få ta det överskjutande beloppet till hjälp till täckdikning. Herr Andersson i Bussjö säger, att man inte har tillräckligt med pengar för att förstärka de små ofullständiga jordbruk, som behöva hjälp. Men i så fall, herr Bondeson, bör ju hushållningssällskapet i Malmöhus län få mindre anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk, om det inte kan använda hela beloppet till detta ändamål, och i stället skola hushållningssällskapen i andra län, där behovet är större, få mera pengar. Sedan uppstår frågan, om täckdikningsbidraget är för litet. Man bör inte blanda ihop dessa två saker. Det förefaller mig också rätt svårt att göra det, ty anslaget till förstärkning av ofullständiga jordbruk utgår speciellt till sådana ofullständiga små jordbruk, medan täckdikningsbidraget även utgår till större jordbruk. Jag kan vara ense med herr Bondeson om att täckdikning av en egendom i nuvarande läge kan ge större skördetillskott än en förstärkning av ett ofullständigt jordbruk, men det senare är ju även en social fråga. Och om ett hushållningssällskap i sitt nit att täckdika skulle täckdika upp alla pengarna, blir det ingenting kvar för dem, som skulle få sina ofullständiga jordbruk förstärkta. På det sättet kan man inte förfara, utan man får ta i övervägande, om man kan öka det belopp, som skall ställas till förfogande för Malmöhus län för täckdikning, och samtidigt får man från Malmöhus län skjuta över en del av det belopp, som beviljats för förstärkning av ofullständiga jordbruk, till de andra län, som ha för litet för detta ändamål.

I detta sammanhang vill jag erinra herr Andersson i Bussjö om att man inte uteslutande skall räkna med de inkomna ansökningarna. Herr Andersson i Bussjö kan i utskottets utlåtande inhämta, att trots de större ansökningarna åtgången under förra budgetåret inte mer än 1,781,721 kronor i bidrag till ofullständiga jordbruk. Nu ha vi föreslagit, att Kungl. Maj:t skall få bevilja anslag för utlämnande av bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. på 2,500,000 kronor under 1943, medan för bidraget till förstärkning av ofullständiga jordbruk för budgetåret 1942/1943 anvisas ett förslagsanslag på endast 2,000,000 kronor. Man höjer alltså medelsanvisningen mindre än man höjer bidragstilldelningen, därför att det förekommer en eftersläpning. Vidare skola vi märka, att i år har det begärts en väsentlig ökning av anslaget till premielån, och av dessa pengar utgår ju en del även till vissa arbeten för ofullständiga jordbruk. Följaktligen är det en relativt god ökning av anslaget dit, trots de svåra ekonomiska förhållandena. Om man ser det hela i dess sammanhang, finner man, att ännu har inte mer pengar förbrukats till förstärkning av ofullständiga jordbruk än som nu föreslås. Vidare måste man finna, att därför att ett sällskap inte behöver de pengar, som äro anvisade för detta ändamål, skall det inte få använda dem för täckdikning. Om det inte behöver pengarna, skall detta sällskap i stället få mindre belopp till förstärkning av ofullständiga jordbruk, och ett annat län, där brist råder på pengar till sådant ändamål, skall ha ett större belopp.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! På grund av den långt framskridna tiden skall jag inskränka mig till att med hänvisning till utskottets motivering yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Bondeson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av godkännande av den av honom och herr *Janson* i Frändesta vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 149—163.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 164—166.

Lades till handlingarna.

Punkterna 167—169.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 170 och 171.

Lades till handlingarna.

Punkterna 172—190.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 191.

Lades till handlingarna.

Punkterna 192—194.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 195.

Lades till handlingarna.

Punkterna 196—229.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 230.

Lades till handlingarna.

Punkterna 231 och 232.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 233.

Lades till handlingarna.

Punkterna 234—240.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 241.

Lades till handlingarna.

Punkten 242.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om kött av älg med flera djur av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus, m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till värmeisoleringsförsök i växthus.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om utredning rörande omdaning av kantorsbefattningarna i rikets församlingar. *Ang. omdaning av kantorsbefattningarna.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 3, av herr *N. Elowsson*, hade yrkats att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av frågan under vilka former och på vad sätt en successiv omdaning av kantorsbefattningarna i våra församlingar kunde ske, i avsikt att åt innehavarna av dessa befattningar även uppdraga handledningen av sången och musiken i allmänhet inom respektive församlingar eller eventuellt ännu större områden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Innan klubben faller för detta ärende, skall jag be att få säga några få ord.

Det framgår av utskottets utlåtande att motionen varit föremål för en lika grundlig som välvillig behandling. Samma intryck får man också av de remissvar, som ingått. Av all denna välvilja skulle man ha varit benägen att dra den slutsatsen, att utskottets utlåtande skulle utmynna i en tillstyrkan av motionen. Att så inte blivit förhållandet beror ju närmast, efter vad man kan förstå, därpå att i skolöverstyrelsens utlåtande anges, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har för avsikt att igångsätta en utredning rörande kantorsbefattningarna, som täcker hela det syfte motionen avsett att främja.

Under sådana omständigheter, herr talman, finns det ingen anledning för mig att göra något annat än att tillstyrka, att utskottets utlåtande bifalles.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under rikstatsens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 21 och 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

*Om skatteut-
jämningsbi-
drag till
landsting.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I:38) av herr *E. Näsström* m. fl. och den andra inom andra kammaren (II:48) av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till landsting med högre utdebitering än 3 kronor skatteutjämningsbidrag skulle fr. o. m. 1942 utgå efter följande skala: till den del av landstingsskatten, som överstege 3 kronor men ej 3 kronor 50 öre, 30 %, till den del av landstingsskatten, som överstege 3 kronor 50 öre men ej 4 kronor, 50 % samt till den del av landstingsskatten, som överstege 4 kronor, 70 %, och att för detta ändamål för budgetåret 1942/43 skulle anvisas ett förslagsanslag å 4,300,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»Motionärerna ha gjort gällande, att skatteutjämningsbidrag borde tilldelas landsting efter enahanda grunder som gälla för kommuner och vägdistrikt. Utskottet vill härtill erinra om att hänsyn tages även till landstingsskatten vid fördelningen av det under nästföregående punkt behandlade anslaget till bidrag till skattetyngda kommuner. Nämnda bidrag skall nämligen utgå i den mån det samlade trycket av landstingsskatt jämte vissa andra utdebiteringar inom kommunen, bland dem vägskatt, stiger över en viss gräns. Utskottet vill även erinra om att såväl frågan om åtgärder till lindring av landstingens skattebörd som grunderna för statligt skatteutjämningsbidrag överhuvud för närvarande äro under omprövning av kommunalskatteberedningen. Med hänsyn härtill är utskottet icke nu berett att taga ståndpunkt till motionärernas förslag att göra landstingsskatten till föremål för särskild skatteutjämnning.

Under åberopande av vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till ifrågavarande motioner och hemställer alltså, att motionerna I:38 och II:48 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade anförts av herrar *Lindberg* i Umeå och *Åkerström*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I:38 och II:48.

Om skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

Herr Näsström: Herr talman! Samtliga landsting ha i stort sett samma uppgifter att fylla, men förmågan att ekonomiskt bära dessa uppgifter varierar högst avsevärt i de olika landstingen. Det ena landstinget kan ha mer än dubbelt så många skattekröner som det andra i förhållande till folkmängden. Sålunda har Stockholms län mer än dubbelt så många skattekröner som sex andra av våra landsting.

Vi som äro bosatta i de län, som ha en hög landstingsskatt, vilja gärna tro att allt talet om att alla skola bära bördorna lika inte endast är en vacker gest vid högtidliga tillfällen.

Utskottsmajoriteten vill göra gällande, att man redan nu får skatteutjämning på landstingsskatten genom att man får medräkna landstingsskatten i det samlade skattetrycket vid ansökan om skatteutjämning för kommunerna. Och detta är ju sant, men en sanning med mycket stor modifikation, ty det är faktiskt framför allt utgifterna för kyrka, skola, fattigvård och barnavård, som äro utslagsgivande, när det gäller att erhålla kommunal skatteutjämning. En kommun, som exempelvis har stor arbetslöshet, kan ha en samlad utdebitering på cirka 15 kronor utan att erhålla någon som helst skatteutjämning.

Det bästa beviset för att utskottets mening på denna punkt inte är hållbar är att riksdagen har medgivit möjlighet till skatteutjämning till vägdistrikt, trots att vägskatten inräknas i det kommunala skattetrycket. Och just nu anse många att vägväsendet bör förstatligas, främst i det syftet att få fram en mera effektiv skatteutjämning. I hur mycket högre grad bör det då inte vara ett rättvist krav att landstingsskatten utjämnas, då denna skatt i allmänhet är dubbelt så hög som vägskatten. Medan riksmedeltalet för vägskatten är 1 krona 42 öre, är riksmedeltalet för landstingsskatten 3 kronor 6 öre.

Samtalsvis ha vi erfarit, att ledamöter av utskottet ansett, att våra relativt låga legosängsavgifter skulle vara en väsentligt bidragande orsak till vår höga landstingsskatt. Så är emellertid inte fallet. Och Jämtlands län har höga legosängsavgifter, men icke desto mindre även hög landstingsskatt. Vad beträffar vårt län, Västernorrlands län, skulle vi kunna sänka skatten med endast fem öre om vi skulle besluta tillämpa samma legosängsavgifter som i Jämtland. Vid bedömandet av dessa ting måste man främst taga hänsyn till invånarnas ekonomiska ställning. Jag ber att få erinra om att vi betala ut mer än 700,000 kronor till kommunerna för fattigvårds- och barnavårdskostnader, vilka framför allt äro sjukvårdskostnader.

Vidare har anförts, att en så betydelsefull fråga som denna handlägger man inte i anledning av enskilda motioner. Ja, vi förstå nog att så är fallet. Men man skulle ju också kunna förstå en sådan synpunkt som att en rättvis sak bör behandlas lika, oavsett i vilken form den kommer fram.

Utskottsmajoriteten har hänvisat till kommunalskatteutredningen. Ja, vi veta ju inte vad den kommittén kan komma med, men några stora förhoppningar i vad det gäller detta område ha vi faktiskt inte. Skulle vi ta fel, så vore det enbart glädjande. När ledamoten av denna kammare herr Sandström kom fram med sitt skatteförslag, var det många av oss, som fingo en gnista av hopp. Men visa av erfarenheten tänkte vi samtidigt, att det där förslaget var nog alldeles för rättvist för att det skulle kunna gå igenom — och som herrarna veta så försvann mycket riktigt detta hopp.

Många ha fått för sig att om man har en hög skatt, antingen det nu gäller en kommun eller ett landsting, så beror detta i främsta rummet på bristande ekonomiskt sinne hos de ansvariga. Men vi kunna försäkra att vi i vårt län, som har 4.30 i landstingsskatt, få vända på slanten minst lika många gånger som man gör i län med låg landstingsskatt, och det beror på det svaga skatteunderlaget. Trots vår höga landstingsskatt ha vi inte haft råd att ordna en

Om skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

enda plats för lättskötta sinnessjuka, vi ha inte en enda egen plats för kroniskt sjuka och vi ha inte en enda egen tandklinik. Vi ha vidare stor brist på sanatorieplatser, stor överbeläggning på våra lasarett m. m. För att ordna allt detta krävs det pengar, men vi kunna endast högst ogärna gå till en högre landsstingsskatt än 4.30.

En modern sats i våra dagar är ju den, som heter att man skall »kapa topparna», och det är det vi avse med vår motion. Om en skattebetalare råkar hamna i Uppsala län, som har 2.50 i landstingsskatt eller om han råkar hamna i Norrbottens eller Västernorrlands län med 4.30 i landstingsskatt, så utför väl ändå denne medborgare en ungefärligen lika samhällsnyttig insats. Då kan det inte vara rättvist att skillnaden i beskattning är så oerhört stor.

De norrländska länens stora ytvidd förorsakar i och för sig stora kostnader för landstingen. Genom de stora avstånden måste vi ha flera sjukhus än man behöver ha i landstingsområden, som ha en mer koncentrerad bebyggelse. Men det kan även finnas andra orsaker till en hög landstingsskatt — jag vill erinra om att exempelvis Gotlands län har en landstingsskatt på 4 kronor.

Enligt vårt förmenande är en utjämning av landstingsskatten fullt berättigad, men efter detta statsutskottets yttrande förstå vi, att vi på detta område bli lämnade åt vårt öde. Emellertid anser jag, herr talman, att vår motion innefattar ett rättvist yrkande, och därför ber jag att få yrka bifall till motionen.

I herr Näsströms yttrande instämde herrar *Nils Olsson, Tjällgren, Edin, Karl August Johanson, Svedberg* och *Sven Hansson*.

Herr **Velander**: Herr talman! Mot syftet med de här föreliggande motionerna torde näppeligen någon erinran kunna göras. Varje allvarligt försök att bidra till lösningen av frågan om en rationell och effektiv skatteutjämning måste hälsas med tillfredsställelse. Motionärerna bära också få det erkännandet, att de vid avvägningen av de avsedda utjämningsbidragen beaktat det nuvarande statsfinansiella läget och därjämte angelägenheten av att bevara förutsättningarna för omtanke och sparsamhet i den kommunala förvaltningen.

Det var emellertid inte för att prisa motionärerna, som jag begärt ordet, utan närmast för att framföra en synpunkt av mera principiell art. Motionärerna anse, att landstingen skola erhålla skatteutjämning efter enahanda grunder som gälla för primärkommunerna och vägdistrikten. Det är dock så att primärkommunerna och vägdistrikten för närvarande erhålla skatteutjämning efter delvis olika och mycket irrationella grunder. Vid en omläggning eller reformering av dessa grunder måste eftersträvas, att utjämningsbidragen anknyta icke blott, såsom motionärerna förutsätta, till utdebiteringens höjd, utan också i betydande utsträckning till skatteunderlagets storlek, mätt exempelvis i skattekronor per invånare. När motionärerna sålunda påpeka, att skatteunderlaget för de olika landstingsområdena mycket starkt växlar, bör konsekvensen därav bli, att utjämningsbidragen bestämmas i relation till dessa växlingar. Endast på den vägen kan det bli möjligt att nå ett sådant resultat, så långt nu detta ur andra synpunkter kan anses tillrädligt, att kostnaden för de uppgifter av mera allmän eller statlig natur, som kommunerna ombesörja, drabbar medborgarna efter deras förmåga att bära denna kostnad.

Motionärerna konstatera, att två landsting ha en utdebitering för närvarande av 4 kronor 30 öre. Båda dessa landstingsområden skulle med motionärernas förslag få en skatteutjämning av 61 öre. Om man nu förutsätter, att skatteunderlaget i det ena landstingsområdet vore dubbelt så stort som i det andra, men att förhållandena för övrigt vore precis lika, kan jag inte förstå att

Om skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

motionärernas förslag skulle vara riktigt och lämpligt avvägt. Ty med min tankegång borde utjämningsbidraget till det landstingsområde, som har det lägre skatteunderlaget, vara väsentligt större än utjämningsbidraget till det landstingsområde, som har det högre skatteunderlaget.

Vidare skulle jag från motionärernas och mitt gemensamma län vilja hämta ytterligare ett exempel. Såsom i andra län förhåller det sig så, att den kommunala utdebiteringen kraftigt växlar. Vi ha en kommun, som befinner sig bland de mest lyckligt lottade i skattehänseende i hela landet och där utdebiteringen på grund av det stora skatteunderlag, som står till förfogande, uppgår till kanske cirka 3 kronor — jag erinrar mig nu icke den precisa siffran. I den kommunen gäller ju samma landstingsskatt som i länets övriga kommuner. Om det nu i vissa av dessa övriga kommuner finns en primärkommunal utdebitering på exempelvis 20 kronor, kan det ju inte gärna vara rimligt att kommunen med en primärkommunal utdebitering på 3 kronor och en landstingsskatt, som är gällande för hela länet, skall erhålla en skatteutjämning, applicerad på landstingsskatten, som är lika stor som den som kommer de skattetyngda kommunerna med den höga primärkommunala utdebiteringen till del.

Ur dessa och andra synpunkter förefaller det mig uteslutet att kunna acceptera motionärernas linje för en rationell skatteutjämning. Och då frågan om grunderna för en dylik skatteutjämning är föremål för ingående överväganden, finns det väl ingen anledning att från riksdagens sida vidtaga någon åtgärd i anledning av motionen.

Jag är självfallet beredd att söka beakta förhållandena i motionärernas och mitt gemensamma län i lika hög grad som motionärerna, men motionen kan inte anses utgöra någon lämplig framstöt i det hänseendet. Hur ledsamt det än är för motionärerna, måste jag medverka till att statsutskottets hemställan vinner kammarens bifall, och jag vågar till och med framställa yrkandet härom.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* att avlämna en kungl. proposition.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 198, angående reglering av sockernäringsen i riket.

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 7 punkten 36.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Med hänsyn till att kommunala skatteberedningen är sysselsatt med skatteutjämningsfrågorna, har statsutskottet ansett, att man inte bör gå händelserna i förväg genom att nu bifalla ett förslag om skatteutjämning enbart för landstingsskatt. Det är på denna grund, som statsutskottet fotat sitt avslagsyrkande av motionen.

Motionären har här talat om hur landstingen använda legosängsavgifterna för att därigenom få inkomster. Och det är nog så att i synnerhet vi i västra Sverige ha fått lov att se till att skaffa möjligheter att balansera budgeten utan att behöva öka landstingsskatten alltför mycket. Vi hade vid vårt sista landstingssammanträde förra hösten frågan om legosängsavgifterna uppe, och det befanns att vi måste företaga en höjning med en krona om dagen på såväl enskilda som halvskilda rum och å allmän sal under de första tio dagar-

Om skatteutjämningsbidrag till landsting.
(Forts.)

Om skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

na. Detta tillför landstinget en ej oväsentlig inkomst. Hade vi inte skaffat oss denna inkomst, hade vi varit nödda och tvungna att höja landstingsskatten. Vi ha överhuvud taget inom landstinget i Skaraborgs län måst ägna mycket stor uppmärksamhet åt budgetens inkomstsida för att på den vägen få in medel för att hålla landstingsskatten inom rimliga gränser, och det har lyckats oss hitintills.

Detta bör ju inte vara någon anledning att kräva, att en utredning ej skulle komma till stånd. Men en utredning pågår ju redan, och det är på denna grund som utskottet ansett att motionen icke bör bifallas. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Bäckström: Herr talman! Då jag tillhör det län, som är det fjärde i ordningen i fråga om landstingsskattens storlek, nämligen Västerbottens län med en utdebitering av kr. 3.95 eller endast 35 öre under de båda här nämnda länen, Norrbottens och Västernorrlands län, kan det ju synas som om jag i statsutskottet borde ha biträtt motionen. Emellertid har jag inte kunnat göra detta, fastän jag har stora sympatier för att få en utjämning till stånd, och jag ber att med några ord få anföra skälen för min ståndpunkt.

Det förhåller sig så, som vi alla känna till, att enligt nu gällande grunder för erhållande av kommunalskatteutjämning sammanräknas kommunalskatt, vägskatt och landstingsskatt, och om en kommun då kommer upp i en skattesats av över 10 kronor, är den berättigad att söka och erhålla skatteutjämningsbidrag. Vi ha inom vårt landstings förvaltningsutskott ett par gånger dryftat frågan, huruvida landstinget borde ingå med framställning till riksdagen om att få en skatteutjämning även i vad det gäller landstingsskatten. Vi ha emellertid funnit att det inte skulle bli någon förbättring i jämförelse med den ordning, som nu gäller. Vi ha som sagt en landstingsskatt på kr. 3.95. Om den skulle frånräknas, när kommunerna göra upp sina ansökningar till Kungl. Maj:t om skatteutjämning, skulle en hel del av våra kommuner inte alls bli berättigade till skatteutjämningsbidrag. Och även vi ha kommit till samma slutsats som herr Velander nyss nämnde i sitt anförande, nämligen att det uppenbarligen är bättre att de kommuner som ha en hög kommunalskatt få en utjämning än landstinget som sådant. Inom vårt län ha vi erhållit en skatteutjämning det sista året på 1,295,480 kronor. Vid en skatteutjämning enligt det förslag, som föreligger i motionen, skulle vårt län, som kommer under den gräns, som där är satt vid 4 kronor, få uppbära endast 411,873 kronor i skatteutjämningsbidrag. Jag måste ju säga, att det vore synd att beröva kommunerna den förmån de nu ha, ty kommunerna ha väl ändå, som jag nyss anförde, det största behovet av en skatteutjämning. Vi få nu nära 1.3 miljoner kronor till skattetyngda kommuner inom länet, men jag föreställer mig att en hel del av våra kommuner, därest landstingsskatten måste frånräknas vid ansökningen, inte komme upp till den gräns, som berättigade dem till bidrag. Skulle jag våga en gissning, skulle nog en hel del av dem inte få stort mer än hälften av det anslag, som för närvarande utgår, ty det finns en hel del kommuner inom vårt län, där skatten pendlar mellan 10 och 12 kronor. Måste man räkna bort landstingsskatten, komma dessa inte i det läget, att de bli berättigade till skatteutjämning. Vad det skulle betyda framgår exempelvis av det förhållandet, att vi ha en kommun i lappmarken som uppbär 156,000 kronor i kommunala skatteutjämningsmedel för 1941.

Sålunda tror jag, att om man skall nå det syfte, som motionärerna tänka sig, får man söka andra utvägar. Man skall inte taga bort den nu gällande förordningens fördelar, när det gäller kommunernas möjligheter att få uppbära skatteutjämningsmedel, så länge vi nämligen äro överens om att en skatteutjämning

Om skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

för kommunernas del är att föredraga framför en utjämning för landstingens del. För de enskilda kommunerna uppe i vår hårt skattetyngda lappmark vore det synd, om man skulle beröva dem den fördel de nu ha.

Det är detta som gjort att jag inom statsutskottet inte kunnat biträda motionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Asplund*.

Herr Näsström: Herr talman! Jag skall be att först i all korthet få besvara herr Velanders inlägg. Han nämnde en kommun inom vårt län, som endast hade 3 kronor i kommunal utdebitering — jag förstår att han menar Hemsö kommun. Men det är noga att märka, att redan nu får denna kommun utjämningskatt i fråga om vägskatten, trots sin låga utdebitering. Och det är på samma linje som vi motionärer ha gått i denna fråga.

Vad sedan beträffar herr Ströms yttrande om legosängsavgifterna ber jag att få fästa uppmärksamheten på att redan vid samma tillfälle, som hans landsting ökade legosängsavgifterna, genomförde även vi en höjning i form av en inskrivningsavgift på 10 kronor, vilket just precis gör en krona om dagen de första tio dagarna. Vi ha alltså redan vidtagit alla de åtgärder man gärna kan begära på detta område.

Vad slutligen beträffar herr Bäckströms yttrande måste jag ju göra gällande, att antingen har herr Bäckström inte alls läst motionen eller också har han läst den fel. Hade han läst den rätt, måste han ha kommit till en annan uppfattning. Vårt förslag kommer alls icke att gå ut över kommunerna. Vad vi föreslå är en ordning i precis samma stil som den som gäller i fråga om skatteutjämning till vägdistriktet, så att endast själva utjämningsbidragen behöva frånräknas. För Västerbottens län skulle man i stället för att räkna med 3.95 få räkna med 3.58 i landstingskatt, och denna senare summa skulle få räknas in i de övriga skattesatserna i vanlig ordning, när man söker kommunal skatteutjämning. Precis på samma sätt går det nu till i fråga om vägväsendet. Var och en förstår ju då, att de utjämningsbidrag, som här föreslås i motionen, skulle vara extra bidrag utöver de så att säga normala bidrag, som man får på grundval av en hopräkning av kommunalskattens olika grupper.

Herr Edin: Herr talman! Herr Velanders yttrade, att motionärerna borde ha gått in för att få till stånd en utjämning enligt den grunden, att skatteunderlaget skulle vara det avgörande. Vi kunna mycket väl vara med om att det är alldeles riktigt vad som i den delen anförts här. Vi ha emellertid i motionen framhållit, att vi icke tro, att den utredning, som nu pågår, blir färdig så snart, att vi kunna nöja oss med att vänta, till dess att den blir klar. Därför ha vi ansett, att vad vi här föreslå, är en man kan säga provisorisk anordning för att lätta de skattetyngda landstingsområdenas ställning och hjälpa dem ifrån den oskäligt höga skatt, som förorsakas av att det är för lågt skatteunderlag per invånare.

Jag skall i likhet med herr Näsström be att få säga till herr Ström, när han påpekar, att man inom hans landstingsområde höjt legosängsavgiften, att om vi skulle företa en motsvarande höjning av legosängsavgiften som Stockholms läns landsting har beslutat, skulle det endast göra 5 öres minskning av vårt landstings utdebitering. Det är väl inte så mycket, så att man behöver säga, att detta skulle vara något större hinder för att en utjämning skulle kunna komma till stånd.

Herr Bäckströms uttalande att kommunerna skulle riskera att mista sin möjlighet att erhålla skattelindringsbidrag är alldeles oriktigt. Det kommer icke

Om skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

att inverka på kommunernas skatteutjämningsansökningar med mer än vad landstingsskatten kommer att minska, d. v. s. ungefär 40 öre på den sammanlagda vägskatten, landstingsskatten och kommunalskatten, som ju skall uppgå till minst 10 kronor för att utjämningsbidrag skall kunna komma ifråga. Jag är övertygad om att de flesta kommuner, som ha skatteutjämningsbidrag, icke torde ligga så nära denna gräns, att 40 öre kunna bli avgörande, när det gäller huruvida de ha möjlighet att erhålla skatteutjämningsbidrag eller icke.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den i ärendet väckta motionen.

Herr Velander: Herr talman! Den omständigheten att Hemsö kommun får skatteutjämningsbidrag för kostnaderna för vägväsendet utgör med mitt sätt att se icke något skäl alls till förmån för motionerna. Såsom jag redan framhållit, äro skatteutjämningsgrunderna för vägväsendet synnerligen irrationella, och just det faktum att Hemsö kommun får sådant skatteutjämningsbidrag är ett belysande exempel därpå. Medan jag har ordet, kan jag också säga, att till sådana resultat kan man lätteligen komma, om man sätter in skatteutjämningsförfarandet t. ex. på kostnaderna för en viss samhällsuppgift eller ett begränsat avsnitt av det kommunala beskattningsområdet. Med min tankegång kan man emellertid icke komma fram till en tillfredsställande lösning av skatteutjämningsfrågan med mindre än att man sätter in skatteutjämnningen på samtliga de skatter, som belasta ett och samma skatteunderlag, i förevarande fall det kommunala skatteunderlaget.

Herr Näsström: Herr talman! Bara ett par ord. Jag har samma uppfattning som herr Velander i vad det gäller denna kommun, som kommit så billigt undan, men jag vill bara påpeka, att riksdagen redan har fattat ett beslut i stil med vårt förslag, nämligen i fråga om vägskatten. Nu äro vi redo att kanske redan om någon månad gå ytterligare ett steg på den vägen och helt förstatliga vägväsendet för att få till stånd en ännu mer effektiv skatteutjämnning på den punkten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 37.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån till diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala för vissa byggnadsarbeten m. m. vid skyddshemmet Morängen; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt läkare vid fristående centraldispensär; samt

nr 11, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt biträdande sköterskor vid vårdhem för lättskötta sinnessjuka och dylika anstalter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 12, angående regleringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels till dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor, dels ock besluta, att till nämnda anslag skulle under samma budgetår från indelningsverkets besparingsfond av fondens kapitaltillgångar överföras ett belopp av 34,000 kronor.

Vid beräkningen av anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål för nästkommande budgetår hade förutsatts, att dyrtidstillägget skulle utgå enligt samma grunder som för närvarande, nämligen med 150 kronor för år till pensionerade båtsmän och marinsoldater samt till Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, därest de uppnått 60 års ålder.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 137 av herr *Bäcklund* och den andra inom andra kammaren under nr 192 av herr *Björling*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att dyrtidstillägget åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare från och med den 1 juli 1942 skulle utgå med ett från 150 till 180 kronor för år förhöjt belopp.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med avslag å motionerna I: 137 och II: 192, måtte

dels till Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor;

dels ock besluta, att till nämnda anslag skulle under budgetåret 1942/43 från indelningsverkets besparingsfond av fondens kapitaltillgångar överföras ett belopp av 34,000 kronor.

Första kammarens protokoll 1942. Nr 13.

*Dyrtidstillägg
åt pensionerade båtsmän
m. fl.*

Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän m. fl. (Forts.)

Herr **Bäcklund**: Herr talman! Jag har i denna kammare väckt en motion nr 137, och herr Björling har i andra kammaren framfört en likalydande motion nr 192, vari hemställes, »att riksdagen måtte besluta att dyrtidstillägget åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare från och med den 1 juli 1942 må utgå med ett från 150 till 180 kronor för år förhöjt belopp».

Frågan har varit remitterad till arméförvaltningens civila departement, som avgivit ett utförligt yttrande, ur vilket jag endast skall be att få anföra följande: »Med hänsyn härtill synes en höjning av dyrtidstillägget från 150 till 180 kronor, såsom i motionerna I: 137 och II: 192 föreslagits, icke oskälig.

Departementet får för den skull tillstyrka, att dyrtidstillägget åt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare må från och med den 1 juli 1942 utgå med ett från 150 till 180 kronor för år förhöjt belopp.»

Marinförvaltningen, som också haft att yttra sig i ärendet, framhåller: »Av underlydande myndigheter har marinförvaltningen erfarit, att uppgiften i motionerna, att ifrågakvarande pensionärer och understödstagare befunne sig i behövande omständigheter, är riktig.

Som behov av förhöjt dyrtidstillägg tydligen föreligger, vill marinförvaltningen härigenom hava givit uttryck åt sin anslutning i princip till den av motionärerna uttalade meningen.»

Statskontoret däremot — den tredje myndighet som yttrat sig i ärendet — vill icke gå med på att bevilja någon förhöjning. Både arméförvaltningens civila departement och marinförvaltningen böra väl emellertid anses vara sakkunniga i denna fråga. Vad statskontoret beträffar, känna vi ju litet var till att det är emot nästan allting som remitteras till denna instans, och därför är det ju heller inte så märkvärdigt, att man även är emot detta förslag.

De indelta soldaterna ha tidigare haft ett dyrtidstillägg, som varit uppe i 200 kronor. Sedan har beloppet sänkts och är nu nere i 150 kronor. Medan nästan alla andra grupper fått sina dyrtidstillägg höjda, ha de indelta soldaterna icke fått det. Det vore väl då inte mer än riktigt och skäligt, om man begärde riksdagens medverkan till att även dessa människor skulle få sin pension höjd med åtminstone 30 kronor om året. Utskottet slingrar sig emellertid på allehanda sätt för att komma ifrån saken, och till sist anför man, att det bör vara Kungl. Maj:t, som lägger fram ett sådant förslag som detta. Det är givet, att om man kan få Kungl. Maj:t att göra detta, har jag ingenting emot det, med vad utskottet på detta sätt kortfattat skrivit i motiveringen kan ju kanske icke ha den betydelsen, att Kungl. Maj:t alls bryr sig om att ägna frågan någon uppmärksamhet. Vi veta ju för övrigt, att regeringen inte heller är så villig att höja några dyrtidstillägg. Jag tror därför inte så mycket på Kungl. Maj:t i detta fall.

Jag har själv tidigare tillhört bankoutskottet och många gånger varit med om att behandla olika frågor om de indelta soldaterna. Under denna tid har jag dock aldrig funnit, att utskottet kunnat komma fram med ett enhälligt avslagsyttrande, när det gällt att ge rättvisa åt dessa fattiga människor — det är ju inga andra det här gäller, ty de skola till och med kunna visa att de äro fattiga för att bli berättigade till pension. Jag förstår också, herr talman, att det sådana som förhållandena nu äro icke är lönt att jag försöker driva denna sak här i kammaren, men jag har dock velat säga detta till utskottets ärade ledamöter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! De gamla knektarna ha ju varit särskilt favoriserade här i riksdagen, och det är lätt att vinna gehör för en

Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän m. fl. (Forts.)

vädjan till deras förmån. Det har också under årens lopp förekommit många debatter om detta understöd. Villkoren för detsamma ha pressats ned allt mer, och för närvarande äro de så blygsamma, att man knappast kan tala om några villkor alls. Man kan nu få understöd för en tjänstgöring, som sammanlagt uppgår till föga mer än ett år — 400 dagar äro ju minimum. Det är sant, att understöden inte äro så stora de heller, men det dyrtidstillägg, som utgår på dem, är desto större i förhållande till grundbeloppet. Som motionären redan påpekat, har dyrtidstillägget vid ett tillfälle utgått med 200 kronor, men sedan successivt sänkts till 150 kronor. Det har sedan stått kvar vid detta belopp under rätt många år, trots att levnadskostnaderna sjunkit under denna tid. Visserligen har ju under det nu pågående kriget en höjning ägt rum av levnadskostnaderna, men med hänsyn till att dyrtidstillägget under en så lång tid utgick med ett fast belopp trots att levnadskostnaderna under denna period minskades, har utskottet icke ansett sig nu kunna föreslå någon revision av dyrtidstillägget. Framför allt har utskottet därvid tänkt på att ett förslag med så vittgående konsekvenser väl knappast kan baseras på en enskild motion. Utskottet har emellertid, som motionären redan påpekat, framhållit, att om levnadskostnadernas stegring skulle ytterligare fortskrida, må det ankomma på Kungl. Maj:t att inkomma till riksdagen med förslag i ärendet.

Jag tror, att man för dagen inte kan komma längre, och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 23, hade herr *Berg, Robert*, hemställt, att riksdagen måtte tillerkänna förre mästaren vid torped- och mindepartementet vid Karlskrona örlogsvärv *A. M. Ljungberg* pension med det belopp, som utginge till tjänsteman i 14 lönegraden enligt bestämmelserna i militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935, nr 167, med retroaktiv verkan från den 30 september 1938.

Om förhöjd pension åt f. torpedmästaren A. M. Ljungberg.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion I: 23 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om förhöjd pension åt f. torpedmästaren A. M. Ljungberg. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Holmgren* och *Paulsen*, vilka hemställt, att riksdagen, i anledning av motionen I: 23, måtte medgiva, att den förre ritaren av 2:a klass vid torped- och mindepartementet vid Karlskrona örlogsvarv A. M. Ljungberg tillkommande pensionen finge, räknat från och med den 1 september 1938, förhöjas till det belopp, varmed pension utginge till extra ordinarie tjänsteman i 14 lönegraden (mästare) vid försvarsväsendet.

Herr Berg, Robert: Herr talman! När jag tagit del av handlingarna till denna motion, måste jag bekänna, att jag blev verkligt upprörd till följd av de uppenbara orättvisor, som begåtts mot den tjänsteman, som det här är fråga om. Bankoutskottet, som haft motionen till behandling, har emellertid icke ansett sig kunna bifalla densamma. I sin motivering framhåller utskottet, att ett bifall till motionen skulle kunna medföra icke önskvärda konsekvenser. För att klargöra vad det här gäller, skall jag be att få föredraga några citat ur de handlingar, som åberopas i motiveringen till motionen.

Av dåvarande chefen för torpeddepartementet, nuvarande chefen för Karlskrona örlogsvarv, konteramiral N. Wijkmark, erhöll Ljungberg så tidigt som år 1925 ett intyg så lydande: »På grund av sin föregående grundliga verkstadspraktik är emellertid mestaren Ljungberg en synnerligen god arbetskraft å ritkontoret, och han är därjämte i fråga om tubkonstruktioner den mest erfarne och kunnige ritaren å torpeddepartementet.»

Redan år 1915 hade Ljungberg utnämnts till mästare vid torpeddepartementets ritkontor. I löneavseende placerades han liksom andra mästare vid flottans varv i 11:e lönegraden. Sedermera gjordes det emellertid en omorganisation, och det krävdes att de som skulle bli mästare skulle genomgå vissa kurser och sålunda i tekniskt och teoretiskt avseende kvalificera sig för dessa befattningar. Den tjänsteman, som motionen gäller, var redan då så kvalificerad, att han ansågs kunna befordras till mästare utan att han genomgått dessa kurser. Det visade sig också sedan, att han till följd av sin energi och arbetsförmåga och tack vare sin kunnighet och kvalifikationer i övrigt gick förbi dem, som hade den stipulerade teoretiska och tekniska utbildningen för mästarbefattning, vilket ju också intygats av vederbörande chefer. Vid återställandet av en remisshandling angående Ljungbergs pensionsförhållanden skrev t. ex. en av Ljungbergs chefer, att handlingen återställes »med förmälan att det ur statsnyttans synpunkt är lämpligt att ritare Ljungberg innan avgången får avsluta nu pågående arbete med ritningar över Sjölejonets tuber samt av förändringar betingade omritningar...» Detta intyg vittnar ju om att det var fråga om en tjänsteman med goda kunskaper och höga kvalifikationer. Vid omorganisationen, då den mästargrupp, som Ljungberg tillhörde, placerades i lönegrad 14, togs emellertid Ljungberg icke med på grund av att han icke hade de teoretiska förutsättningar, som voro erforderliga för erhållande av denna tjänsteställning, trots att han var de övriga tjänstemännen vida överlägsen i de arbeten, som han hade att utföra. För min del anser jag, att denne tjänsteman på grund av sina särskilda kvalifikationer borde ha varit berättigad att bli placerad i samma lönegrad som de andra mästarerna, då de uppflyttades från 11:e till 14:e lönegraden.

När Ljungberg ingick i pensionsåldern, anhöll han hos Kungl. Maj:t att få denna uppflyttning och komma i åtnjutande av mästaress pension, eller, om detta icke kunde bifallas, att få kvarstå i tjänst till 62 års ålder. Hans framställning om uppflyttning i lönegrad kunde Kungl. Maj:t icke tillmötesgå på grund av formella skäl. Det är dessa formella skäl, som ha givit mig anledning att nu i riksdagen föra fram detta ärende. Jag har nämligen den uppfattningen, att om en person, som besitter energi och fallenhet för ett visst

Om förhöjd pension åt f. torpedmästaren A. M. Ljungberg. (Forts.)

yrke, härigenom skaffar sig sådana kunskaper och en sådan arbetsskicklighet att han är överlägsen andra tjänstemän med teoretiska och tekniska kvalifikationer, som han formellt icke har, skall han icke såsom lön för sin energi placeras i en ställning som i löne- och pensionshänseende är så avsevärt mycket sämre än de övrigas. Det är vidare att märka, att denne tjänsteman har 47 års och 11 månaders tjänstgöring vid flottans varv, vilket innebär, att han var ganska ung, när han började sitt arbete.

Bankoutskottet har, som jag tidigare nämnt, icke ansett sig kunna bifalla motionen på grund av vissa befarade konsekvenser. Gentemot detta vill jag säga, att jag i eftermiddag frågat bankoutskottets ärade ordförande, vad det var för konsekvenser, som man inom bankoutskottet var rädd för. Jag fick icke något besked på den punkten. Jag är också angelägen om att här framhålla, att det icke kan bli tal om några farliga konsekvenser, ty i bestämmelserna för att en tjänsteman skall kunna bli uppflyttad till mästare och placeras i 14:e lönegraden föreskrives, att vederbörande skall ha de tekniska och teoretiska kunskaper, som svara häremot. Några andra komma således icke att bli uppflyttade. Det är endast Ljungberg, som det här gäller, och det finns helt enkelt icke några andra tjänstemän i samma situation som han. Ljungberg har visserligen icke dessa teoretiska kunskaper, men han har visat en praktisk duglighet, som vida överträffar vad som presterats av de andra tjänstemännen med deras teoretiska kunskaper. Jag anser därför, herr talman, att riksdagen bör bringa rättelse i denna oegentlighet. För Ljungberg skulle den uppflyttning, som jag motionerat om, i pensionsavseende betyda en höjning med något över 500 kronor om året. Han har nu en pension av 2,040 kronor, och om han blir uppflyttad enligt det yrkande, som framställes i motionen, skulle han få en pension av 2,600 kronor om året.

I anledning av vad jag nu anfört tillåter jag mig, herr talman, även om jag skulle riskera att komma till korta gentemot bankoutskottet, likväl att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, som är avgiven av bankoutskottets ärade vice ordförande jämte ytterligare en ledamot.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr Berg talade mycket vackert för sin man, och jag har ingen anledning att betvivla, att denne har alla de praktiska och teoretiska färdigheter, som herr Berg försäkrade att han har.

När det gäller att utmäta pension åt en tjänsteman, kan man tyvärr inte bara gå efter dennes verkliga färdigheter. Det finns en mycket solidare grundval för en sådan bedömning, nämligen den lönegrad, vari tjänstemannen i fråga är placerad, och vi kunna inte komma ifrån, att den tjänsteman det här är fråga om var såsom ritare av 2. klass placerad i lönegraden Eo 11 och har fått pension på basis av denna lönegradsplacering.

Nu vill herr Berg jäva Kungl. Maj:ts beslut att avslå vederbörandes begäran hos Kungl. Maj:t att bli uppflyttad i lönegrad, som gäller för mästare vid försvarsväsendet. Detta avslag är anledningen till att han inte kunnat få den pension, som han hade varit berättigad till, om hans ansökan hos Kungl. Maj:t hade blivit bifallen.

Utskottet har för sin del icke kunnat lika kvickt som herr Berg jäva Kungl. Maj:ts omdöme, utan har måst utgå från den trygga basis, som lönegradsplaceringen utgör, och kan inte komma utöver detta.

Herr Berg påstod, att han hade frågat mig om vilka konsekvenser en sådan uppflyttning skulle medföra och att jag hade brustit i svaret på frågan. Nej, det gjorde jag inte, utan jag sade då, som jag säger nu, att den konsekvens man kan befara är att varje tjänsteman, som anser sig ha mer kvalifikation än som svarar mot den tjänst han innehar, skulle, om herr Bergs motion bi-

Om förhöjd pension åt f. torpedmästaren A. M. Ljungberg. (Forts.)
 fölles, kunna ha rätt att säga till riksdagen: »Jag skall ha högre pension, ty jag är duktigare än andra, som äro i den lönegrad i vilken jag är placerad.» En kapten skulle kunna komma och säga att han hade kvalifikation för att vara general o. s. v., och det tycker jag för min del är konsekvens nog! Jag tvivlar som sagt inte på att den man det här gäller kan ha blivit illa behandlad under sin tjänst, men jag tror knappast att riksdagen har möjlighet att gå in i någon detaljerad prövning av sådana saker. När det gäller att bestämman pensioner, får man tyvärr gå efter den lön vederbörande haft i sin tjänst och den gradplacering han haft i densamma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Berg, Robert*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 3—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efter rättelse lända, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.; samt

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning av rödklöverns befruktningsförhållanden;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Östertälje socken av Stockholms län; samt

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kamraren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 198.

Avsågs och bordlades nedannämnda motioner:

nr 206, av herr *Caap* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.;

nr 207, av herr *Hansson, Sven*, och herr *Caap*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.;

nr 208, av herr *Wistrand* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

nr 209, av herr *Sylwan* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.; samt

nr 210, av herr *Andersson, Verner*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Getåns vattenavledningsföretag i Hallands län.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag till privatläroverk;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till remontering m. m.;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsendet;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid för anställning i utländsk krigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 9, angående remitterande till annat utskott av till bevillningsutskottet hänvisad motion om befrielse för stiftelsen Seth M. Kempes Minne från arvs-skatt;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av malt-drycker; samt

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § 4 mom. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321), dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående befrielse för kommunala organ och enskilda från gäldandet av postavgifter för vissa försändelser i ransonerings-, familjebidrags- m. fl. ärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.17 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 23 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Andersson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Fredrik Ströms interpellation angående stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm, och nu anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Fredrik Ström till mig framställt fråga om vilka motiv som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut den 13 mars 1942 att vägra fastställelse å ett av Stockholms stadsfullmäktige antaget förslag till ändring av stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm.

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm.

Vid besvarandet av denna fråga vill jag till en början lämna en redogörelse för huru ifrågavarande stadsplaneärende handlagts hos stadens myndigheter. Kvarteret Halsen är bebyggt med trähus från mitten av 1700-talet. Det bildar för närvarande en övergång mellan den moderna höga hyreshusbebyggelsen och den som statligt byggnadsminnesmärke upptagna bebyggelsen väster därom. Större delen av kvarteret äges av Stockholms stad, nämligen tomterna nr 8 och 9. Övrig inom kvarteret belägen tomtmark, som utgör tomten nr 7, äges av Stockholms ångslupsaktiebolag.

Enligt gällande stadsplan hade ägaren till tomten nr 7 rätt att på denna tomt uppföra ett hus med två våningars fasad mot Breda gatan och tre våningars fasad mot Andrégatan. Ångslupsbolaget hade i maj 1941 hos Stockholms stads stadsplanenämnd begärt sådan ändring av stadsplanen för tomten nr 7, att den medgivna hushöjden skulle ökas till fyra våningar.

Stadsplanenämnden upprättade emellertid i september ett stadsplaneförslag, däri hela kvarteret Halsen utlagts till kulturreservat. Detta uttrycktes i förslaget så, att kvarteret endast skulle få användas som reservat för befintliga kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Det är samma förslag, som se-

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)
dermera underställdes Kungl. Maj:t för fastställelse. På detta sätt avsåg staden att erhålla rätt till expropriation av tomten nr 7 och den därå belägna byggnaden. Byggnaden skulle därefter nödtorftigt iståndsättas och uthyras som bostäder till enskilda.

Ångslupsbolaget protesterade i egenskap av markägare mot stadsplaneförslaget.

I ärendet hördes museinämnden, som ansåg att den av ångslupsbolaget ägda byggnaden å tomten nr 7 ur kulturhistorisk synpunkt icke i och för sig vore omistlig. Den hade dock en stor betydelse för miljön, och det skulle otvivelaktigt vara till men för hela den gamla delen av Djurgårdsstaden, om en modern byggnad uppfördes på denna tomt. Det skulle då också bli nödvändigt att riva en staden tillhörig byggnad å tomten nr 7 (nu på gatumark), vilken på ett mycket vackert sätt inginge i gatubilden.

Jämsides med förhandlingarna om ändrad stadsplan fördes förhandlingar om förvärf för stadens räkning av ifrågavarande tomt nr 7. Det begärda priset ansågs dock av staden för högt, och köpet avböjdes därför av fastighetsnämnden.

På förnyad framställning av ångslupsbolaget upprättade stadsplanenämnden i november 1941 — i samråd med stadsarkitekten och stadsantikvarien — ett nytt stadsplaneförslag för kvarteret, vari tomten nr 7 undantagits från beteckningen kulturreservat och avsetts för bostadsbebyggelse i enlighet med av markägaren ingivna byggnadsritningar. Byggnadshöjden skulle nu begränsas till två våningar jämte vindsvåning. Enligt beskrivningen till detta andra stadsplaneförslag avsåg detsamma dels att möjliggöra bevarande för framtiden som kulturreservat av stadens egna fastigheter, dels att möjliggöra ett bebyggande av ångslupsbolagets tomt i anslutning till den inom området befintliga, ålderdomliga bebyggelsen.

Stadsantikvarien förordade en nybyggnad efter dessa bolagets ritningar under förutsättning att stadsplanen samtidigt ändrades i enlighet med det senast uppgjorda förslaget. Han ansåg dock att det vore mera tilltalande om den gamla byggnaden kunde bevaras. Ett bibehållande av byggnaden vore emellertid icke så önskvärt, att man därigenom kunde motivera någon ekonomisk uppoffring från stadens sida.

Stadsarkitekten förordade också det senare stadsplaneförslaget. Han ansåg i likhet med stadsantikvarien det viktigaste i detta stadsplaneärende icke vara att behålla det gamla huset å tomten nr 7 i kvarteret Halsen utan att i möjligaste mån skydda Djurgårdsstadens miljö. Den senast ifrågasatta nybyggnaden å tomten fyllde skäligen anspråk i detta avseende. Inga bärande skäl förefanns därför att utlägga densamma till kulturreservat. Stadsarkitekten fäste stort avseende vid att ägaren av tomten snarast skulle igångsätta nybyggnad, varigenom flera och bättre bostäder erhöles, än om den gamla byggnaden bibehölls och iståndsattes.

I avgivna yttranden funno skönhetsrådet och riksantikvarien det önskvärt att den gamla bebyggelsen på tomten nr 7 bevarades. Även byggnadsnämnden tillstyrkte det första stadsplaneförslaget med tomten nr 7 som kulturreservat. Borgarrådsberedningen avstyrkte emellertid detta förslag och tillstyrkte det andra stadsplaneförslaget. Stadskollegiet däremot intog samma ståndpunkt som byggnadsnämnden. Även byggnadsstyrelsen hade funnit det föreslagna kulturreservatet önskvärt.

Av redogörelsen torde framgå, att stadens egna myndigheter och organ ingalunda varit eniga om lämpligheten av att som kulturreservat i stadsplanen upptaga den befintliga byggnaden å tomten nr 7 i kvarteret Halsen.

Vid ärendets behandling hos Kungl. Maj:t har hänsyn måst tagas till ett

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)
spörsmål, som av stadens myndigheter icke synes hava vederbörligen beaktats, nämligen huruvida det av staden avsedda syftet lagligen kunde uppnås på nu föreslaget sätt.

I 15 § byggnadsstadgan föreskrives att vid uppgörande av stadsplan tillbörlig hänsyn skall tagas såväl till stadens behov av utrymmen för olika ändamål och dess förmåga att bära de med planens genomförande förenade kostnaderna som ock till markägares berättigade önskemål. Med beaktande härav bör, heter det, särskilt tillses, att historiskt och estetiskt värdefulla byggnader och stadsbilder eller sådana platser, som på grund av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande, i möjligaste måtto skyddas och bevaras samt ej utan tvingande skäl förstöras eller skadas.

Detta stadgande torde innebära att man vid uppgörande av stadsplan icke skall utan tvingande skäl spoliera möjligheterna att för framtiden bevara kulturhistoriskt värdefulla byggnader och stadsbilder. Man bör alltså icke onödigtvis förlägga en gata så, att dess utläggande skulle förutsätta nedrivning av dylika byggnader, eller med andra ord stadsplanen bör icke annat än i nödfall uppgöras så, att dess genomförande förutsätter förstörande av sådan byggnad.

I 66 § byggnadsstadgan föreskrives vidare, att byggnadsnämnden skall vaka däröver att byggnad av historisk eller konstnärlig betydelse icke försvanskas och att byggnader, som uppföras i grannskapet av sådan byggnad, på lämpligt sätt ansluta sig till eller underordna sig densamma. Finner byggnadsnämnden vid prövning av fråga om byggnadslov anledning till farhåga i berörda hänseende, har byggnadsnämnden att, innan ärendet avgöres, inhämta byggnadsstyrelsens yttrande.

Detta stadgande innebär emellertid icke att byggnadsnämnd skulle kunna vägra ägare till sådan byggnad tillstånd att riva byggnaden. I ett flertal fall har denna fråga varit föremål för prövning i regeringsrätten. I ett fall rörde det sig t. ex. om en kulturhistorisk byggnad från 1600-talet, ett korsvirkeshus. Regeringsrätten har därvid upphävt byggnadsnämndens beslut att vägra tillstånd till rivning av byggnaden.

Stadsplanelagen och byggnadsstadgan medgiva icke att s. k. kulturreservat, åtminstone icke i den här föreslagna formen, upptagas i stadsplan utan markägarens medgivande. Förarbetena till såväl lagen som stadgan giva klart besked härutinnan.

I stadsplanelagstiftningen har man alltså icke gått längre än att giva anvisningar om önskvärdheten att taga skälig hänsyn till kulturhistoriska byggnader. Där staden själf är ägare till mark, varå kulturhistorisk byggnad finns uppförd, föreligger givetvis intet hinder att i stadsplanen upptaga marken som kulturreservat. Där sådana byggnader befinna sig i enskild ägo, har man att lita till den frivilliga överenskommelsens väg.

Stadsplanelagstiftningen anvisar icke heller någon möjlighet till tvångsförvärf av en byggnad i ett fall som det förevarande.

Av det sagda torde framgå, att gällande lagstiftning icke medger en sådan tillämpning av stadsplaneinstitutet, att stadens syfte i förevarande ärende skulle kunna uppnås genom en stadsplaneändring. Därmed torde också motiven till Kungl. Maj:ts beslut vara klarlagda.

Jag vill emellertid i detta sammanhang hänvisa till det genom Kungl. Maj:ts proposition nr 8 för innevarande riksdag framlagda förslaget till lag om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader. Även denna lag, som alltså innebär en speciallagstiftning på området, vilar i princip på markägarens frivilliga medverkan, men möjlighet skulle där skapas till vissa interimistiska tvångsingripanden. I samma proposition har även framlagts förslag till sådan

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)
ändring av 1917 års expropriationslag, att kulturhistoriskt synnerligen märklig byggnad skulle kunna exproprieras.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Det är ett synnerligen märkligt ärende, som här föreligger, och dess behandling är ännu märkligare. Innan jag övergår till detta ärendes behandling, vill jag framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för att han så snabbt har lämnat besked i denna invecklade fråga och angivit sin synpunkt på ärendet.

Jag kan emellertid inte följa hans mening eller finna, att den kan vara riktig, om man nämligen i enlighet med vad han själv citerade ur lagen verkligen vill möjliggöra, att kulturminnesmärken i enskilda händer bevaras. Eftersom väl de flesta kulturminnesmärken äro i enskilda händer, skulle de ju vara totalt tillspillogivna, om enskilda ägare ensamma skulle få avgöra frågan och allmänna synpunkter icke skulle få ha någon giltighet. Inte bara i de citat ur den nya av regeringen föreslagna lag, som föreligger här i riksdagen, har angivits vikten och betydelsen av dessa kulturminnesmärken, utan detta framgår även av den nu gällande lagen och även av stadsplanelagen. Framför allt framgår detta av det sunda förnuftet, ty det får man ju inte alldeles bortse från. Både staten och kommunerna samt det allmänna kulturintresset äro sålunda fullständigt ense om att betydelsefulla kulturminnesmärken skola bevaras.

Här är det fråga om Stockholms stads äldsta utanför stadsholmen bevarade sammanhängande stadsdel med en någorlunda ensartad bebyggelse. Det är en alldeles märklig bebyggelse, denna Djurgårdsstad, som skulle varit ännu märkligare, om inte tyvärr ett par markägare och företrädesvis den markägare, som det nu här är fråga om, tidigare hade rivit gamla hus och byggt vissa tomter med stora hyreshus, som förstört en del av denna stad. Men den viktigaste delen av denna Djurgårdsstad ligger ännu huvudsakligen orörd, och den viktigaste gatan är just Breda gatan. Där har staten själv i fråga om sina egna byggnader genomfört kulturreservatsprincipen.

Man måste sålunda säga att staten redan tagit ställning till att denna viktiga kulturbebyggelse skall bevaras. Stockholms stad har nog tidigare åtskilliga försyndelser på sitt samvete, men när man såg varthän det bar, vaknade insikten om att man åtminstone i sista stund måste göra allt för att rädda vad som ännu stod att rädda. Här sammanföll det kommunala kulturintresset med det enskilda kulturintresset inom Djurgården och Stockholms stad i övrigt, i det att ett stort antal enskilda personer, intresserade för Stockholms stads historia och kultur, satte sig i spetsen för att söka rädda denna nu aktuella gamla bebyggelse. Även statens egna högsta organ, som riksantikvarien och byggnadsstyrelsen, ha med allra största kraft gått in för att rädda denna bebyggelse.

Det är riktigt att myndigheterna i Stockholms stad i nu förevarande fråga delvis ha varit splittrade, men det är bara till synes. Förhållandet är nämligen det, att markägaren från början ville bygga ett nytt skandalhus på denna plats, ett nytt stort hus, som skulle totalt ödelägga hela området. Inför denna fara sökte man till att börja med att nå en kompromiss, och man lyckades också få en sådan till stånd så till vida att det i stället skulle bli ett tvåvåningshus med vindsbebyggelse. Inför detta förslag ansågo sig stadsarkitekten och stadsantikvarien böra böja sig. Stadsantikvarien var mycket tveksam även inför det nya förslaget, även om han slutligen ansåg, att han borde böja sig. Emellertid var det endast i ett tvångsläge, som man ansåg sig kunna gå med på ens denna bebyggelse, som även den i allra högsta grad verkade förstörande på den gamla omgivningen. När man sedan tog upp denna

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)

fråga i rådet för bevarande av Stockholms kulturminnen och skönhetsvärden, fann man att man egentligen inte skulle vinna någonting på detta förslag. Det skulle nämligen gå ut över ytterligare ett annat gammalt förnämt hus från gamla tider, det s. k. huset Nordpolen, där det gamla världshuset Nordpolen i äldre tider varit beläget. Detta hus ligger delvis på gatumark, och endast tack vare en överenskommelse mellan markägaren och staden ligger det kvar. Det har emellertid varit avsett att bevara detta hus. Nu skulle även detta hus gå förlorat, ty markägaren vill ha halva tomten för det föreslagna tvåvåningshuset. Om han inte kunde få bygga i höjden, ville han nämligen bygga så mycket mer på längden. Under utredningens gång befanns det således, att denna kompromiss inte kunde lösa frågan. Därför återgingo stadens beslutande myndigheter till den plan, som byggnadsnämnden från början gått in för, nämligen att bevara det hela såsom kulturreservat och iståndsätta byggnaderna efter de gamla mönstren. Detta skulle visserligen innebära att något färre lägenheter kommo till stånd, men hela kulturbebyggelsen och hela miljön skulle härigenom bevaras fullständigt efter de gamla principerna. Detta förslag gick även stadskollegiet enhälligt in för och likaså utan votering stadsfullmäktige. Stockholms stad var sålunda beredd att lägga ned avsevärda summor för att rädda denna bebyggelse. Vi i Stockholms stad kunde ju inte tänka oss annat än att även staten skulle vara intresserad av detta, dels med hänsyn till att dess högsta kulturvårdande myndigheter livligt ha förordat denna utväg, och dels emedan staten själv upplagt kulturreservat i denna miljö.

Man hade emellertid att göra med en mycket hänsynslös markägare, som med en oblidkelig energi och logik drev sina ekonomiska intressen till sin spets. Denne lät, så snart han märkte, att Stockholms stad var intresserad för att här skapa ett markreservat, säga upp hyresgästerna till avflyttning och lät vid vinterns inträde riva ut dörrar och fönster i fastigheten, så att vintern förhärjande fick gå ut över det sålunda försvarslösa huset. Sedan ville markägaren påbörja rivningen trots byggnadsförbud, men detta lyckades man förhindra genom hänvändelse till överståthållarämbetet. När Kungl. Maj:ts utslag fallit, började man emellertid ögonblickligen rivningen. Stockholms stad försökte då att komma till en uppgörelse i godo, vilket ju även tidigare hade försökts, men detta var icke lätt, eftersom markägaren under mellantiden sålt huset och tomten till ett sidobolag och därigenom trissat upp summan från 97,000 kronor till 108,000 kronor. Markägaren ville nu, att staden skulle erlægga denna förhöjda köpesumma. Under tiden började man riva huset, trots att man visste, att staden gjorde alla tänkbara ansträngningar för att rädda det.

Nu hör det till saken att även enskilda donatorer hade ställt sig till förfogande. Först anmälde sig en donator med 10,000 kronor, sedan ytterligare en med 10,000 kronor, därefter en med 5,000 kronor och ytterligare en med 5,000 kronor, allt av intresse för att bevara denna utomordentliga historiska bebyggelse. Staden har varit beredd att göra allt vad den kunde för att rädda detta hus åt eftervärlden och sätta det i stånd, men då företager markägaren dessa rivningar. Genom dessa rivningar fördyras ytterligare möjligheterna, därest det blir en uppgörelse, att sätta huset i stånd. På grund av att man först tog bort fönster och dörrar samt sedan började riva huset, äro kostnaderna för närvarande uppe i den dubbla summan mot vad de voro, när förhandlingarna började. Då hade kostnaderna beräknats till 38,000 kronor för att sätta huset i stånd i bevarad miljö.

Man måste säga att detta är en fast otrolig hänsynslöshet från ett enskilt kapitalistiskt bolag, som vill begagna situationen. Nu har hela stockholms-

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)
pressen med undantag av Aftonbladet skyndat till kulturresevatets hjälp och bidragit till att söka få denna fråga löst. Detta har lett till att bolaget vid de pågående förhandlingarna gått med på vissa reduceringar i priset, men genom att man samtidigt låtit förstöra huset ha kostnaderna stigit och stiga med varje dag i mycket hög grad. Ett sådant hänsynslöst förfarande kan ju inte vara något som bör premieras av staten, när stad och enskilda äro beredda att göra de största ekonomiska uppoffringar för att i enlighet med statens egna intentioner rädda gammal svensk kultur. Man hade väl i stället kunnat förvänta, att staten hade ryckt upp vid stadens sida.

Nu säger herr statsrådet, att detta kan lagligen icke låta sig göra, därför att markägaren har rätt att göra som han här har gjort och ställa de krav, som han ställt. Detta beror emellertid på vilken tolkning man ger åt lagen. Jag kan inte tro att det prejudikat, som herr statsrådet berör, är analogt med det ärende, som här föreligger. Jag känner inte till detta prejudikat, men väl andra prejudikat i motsatt riktning. Det skulle för övrigt förvåna mig mycket, om det finns någon adekvat motsvarighet till det fall, som det här är fråga om.

Det är ju inte på något sätt meningen att ekonomiskt ruinera markägaren. Tvärtom är ju Stockholms stad beredd att låta lagen själv avgöra saken, nämligen genom ett expropriationsförfarande. Då har ju markägaren alla utsikter i världen, det veta vi att han under sådana förhållanden alltid har, att genom expropriationsförfarande få ut allt tänkbart värde, som det är möjligt att få ut ur en tomt. Det var detta som Stockholms stad hade haft för avsikt att begära, om inte regeringens avslag kommit. Det är sålunda mycket olyckligt att denna utveckling har blivit följden, då det är min bestämda uppfattning, att om man hade låtit Stockholms stad göra upp med markägaren enligt lagen, skulle markägaren ha fått allt vad han i ekonomiskt avseende var berättigad till, och det allmänna hade bevarat denna kulturmiljö. Dessutom hade man bevarat åtminstone en del av de nu genom den påbörjade rivningen spolierade värdena.

Nu är det inte alls säkert att markägaren, om huset genom den pågående rivningen blir definitivt förstört, kan bygga ett nytt hus där. För att bygga där behöver han nämligen, som herr statsrådet nämnde, även den halva del av kvarteret Nordpolen, som tidigare förutsatts. Men till denna del är staden markägare, och där fordras alltså en uppgörelse med staden. Vi kunna tänka oss, att resultatet kan bli, att huset rives och att det inte kommer något nytt hus i stället, utan att det endast blir ett stort gap där. Följden skulle således bli att både bostäderna, markreservatet och kulturmiljön gå förlorade.

Det är dessutom en annan sak, som man här måste påpeka. I den äldre stadsplanelagstiftningen förelåg ingen möjlighet för Kungl. Maj:t att mot en stads bestridande fastställa en stadsplan. Genom bestämmelserna i stadsplanelagens 4 § ha i viss mån inskränkningar skett i städernas tidigare monopolställning i fråga om stadsplans upprättande. I enlighet härmed kan Konungen nu under vissa förutsättningar även mot stads vilja låta upprätta och fastställa stadsplan. För att detta skall kunna ske fordras emellertid, att Konungen finner den nya stadsplanen eller stadsplaneändringen vara »för stads ändamålsenliga utveckling eller till främjande av betydligt allmänt intresse» nödvändig. Det har här icke anförts något sådant.

Vid lagförslagets behandling, alltså vid den nuvarande stadsplanelagens behandling, yppades från städernas sida flera betänkligheter rörande denna bestämmelse i lagen. Såväl under förarbetena till den nya stadsplanelagen som vid dess behandling i riksdagen lämnades emellertid mycket starka försäkringar om att bestämmelserna i denna paragraf icke skulle anses vara ett upphävande utan endast en inskränkning i städernas stadsplanemonopol.

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)

Sålunda yttrade departementschefen 1930 följande: »Ett ingripande i städernas rätt att besluta om sin planläggning synes endast böra ske, när hänsynen till det allmänna det kräver.» Detta har här ingalunda påståtts. Vidare sade det dåvarande statsrådet: »Jag vill i detta sammanhang icke underlåta framhålla, att den nu föreslagna rättigheten för Kungl. Maj:t att mot stadsönskan förordna om stadsplans upprättande är ett undantagsstadgande och alltså *icke innebär ett rubbande av principen, att stadsplan i första hand är en kommunal angelägenhet.*» Departementschefen 1931 anförde, att det i den nya stadsplanelagen skulle »förutsättas, att Kungl. Maj:t icke skulle äga att begagna sig av här ifrågavarande befogenhet utan att dessförinnan utlåtande inhämtats av ett av stadsförbundet för ändamålet utsett råd». Första lagutskottet samma år anförde: »Utskottet utgår ock från att Kungl. Maj:t icke lärer underlåta att i förekommande fall inhämta yttrande från det råd av personer med erkänd kommunal sakkunskap, till vars inrättande Svenska stadsförbundet förklarat sig vilja medverka.» Alltså både Kungl. Maj:t och riksdagen ha uttalat detta. Ett sådant stadsplaneråd har även blivit tillsatt, och dess ordförande är för närvarande häradshövding Knut Dahlberg.

Det är uppenbart, att Kungl. Maj:t har befogenhet att vägra fastställande av en stadsplan. Däremot torde lagen åsyfta, att Kungl. Maj:t endast i ovan angivna fall skall kunna ålägga stad att utarbete viss bestämd stadsplan eller stadsplaneändring. I de fall, där Konungen finner, att en av stadsfullmäktige antagen stadsplan icke bör fastställas, har lagens 16 § givit befogenhet åt Konungen att för viss tid meddela det förbud mot nybyggnad, som föranledes av omständigheterna. Emellertid kunna sådana fall inträffa, att Kungl. Maj:t i samband med avslag på stadsplaneändring meddelar sådant förbud mot nybyggnad eller dispens från byggnadsförbud, att i realiteten en viss av Kungl. Maj:t önskad stadsplan i strid med den av stadsfullmäktige antagna kommer att läggas till grund för bebyggande. Ett sådant fall förekom 1937, då Kungl. Maj:t vägrade fastställelse av Luntmakargatans vidgning på ena sidan och medgav sådan dispens för byggnadsförbud, att gatavidgningen kom att beröra gatans båda sidor.

Även i det nu aktuella stadsplaneärendet för kvarteret Halsen har Kungl. Maj:t vägrat fastställelse på den av stadsfullmäktige antagna stadsplanen, i vilken hela kvarteret avsetts såsom kulturreservat. Då denna av staden antagna stadsplaneändring i huvudsak endast innebär kvarterets intagande som kulturreservat, kommer Kungl. Maj:ts avslag på stadsplaneändringen att i realiteten innebära ett åläggande för staden att upprätta en annan stadsplan utan sådant kulturreservat för hela eller del av kvarteret.

Då detta Kungl. Maj:ts beslut fattats utan att stadsplanerådet dessförinnan blivit hört, torde det kunna göras gällande, att Kungl. Maj:ts beslut i detta stadsplaneärende icke står i god överensstämmelse med de i stadsplanelagens 4 § med tillhörande kommentarer gjorda förbehållen för en stadsplans fastställande mot stads vilja. Beslutet synes även strida mot den allmänna princip, varpå stadsplanelagen är byggd, nämligen att stadsplan i främsta rummet är en kommunal angelägenhet. Det förhållandet att Kungl. Maj:t här vägrat staden en stadsplaneändring som allenast åsyftar att giva staden rätt att förvärva en enskild fastighet för dess framtida bevarande bör ju även kunna anses som ett påtagligt ingrepp i städernas självstyrelse.

Resultatet av det hela är sålunda att en förstörelse av Djurgårdsstaden i vidgad omfattning har ägt rum i skydd av det av Kungl. Maj:t fattade beslutet. Om man lyckas nå en enskild överenskommelse, kommer det fattade beslutet att avsevärt öka kostnaderna såväl för staden som för de enskilda kulturhistoriskt intresserade donatorerna. Dessutom föreligger ett åsidosättan-

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)
 de av det uttalande som gjordes, när stadsplanelagen antogs, genom detta väsentliga ingripande i den kommunala självstyrelsen. Slutligen innebär det hela ett åsidosättande av det allmänna kulturintresse, som Kungl. Maj:t i första hand är satt att värda.

Herr statsrådet **Andersson**: De grava anklagelser, som interpellanten riktade mot Kungl. Maj:t i den sista delen av sitt anförande, måste jag på det allra bestämdaste tillbakavisa.

De citat som han uppläste, åsyftade det fallet att Kungl. Maj:t skulle ha ålagt en stad att uppgöra stadsplan, men något sådant är det ju icke fråga om i detta fall. Här har Kungl. Maj:t endast vägrat fastställa ett stadsplaneförslag som stadens myndigheter ingivit, och sådana beslut har Kungl. Maj:t fattat i ett otal fall under årens lopp. Jag skulle ur minnet kunna räkna upp ett halvt tjog sådana fall från den tid jag varit kommunikationsminister, där Kungl. Maj:t vägrat fastställelse på av Stockholms stad uppgjorda förslag. Det är ostridigt Kungl. Maj:ts skyldighet att gå in i en verklig sakprövning av de framlagda förslagen för att kunna avgöra, om de böra fastställas eller icke.

Det råd, som interpellanten talade om, har ingalunda tillkommit för att höras i sådana ärenden som detta, utan det skulle endast yttra sig i sådana sällsynta ärenden — jag tror icke interpellanten kunde åberopa något sådant fall i Stockholm — där Kungl. Maj:t mot stads bestridande sökt pressa fram ett stadsplaneförslag. I det nu aktuella fallet ligger det icke till på det sättet. En stadsplan är nämligen fastställd för det område, varom här är fråga. Saken har aktualiserats endast därigenom att ifrågakvarnare begärt en ändring i stadsplaneförslaget, en ändring som skulle möjliggöra ett starkare utnyttjande av tomten än som förut var tillåtet. Ångslupsbolaget har obestridligen, med den rätt som tillkommer markägaren enligt de hittills gällande stadsplanebestämmelserna, varit berättigat att bygga på tomten.

Det har icke funnits någon anledning för Kungl. Maj:t att i detta sammanhang taga upp till övervägande angelägenheten av att skydda och bevara kulturminnesmärken. Att Kungl. Maj:t har ett starkt intresse härför framgår väl av den proposition nr 8 vid årets riksdag, som för närvarande är föremål för prövning i riksdagens instanser och enligt vilken avses att tillskapa de behövliga instrumenten för att skydda fornminnen och kulturminnesmärken av olika slag, således även byggnader. Vad Kungl. Maj:t har haft att bedöma i detta fall är, om stadsplanelagen kan användas såsom ett instrument för det ändamål som interpellanten hade önskat. Vid den prövningen har Kungl. Maj:t kommit till det resultatet att stadsplanelagen icke kan anses grunda en rätt till expropriation för att lägga ut ett område med där uppförd byggnad till kulturreservat. Att sådan rätt icke föreligger, framgår bl. a. av den omständigheten att nyinförande av sådan expropriationsrätt föreslås i det lagkomplex som framlagts för årets riksdag i proposition nr 8.

Det förhållandet att statens egna byggnader inom området kunnat bevaras som kulturreservat har ju egentligen ingenting med det nu föreliggande ärendet att skaffa. Det borde väl snarast lända staten till heder att staten generöst upplåtit sin egen mark och sina egna byggnader till sådant ändamål. I det föreliggande ärendet måste hänsyn tagas till det enskilda äganderättsintresset, och det är detta intresse som man icke med stöd av stadsplanelagens bestämmelser i detta fall kan lädera.

Vad nu själva sakfrågan angår, förefaller det, som om intresset i stadens olika instanser icke alltid varit så stort. Sannolikt företräder väl den ärade

Ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)
interpellanten det starkaste intresset därvidlag. Han åberopade glädjande nog även det sunda förnuftet i sammanhanget, och detta får väl anses i någon mån representerat av stadsarkitekten, som för sin del förordat en stadsplaneändring i enlighet med den överenskommelse som träffats med markägaren. Stadsantikvariern, som dock även torde taga hänsyn till andra synpunkter än de praktiska, har icke haft någonting emot att stadplanen fastställdes i enlighet med det förslag, som medgav bebyggelse enligt markägarens senaste önskemål. När interpellanten säger att staden har varit beredd att göra allt för att bevara denna byggnad som kulturreservat, är det väl dock ett påstående som tål vid att justeras. Om staden i det skede, då möjlighet därtill förelåg, hade köpt tomten, hade ju staden haft tillfälle att göra vad den ville både med tomten och med byggnaden. Men det tillfället blev försuttet. Att det försatts är förklarligt, eftersom en av stadens myndigheter, som blivit hörd i frågan, sagt att bibehållandet av byggnaden icke vore så önskvärt att man därigenom kunde motivera någon ekonomisk uppoffring från stadens sida. Intresset hos stadens myndigheter för att bevara tomten såsom kulturreservat var således i viss mån beroende av om detta skulle kosta någonting eller ej. Jag kan icke frigöra mig från intrycket att stadens intresse på ett märkbart sätt påverkats av det faktum att det så småningom kom att ställas enskilda medel till förfogande.

Herr Ström, Fredrik: Det är alldeles påtagligt att det är två omständigheter som spela in. Den ena är den om det är olagligt att förfara så som staden gjort, den andra är den ekonomiska sidan av saken.

Enligt mitt förmenande kan inte lagen utan en mycket formalistisk tolkning tillämpas på det sättet, att det inte skulle vara möjligt att få detta område bevarat såsom kulturreservat, när man är beredd att betala det värde som en opartisk expropriationsnämnd åsätter huset och tomten.

Vad sedan angår den ekonomiska frågan, har Stockholms stad hela tiden varit beredd att betala en mycket rundlig summa för att rädda detta hus. Dessutom ha enskilda donatorer framträtt. Men att Stockholms stad eller donatorerna skulle böra vara med om att betala vilket pris som helst som denna spekulerande firma ville betinga sig, kan väl herr statsrådet ändå inte mena. Hur skulle det gå för städerna och för staten själv vid många tillfällen, om man skulle vara nödgad att alldeles lägga sig i händerna på enskilda markägare och helt och hållet rätta sig efter vad de önska ha betalt för att gå med på en frivillig uppgörelse?

Jag kan sålunda inte finna att regeringen har gått riktigt till väga i detta fall. Men jag är mycket tacksam för att Kungl. Maj:t har framlagt den proposition, varom herr statsrådet talade, rörande kulturminnesmärkens skyddande, ty sedan den är bifallen kan i varje fall ingen oklarhet råda. Hade den varit i gällande kraft nu, är det påtagligt att Stockholms stad haft obestridd rätt att förfara på det sätt som den velat göra i detta fall. När sålunda Kungl. Maj:t och Stockholms stad och, jag antar, även riksdagen i sak äro ense om att betydande kulturminnesmärken i landet böra skyddas, är det ganska fatalt, måste man säga, att i sista ögonblicket, innan den nya lagen blivit genomförd, stadsplanelagen skall tolkas så snävt att det inte är möjligt att på grundval av denna tolkning nå fram till en sådan uppgörelse, som skulle tillgodose både markägarens berättigade ekonomiska intressen och de hotade kulturintressena.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 198, angående reglering av sockernäringsen i riket.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 206, av herr *Caap* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.;
nr 207, av herr *Hansson, Sven*, och herr *Caap*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.; samt
nr 208, av herr *Wistrand* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Sylwan* m. fl. väckta motionen, nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Andersson, Verner*, m. fl. väckta motionen, nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Getåns vattenavledningsföretag i Hallands län.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial nr 11 och 49—55.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 9, angående remitterande till annat utskott av till bevillningsutskottet hänvisad motion om befrielse för stiftelsen Seth M. Kempes Minne från arvsskatt.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i det under behandling varande memorialet hemställt.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 10—14, första lagutskottets utlåtande nr 17, andra lagutskottets utlåtande nr 14 och första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

På framställning av herr talmannen beslöts att bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Herr **Bärg, Johan**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med hänsyn till infallande helg tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition nr 198, angående reglering av sockernäringen i riket, till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 211, av herr *Andersson, Karl*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.;

nr 212, av herr *Johanson, Karl August*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående offentliga insamlingar; och

nr 213, av herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående offentliga insamlingar.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens femte huvudtitel, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringsanslag å riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1942/43 jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån till diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala för vissa byggnadsarbeten m. m. vid skyddshemmet Morängen; samt

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestridande av en fru Nelly Håkansson tillkommande årlig livränta;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa lärarinnor vid dels kommunala flickskolor, dels ock Ateneums skolköksseminarium;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för f. d. folkskolinspektören, filosofie doktorn K. B. Kjellmark m. fl. till tjänstårsberäkning i pensionshänseende;

nr 88, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; samt

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.; samt

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets memorial:

nr 14, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; och

nr 15, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till hus-hållningssällskapen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.56 e. m.

In fidem.
G. H. Berggren.

Tisdagen den 24 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 18 innevarande månad.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 112, i anledning av väckt motion angående ändring av 45 § lagen om val till riksdagen; och

nr 113, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande dagtraktamente och resekostnadsersättning åt landstingsmän m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Andersson, Karl*, m. fl. väckta motionen, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 212, av herr *Johanson, Karl August*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående offentliga insamlingar; och nr 213, av herr *Ström, Fredrik*, i samma ämne.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 14, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren ville besluta att redan vid detta sammanträde företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande.

Härtill svarades ja.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 15, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till hushållningssällskapen.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren, att föreliggande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På därefter gjord proposition godkändes den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Ang. höjning
av tobaks-
skatten.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

I en den 13 mars 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar en höjning av skattesatserna för tobaksskatten med 5 enheter för tuggtobak, 3 enheter för snus och 2 enheter för övriga slag av tobaksvaror, vilken skattehöjning förutsatte en prishöjning å tobaksvaror med 15 procent. Enligt vad i den kungl. propositionen angivits hade chefen för finansdepartementet vid ärendets föredragning uttalat, att han i nuvarande läge ansåge det kunna övervägas att trots denna prishöjning bibehålla förut gällande rabattsatser för återförsäljare av tobaksmonopolets varor.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 170.

I motiveringen hade utskottet framfört vissa synpunkter på frågan om återförsäljarrabatten och därvid bland annat yttrat, att allenast affärsmässiga synpunkter borde vara vägledande vid avgörandet av rabattens storlek men att utskottet, därest en sänkning av rabattsatsen skulle ifrågakomma, ansåge det böra övervägas, huruvida icke en viss tilläggsersättning borde tillerkännas de s. k. specialtobakshandlarna, det vill säga sådana handlande, vilkas omsättning till huvudsaklig del utgjordes av försäljning av tobaksvaror.

Utskottet hade därefter anfört:

»Enligt vad departementschefen upplyst är frågan om tobakshandelns ordnande för närvarande föremål för utredning och förslag till frågans lösning torde kunna förväntas inom den närmaste tiden. Med hänsyn härtill finner utskottet angeläget, att de åtgärder, som tobaksmonopolet kan finna skäl vidtaga för att bereda hjälp åt de i ekonomiskt avseende sämst ställda specialtobakshandlarna, erhålla karaktär av ett provisorium i avvaktan på en slutlig lösning av tobakshandelns organisation.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Egnell, Velander, Sylwan, Hammarlund* och *Henriksson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla följande lydelse:

»Utskottet har icke funnit skäl till erinran mot det i propositionen framlagda förslaget om höjning av tobaksskatten.

Enligt vad departementschefen upplyst, är frågan om tobakshandelns ordnande för närvarande föremål för utredning, och förslag till frågans lösning torde kunna förväntas inom den närmaste tiden. I propositionen har departementschefen vidare uttalat, att han i nuvarande läge ansåge det kunna övervägas, att återförsäljare av tobaksvaror skulle tillsvida äga åtnjuta oförändrade rabattsatser vid försäljning av sådana varor. Utskottet utgår ifrån att spörsmålet om rabattsatsernas storlek kommer att upptagas till slutlig omprövning i samband med det blivande förslaget rörande tobakshandelns ordnande.

I anslutning till vad sålunda anförts, får utskottet hemställa, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 170.»;

2) av herr *Ekman*, som ansett, att utskottet beträffande återförsäljarrabatten bort anföra:

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

»Med avseende å rabattsatsen till återförsäljare av tobaksvaror torde det få ankomma på tobaksmonopolets styrelse att med beaktande av affärsmässiga synpunkter fastställa den jämkning i rabattsatserna, som med hänsyn till den förhöjda tobaksskatten kan finnas skälig.»

Herr **Ekman**: Herr talman! Till det nu föreliggande utskottsutlåtandet har jag antecknat en reservation, som mera berör principfrågan än de särskilda synpunkter som framför allt utskottsmajoriteten i sitt betänkande utvecklar.

Jag kan inte underlåta att säga, att hela spørsmålet om tobakshandlarrabatterna enligt min mening har kommit i ett ganska olyckligt läge. Anledningarna därtill skall jag inte närmare ingå på, men så vitt jag förstår saken, beror denna utveckling till väsentlig del på den omständigheten, att tobaksdistributörerna ha sammanslutit sig i någonting som heter Tobakshandlarnas riksförbund. Detta riksförbund har haft, och har allt fortfarande, en mycket skicklig ledning, som har förstått att skaffa sig försänkningar på olika håll och därigenom varit i stånd att sätta litet fart på meningsskiftet varje gång det har gällt något tobakshandlarintresse. Den har till och med lyckats förmå riksdagen att intressera sig för dessa frågor ungefär på samma sätt som riksdagen behandlar frågor om lönesättningen för statstjänare och andra dithörande frågor.

Denna utveckling är, så vitt jag kan se, ingalunda till det bättre. Det gäller dock här en grupp fria företagare, som inte har någonting annat med statsverksamhet att göra än att de distribuera varor, som här i landet framställas av ett statsmonopol. Från denna verksamhet och till statstjänarens synes det mig som om steget är relativt långt. Å andra sidan är det ingen, och inte heller jag, som vill förneka att tobakshandlarkåren på grund av tidsförhållandena har råkat i besvärigheter, som inte varit förutsedda. Men jag ifrågasätter mycket starkt, om man därför skall vidtaga åtgärder som kunna komma att fastlåsa denna fråga på ett sätt, som åtminstone jag för min del vill hoppas att riksdagen icke anser innebära en lämplig lösning.

Jag önskar gärna framhålla, att effektiviteten i distributionsapparaten på detta lika litet som på många andra områden står i en sådan klass som tidsförhållandena själva skulle motivera. Distributionsformerna för tobaksvaror i vårt land äro likadana som på den tiden, då det gällde att föra fram det eller det märket och övertyga människor om det lämpliga i att röka detta framför något annat märke. Det är inte så numera. Förpackningarna, distributionen från fabriker, allting är rationaliserat, ända tills man kommer fram till tobaksdistributören. Där fortgår verksamheten i stort sett enligt samma linjer som tidigare. Det är emellertid i dag inte någon konst att sälja tobak. I runt tal en tredjedel av all tobak, som för närvarande konsumeras här i landet, distribueras genom vad man har kallat specialtobakshandlare, men de andra två tredjedelarna distribueras av kiosker och kaféer, av kooperativa affärer, brukshandlare, lanthandlare och överhuvud taget alla de olika sorters handlande, som med hänsyn till ortens förhållanden ha funnit det angeläget att även saluföra tobak. Och det är ingen skillnad på allmänhetens betjäning i alla dessa ytterst olika affärer. Jag vågar göra det uttalandet, att inom en icke alltför avlägsen framtid kommer distributionen av tobak att dessutom ske genom automater, kanske i mycket stor utsträckning.

I denna tid med dess stora brist på arbetskraft skulle det också vara angeläget att överväga, om inte den arbetskraft, som nu bindes vid tobaksdistributionen, lämpligen skulle kunna användas på andra områden. Dessa människor skulle på så sätt måhända kunna göra det produktiva livet och därmed samhällsnyttan en större tjänst än genom att sköta försäljningen av tobaksvaror. Men jag skall inte utveckla den synpunkten närmare. Den ligger i rak linje med

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

en rationell hushållning, och så vitt jag förstår kommer den därför att förr eller senare göra sig gällande.

När man nu skall bedöma vad bevillningsutskottet och reservanterna under 1) ha anfört, vill jag gärna säga att mitt hjärta mycket mera är hos dessa medreservanter i annat avseende än hos utskottsmajoriteten. Såsom jag ser denna sak, kan utskottsmajoriteten icke komma fram till sitt ståndpunktstagande med mindre än att man så att säga hamrar in och slår fast begreppet specialtobakshandlare. Men ett sådant begrepp finns i själva verket inte. I en efterbliven distributionsform kan man visserligen ännu räkna med det, men i verkligheten finnes inget behov av s. k. specialtobakshandlare. Två tredjedelar av hela försäljningen distribueras, som jag nyss nämnde, i vårt land av människor, som ha rätt liten kännedom om tobaksvaror, men denna betjäning är fullt ut lika effektiv och i allo tillfredsställande som den betjäning man får hos en s. k. specialtobakshandlare. Från min synpunkt sett ha de, som distribuera två tredjedelar av hela tobaksförsäljningen, den fördelen — enligt många andras mening den nackdelen — att de kunna göra denna tjänst lika effektivt, men till ett skäligare pris än de s. k. specialtobakshandlarna. Den omständigheten är emellertid, så vitt jag kan bedöma, icke värd att av riksdagen uppmuntras. Då man inom hela tobakstillverkningen från början till slut, från inköpen i främmande land och fram till den färdiga tobaksvaran på den s. k. specialtobakshandlaredisken, målmedvetet har ansträngt sig för att nå rationella inköps-, produktions- och distributionsmetoder, bör man icke väja vid tobakshandlaredisken. Det ligger i linje med hela detta statsmonopols verksamhet, att rationaliseringen och effektiviteten även där skall vara den högsta möjliga.

Då bevillningsutskottets majoritet så vitt jag förstår på ett alltför hårt sätt har knutit fast denna föräldrade distributionsform genom dessa tilläggsersättningar och vad därmed sammanhör, har jag icke kunnat biträda dess utlåtande. Då å andra sidan reservanterna i annat avseende vilja skjuta på framtiden vad som i viss mån redan nu bör ske, har jag icke heller kunnat ansluta mig till dem. Jag hävdar i stället principiellt den ståndpunkten, att har man ett statsmonopol och en ledning tillsatt för detta, så skall det företaget också tillerkännas rätten att, utan anvisningar från olika håll, handlägga sådana spörsmål som detta ur uteslutande rent affärsmässiga synpunkter. Mellan specialtobakshandlarna och monopolet har en gång träffats en sådan uppgörelse, och den uppgörelsen har sedermera underställts riksdagen samt godkänts av densamma. Att nu återföra frågan till ett annat och, som jag tycker, sämre läge har jag icke kunnat medverka till.

Jag vill sålunda, herr talman, i första hand yrka bifall till den av mig avgivna reservationen, men kommer självfallet i andra hand att ansluta mig till den reservation, som är avgiven av herr Egnell m. fl.

Herr Egnell: Herr talman! Inom utskottet är man ju enig om att tillstyrka den kungl. propositionen i fråga om höjning av skatten på tobaksvaror.

Däremot är man inom utskottet icke ense i motiveringen. Jag kan för min del icke följa utskottsmajoriteten i dess motivering. Bevillningsutskottet går i densamma emot den kungl. propositionen, i vilken departementschefen, då det gäller rabattsatserna för tobakshandlandena, å sid. 14 bland annat yttrar: »Denna fråga jämte den om importhandelns villkor är för närvarande under bearbetning, varvid ett från tobaksmonopolet infordrat utlåtande läser böra avvakta, innan ärendet toges upp till slutlig omprövning. Då detta torde kunna ske inom en relativt näraliggande framtid, synes även på grund härav anledning kunna föreligga att icke omedelbart företaga en ny sänkning av rabattsatserna.»

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

Departementschefen förordar således, att tobakshandlandena tills vidare skola få tillgodonjuta samma rabattsatser som de hitintills haft, och att samma system som förut skall tillämpas i avvaktan på utredningsresultatet.

Jag kan för min del icke fatta meningen i att utskottet, som här skett, i förväg, innan denna slutliga omprövning blivit verkställd, kommer med en pekpinne för tobaksmonopolet och regeringen och säger, att så och så skola återförsäljarna behandlas.

För övrigt är jag icke övertygad om att det vore lyckligt med ett understödssystem för handlande, som här föreslås. Utskottet säger ju på sidan 7 till att börja med: »Utskottet anser att, i likhet med vad som gäller om andra rörelseidkare, nu ifrågavarande yrkesutövare sakna laglig rätt att erhålla kompensation för den inkomstminskning, som kan uppkomma på grund av nu rådande förhållanden.» Men längre ned på samma sida fortsätter utskottet i en annan anda:

»Av sociala skäl kan ifrågasättas, huruvida icke särskilda hjälpåtgärder kunna anses motiverade beträffande nyssnämnda kategori återförsäljare, åtminstone såvitt angår dem, som äro i mest trängande behov av ekonomiskt stöd.»

Och ännu något längre ned på sidan heter det: »Därest särskilda stödåtgärder böra vidtagas, anser utskottet dessa endast böra ifrågakomma beträffande de s. k. specialtobakshandlarna, det vill säga sådana handlande, vilkas huvudsakliga del av omsättningen utgöres av försäljning av tobaksvaror.»

Jag frågar mig: är det lämpligt att här börja tillämpa ett understödssystem? Det kan komma att leda till oberäknliga konsekvenser. Vi få komma ihåg att det även inom andra områden finnes handlande, som torde vara i lika stort behov av hjälp som tobakshandlandena. Skall då staten i alla dylika fall ingripa?

I utskottsbetänkandet ifrågasättes, att av de omkring 20,000 försäljare med inköpsrätt hos tobaksmonopolet, som för närvarande finnas, skola i en särklass frånräknas i runt tal 3,000 s. k. specialtobakshandlare. De återstående 17,000 skola avstå från 1,6 % av den nu utgående rabatten på försäljningen, under det att de tre tusen s. k. specialtobakshandlandena enligt utskottets anvisningar skulle hållas skadeslösa för denna minskning genom en årlig tilläggsersättning. Utskottet föreslår till var och en av dessa en extra dusör av 530 kronor per år.

Jag frågar mig om detta kan vara någon rättvisa. Jag har i varje fall svårt att fatta det.

För att räknas till specialtobakshandlandena skall vederbörandes omsättning utgöra 75 procent i tobaksvaror. Var ha vi då dessa? Jo, endast i större städer. På landsbygden finnas inga dylika.

Jag anser att riksdagen icke bör lämna sitt bifall till ett understödssystem, vars följder vi icke kunna beräkna. Det är ur denna synpunkt bättre att följa den kungl. propositionen även i fråga om rabatterna till handlandena, vilken ju innebär ett oförändrat system med lika rabatt till alla.

Därför yrkar jag, herr talman, bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen, vilket också innebär bifall till den kungl. propositionen.

Herr Bärge, Johan: Herr talman! Jag skall be att utan vidare få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition och till utskottets betänkande i vad det gäller frågan om höjning av skatten å tobaksvaror.

Men utom detta är det nödvändigt att också säga något om den sak, som tycks vara den egentligen intresserar, nämligen frågan om tobakshandlarnas rabattsatser. Jag vill först fästa uppmärksamheten på att vad såväl finansministern som utskottet i det avseendet säger ju endast är en rekommendation till tobaksmonopolet att överväga den ena eller andra linjen. Tobaksmonopolet har som bekant genom avtal med statsmakterna tillförsäkrats rätt att

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

ensamt bestämma om rabatterna. Men monopolets ledning kommer helt naturligt att ta ett visst intryck av vad statsmakterna säga i det avseendet.

Jag vill också ha betonat att striden här, vad man sedan än må tala om, väsentligen, för att inte säga uteslutande, gäller spørgsmålet om de s. k. specialtobakshandlarnas ställning. Jag vill i det sammanhanget ha sagt, herr talman, trots herr Ekmans principiellt riktiga uppläggning av denna sak och hans tal om begreppet specialtobakshandlare, att detta icke är något just nu prägladt begrepp. Under en lång rad av år har staten genom riksdagen rullat ut sina miljoner till återförsäljarna, och som synes av betänkandet är det sannerligen inga småsummor det gäller. Ersättningen till tobakshandlarna i och för ordnandet av frågor som sammanhängt med spørgsmålen om rabatterna har under åren uppgått till sammanlagt 8 miljoner kronor. Detta belopp har väsentligen gått till ersättning just åt de s. k. specialtobakshandlarna. Trots de ändrade förhållandena inom tobakshandeln nu för tiden lever alltså det begreppet kvar ännu, och jag tillåter mig säga att den utredning, som nu pågår i syfte att på ett annat och mera förnuftigt sätt komma tillrätta med spørgsmålet om tobakshandlarnas förhållanden, också måste bygga på begreppet specialtobakshandlare, om man överhuvud taget skall kunna komma till en lösning.

Vad menar man då med en specialtobakshandlare? Ja, jag medger att det inte finns någon laga fastställd betydelse. Men när man talat om specialtobakshandlarna, har man hitintills därmed alltid menat sådana som haft till huvudsakligt levebröd att sälja tobak. Under alla dessa manipulationer, som ha vidtagits när det gäller rabatterna, har man i allmänhet räknat vederbörande såsom specialtobakshandlare, när minst 75 procent av deras totala omsättning hänför sig till tobaksvaror. Detta är inte någon fastslagen norm, men det är vad som hitintills har ansetts böra vara ett rättesnöre.

Andra återförsäljare, dessa kaféer, restauranger, kiosker, diversehandlare o. s. v., sälja ju en väsentlig del av den vid monopolet tillverkade tobaken. Kanske sålde de också importerade varor, när det fanns sådana, men det var i fråga om diversehandlarna i mycket ringa utsträckning. För sådana företag spelar tobaksförsäljningen egentligen ingen större roll, utan den är ofta en ganska obetydlig sak med hänsyn till rörelsen i sin helhet. Att sälja tobak ger dem inte någon väsentlig del av deras levebröd. För sådana återförsäljare kan man ha rätt att betrakta tobaken i rabattavseende på samma sätt som vissa andra varor i deras rörelse, som säljas med rabatter eller vinstmarginal. Dessa återförsäljare behöver man alltså icke ställa i samma klass som de egentliga tobakshandlarna.

Att begreppet specialtobakshandlare präglats, har ju berott på att man måst söka sig fram till en skiljelinje mellan dem som skola ha de större fördelarna och dem som skola ha de mindre fördelarna. Att denna skiljelinje överhuvud taget dragits upp, beror i väsentlig grad på att de s. k. specialtobakshandlarna ha förstått att skaffa sig en mycket energisk och, säga vad man vill, mycket skicklig ledning. Genom väl beräknade insatser har denna ledning, inte minst genom sin energiske ombudsman, under årens lopp lyckats tillförsäkra specialtobakshandlarna sådana förmåner i olika former som annars aldrig skulle ha varit möjliga att uppnå.

Nu vet jag visserligen, att här i Stockholm har uppstått en ny rörelse. Den skall, antagligen sporrade av de framgångar den gamla ledningen haft, försöka att med helt andra medel skaffa kären ännu större fördelar. Det kan därför vara skäl i att vara en smula uppmärksam. Nu heter det, att de gamla metoderna att övertyga statsmakterna inte gå längre, utan nu måste kraftigare medel tillgripas. Jag skulle, herr talman, i detta sammanhang vilja ha sagt, att tvingas man lyssna till de tonerna, så föreställer jag mig att stats-

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

makterna så småningom ändå vakna upp och i avseende på tobakshandelns ordnande förfara på ett, som det gång efter annan uttryckes, mera affärsmässigt sätt än man hittills har gjort.

Det är ju ganska kostligt, att när staten skall driva industri- eller affärsföretag, så skall det inte få ske efter samma fria linjer som då enskilda företagare göra det. Jag är övertygad om att ifall man släppte försäljningen fri i marknaden, d. v. s. förföre på ett affärsmässigt sätt, skulle det gå att på ett alldeles glänsande sätt sälja all den tobak, som monopolet saluför, med avsevärt lägre rabattsatser än de nuvarande. Men som jag förut har sagt i debatten om denna sak, är det en olägenhet, att om staten tar sig till med någonting, anse sig alla, som göra tjänst i den rörelsen, ha rättighet att resa helt andra krav än om det gällde ett privat företag. Och alltid finns det talangfulla talesmän i och utom riksdagen med kanaler till regeringen, för att nu inte, i detta fall, tala om tobaksmonopolet, som använda sin ställning för att söka åstadkomma en ordning, som aldrig skulle kunna ifrågasättas om det vore ett privat företag som skötte angelägenheten. Även de som i likhet med mig anse, att tidsförhållandena kunna tvinga staten in som företagare på andra områden än som kanske hittills har varit vanligt, måste lära sig förstå, att detta är en av de stora olägenheter, som följa med drivandet av statsföretag.

Vad är det nu striden gäller? Ja, under de sista åren ha betydande skattehöjningar på tobaken beslutats av riksdagen. Om herrarna vilja vara vänliga att titta på utskottets betänkande, sid. 6, så finna ni där en tabell, som är ganska klagrande då det gäller de olika kostnadselementens storlek. Denna anger först monopolets tillverkningskostnader, och det är onekligen en rätt intressant rad. Kostnaderna per kilogram arbetad tobak äro uträknade. Det visar sig, att kostnaderna visserligen ha stigit från åren 1938—1939 till åren 1942—1943, men ändå inte mer än från 5 kronor 16 öre per kg arbetad tobak till 6 kronor 3 öre. Under år 1941 var siffran inte uppe i mer än 5 kronor 83 öre. Denna ökning uppgår alltså till endast något mer än 10 procent, och den sammanhänger bl. a. med den minskade tillgången på råvaror. Därmed har ju tillverkningskvantiteten blivit mindre, och för alla som känna förhållandena är det klart, att omkostnaderna inte sjunka på samma gång som tillverkningskvantiteten, när detta sker i brist på råvaror. Ökningen är dock, som sagt, inte så stor. Tobaksskatten däremot har ökat starkt från 1938—1939. Då utgjorde den 10 kronor 74 öre per kilogram, och om nu det föreliggande förslaget till skattehöjning genomföres, vilket jag föreställer mig sker, då alla äro överens därvidlag, så kommer det att betyda att skatten sedan dess nära nog tredubblats, i det att tobaksskatten 1942—1943 skulle komma att utgöra 28 kronor 29 öre per kilogram. När det nu förhåller sig så att återförsäljarrabatten, som tobakshandlarna åtnjuta, utgör ett visst procenttal av varans utförsäljningsvärde, inklusive skatten, är det ju alldeles tydligt att totalsumman av denna rabatt, trots att varuvärdet har stigit så obetydligt, kommer att skjuta i höjden på ett alldeles oerhört sätt som följd av att skatten har tredubblats på denna korta tid. Det visar sig också, om herrarna se på den raden, att medan rabatten per kilogram tobak 1938—1939 utgjorde 2 kronor 49 öre, så skulle den för 1942—1943, om samma rabattsats som nu bibehålles, uppgå till 4 kronor 11 öre per kilogram tobak. Från 1939 till 1942 skulle den således öka med inte mindre än 65 procent. Men märk väl, att då har man ändå räknat med en mindre kvantitativ omsättning än vad förut var fallet. Denna summa av 4 kronor 11 öre nalkas ju i betänkligh grad de 6 kronor 3 öre, som utgöra hela tillverknings- och försäljningskostnaden, d. v. s. kostnaden för inköp av tobak i olika delar av världen, för transport

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

till Sverige och för lagring i årtal, tillverkning och leverans till handlandena. Jag vill i det sammanhanget fästa uppmärksamheten på att inga betydande kvantiteter kunnat införas till landet sedan 1939, men ändå äro vi relativt välförsedda med tobak. Enligt försäkringar som jag fått från tobaksmonopolets ledning — det är kanske skäl att tala om, att jag inte längre tillhör dess styrelse — kan säkerligen den ranson som för närvarande utgår, vilken torde vara omkring 5 % mindre än omsättningen 1940, utgå oförändrad ännu något år.

Hela kostnaden för fabrikation och för distribution till återförsäljarna blir alltså icke mycket större än kostnaden för försäljning ute i marknaden. Som herrarna förstå är detta förhållande en smula betänkligt. Det måste här föreligga något fel. Detta fel har också finansministern pekat på.

För egen del har jag under en lång följd av år, då jag tillhörde tobaksmonopolets styrelse, för döva öron predikat den läran, att man inte genom höjda rabatter råder bot mot den misär, i vilken otvivelaktigt många av tobakshandlarna befinna sig. Denna kan man råda bot mot endast genom att se till att inte tobaksaffärer växa upp som svampar ur marken. Att sälja tobak är ju en mycket enkel sak. Det fordras ingen särskild affärsskicklighet vare sig i fråga om inköp, priskalkylering eller försäljning. Inköpspriserna äro fasta och utförsäljningspriserna likaså. Märken äro åsatta varje paket, och konsten att expediera varan är, skulle jag vilja säga — jag hoppas att jag därvid inte stöter någon tobakshandlare i onödan — ungefär lika svår som att sälja frimärken. Detta gör att så oändligt många anse sig skickade att sälja tobak, vilket har medfört en sådan ansvällning av tobaksaffärer, att säkerligen tredjedelen vore mer än tillräckligt för att ändå bekvämt kunna tillgodose den konsumerande allmänhetens behov av tobak. Jag tänker härvid på storstäderna, låt mig säga närmast Stockholm.

Jag skulle emellertid vilja framhålla, att ytterligare en orsak till det oerhört ökade antalet tobakshandlare nog ligger i statsmakternas tillmötesgående av tobakshandlarnas intressen under årens lopp, vilket lockat folk att slå in på en näring, som skapat möjligheter för dem att ta sig fram genom att man kunnat förmå ägaren till rörelsen, d. v. s. svenska staten, att förfara på ett humant sätt. Jag kan i det sammanhanget inte underlåta säga, att den person inom den nya regimen för Stockholms tobakshandlare, som nu för det mest högljudda språket och som satt sig i spetsen för en rörelse som skall lära statsmakterna en annan ordning, har varit tobakshandlare i tre år, enligt vad som upplyses i tidningarna. Jag undrar vad som lockat honom till detta yrke om inte tanken på att här finns någonting att förtjäna.

När nu riksdagen går att taga ställning till denna fråga, är det klart att riksdagen här som alltid gör vad den anser vara klokast och vad den behagar. Jag har emellertid ansett det vara min skyldighet att innan vad utskottet anfört avvisas åtminstone ge en bild av läget och vad som sker på detta område.

Tobaksmonopolet påvisar, att därest man med 1939 som basår skulle räkna ut merkostnaderna för tobakshandlarna i anledning av dyrtiden, torde en höjning av rabattsatserna med c:a 17 % vara skäligen och motsvara vad stora grupper av Sveriges folk, om de överhuvud taget få något dyrtidstillägg, få nöja sig med.

Finansministern har i propositionen sagt, att han å sin sida anser vissa skäl föreligga för att inte vara för hårdhänt vid bestämmandet av rabatterna för tobakshandlarna. Departementschefen säger:

»Då monopolbolagets styrelse går att fatta beslut om återförsäljarrabatternas storlek, är det uppenbart, att de sålunda framlagda siffrorna rörande för-

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

säljarnas bruttointäkter måste tillmätas en betydande vikt och närmast ge anvisning om en viss ytterligare sänkning av rabattsatserna. Vad som häremot kan anföras och som sedan lång tid tillbaka vid upprepade tillfällen framhållits av representanter för tobakshandlarnas organisationer, är väsentligen, *dels* att genomsnittstalen för hela tobakshandeln inte ge en riktig bild av de enskilda försäljarnas läge, emedan ett stort antal av dessa få nöja sig med en omsättning långt under genomsnittet, *dels* att inte minst på grund av denna sist nämnda omständighet de s. k. specialtobakshandlarnas läge ansetts vara så otillfredsställande, att det påkallat utredningar i syfte att finna mera tillfredsställande former för organisation av försäljningen.» Dessa synpunkter ha för statsrådet varit vägledande då han kommit fram till resultatet, att man skulle kunna bibehålla förut gällande rabattsatser och icke företa någon sänkning i anledning av skatteskärpningen och den därav föranledda prisförhöjningen med 15 procent.

Utskottet erkänner riktigheten av denna uppfattning att det kan finnas skäl att taga hänsyn till dessa förhållanden, när utskottet säger: »Av sociala skäl kan ifrågasättas, huruvida icke särskilda hjälpåtgärder kunna anses motiverade beträffande nyssnämnda kategori återförsäljare, åtminstone såvitt angår dem, som äro i mest trängande behov av ekonomiskt stöd. En generell ökning av återförsäljarrabatten, beräknad efter omsättningens storlek, skulle givetvis icke bliva till nämnvärt gagn för denna kategori utan i stället gynna dem, som redan nu äro bäst ställda i rabatthänseende. Önskar man i någon mån stödja de mest behövande yrkesutövarna på detta område, synes detta kunna ske genom att exempelvis tillerkänna dem ett visst tilläggsbelopp. Enligt utskottets mening kan det dock icke anses rimligt, att alla återförsäljare komma i åtnjutande av ett sådant tillägg. Det ojämförligt största antalet återförsäljare utgöres av sådana, för vilka tobaksförsäljningen endast representerar en relativt liten del av deras totala affärsomsättning.» Därest särskilda stödåtgärder böra vidtagas, anser således utskottet dessa endast böra ifrågakomma beträffande de s. k. specialtobakshandlarna, d. v. s. de av dessa som ha de minsta omsättningssummorna och således äro sämst lottade.

Utskottet har alltså ansett, att när tobaksmonopolet går att ompröva den linje, som finansministern i propositionen har antytt, skulle det också vara gagneligt, om monopolet ägnade en tanke åt de av utskottet anförda synpunkterna. I fråga om huruvida någonting extra skall göras för att hjälpa specialtobakshandlarna äro vi ense med finansministern. Men vad vi ha önskat rikta uppmärksamheten på är, huruvida det icke kunde vara skäl att åstadkomma en fördelning efter något andra grunder. I annat fall skulle ju den hjälp, som man vill ge tobakshandlarna, såsom hittills utgå i form av ett procenttal på de respektive omsättningssummorna.

Låt oss utgå ifrån att, såsom tobaksmonopolet säger, 9 procent skulle utgöra en normal rabatt, som med den beräknade omsättningen skulle ge återförsäljarna kompensation för den dyrtidsförhöjning, som har inträffat efter 1939. Om man då vill bereda en förmån åt specialtobakshandlarna, som skulle tillkomma dem så att säga i klump, genom att låta dessa 3,000 handlare få behålla sina nuvarande rabatter, skulle denna förmån uppgå till ett sammanlagt belopp av 1.6 miljoner kronor. Detta belopp har man kommit fram till genom att räkna med skillnaden mellan den nuvarande rabatten 10.6 procent och den nämnda rabattsatsen 9 procent.

Utskottet har för sin del varit med om att offra detta belopp till tobakshandlarna, men utskottet har ansett det böra övervägas om det icke vore rimligt att låta det utgå på annat sätt än med ett fixt procenttal av omsättningssummorna. Om man ger detta tillägg i form av en procentuell rabatt, betyder det

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

nämligen, att en tobakshandlare, som årligen säljer för 10,000 kronor bara får ett extra tillägg av 160 kronor, medan den, som redan nu har en årlig omsättning av 100,000 kronor, skulle få en hjälp av 1,600 kronor. Just i fråga om dessa, som ha en så pass stor omsättning, räknar man ju med att intet som helst extra bidrag är påkallat. Den som säljer för 200,000 kronor skulle ha 3,200 kronor, den som säljer för 400,000 kronor skulle få 6,400 kronor o. s. v. Naturligtvis kan man säga, att det inte är många som sälja för 400,000 kronor. Det är sant, men åtskilliga av specialtobakshandlarna ha en omsättning, som ligger över 100,000-kronorsstrecket.

Utskottet har ansett, att det kunde vara skäl i att fästa tobaksmonopolets uppmärksamhet vid dessa förhållanden. De specialtobakshandlare som ha de låga omsättningssummorna, hjälper man ju inte genom ett tillägg, som vid en årlig omsättning av 10,000 kronor icke skulle bli högre än 160 kronor. I samband med den sänkning av rabattsatserna, som nu skall genomföras, har utskottet alltså i fråga om stödet åt specialtobakshandlarna velat fästa tobaksmonopolets uppmärksamhet på den här utvecklade tankegången vid sidan av vad finansministern har uttalat.

Det är sant, herr talman, att det nu pågår en utredning för att skapa en annan ordning i dessa avseenden. Man vill ju förhindra tillkomsten av ytterligare affärer, där sådana inte nödvändigt behövas, och det blir då fråga om att lösa ut åtskilliga tobakshandlare, som vilja lägga ner sin rörelse. Det är inte första gången man slår in på en sådan väg. Åtta miljoner kronor ha under årens lopp använts för dylika ändamål, och jag föreställer mig att riksdagen nog är villig att fortsätta på den vägen. Men kan man inte rimligtvis lösa frågan på det sättet, skulle jag vilja rekommendera finansministern att överväga huruvida det inte vore klokt att lämna distributionen av tobaksvaror helt och hållet fri och jämställa den med distributionen av andra varor. Om monopolet finge bemyndigande att sälja till billigaste pris åt alla återförsäljare och dessa i sin tur att sälja bäst de kunna, så är väl det en affärsmässig princip. Men då kunna herrarna vara övertygade om att det inte blir fråga om 9, 10.6 eller 13 procents rabatter. Ja, jag reflekterar inte på allvar på detta, men om man sloge in på denna i och för sig ganska förnuftiga väg, skulle det inte gå ett år, det är jag övertygad om, förrän det i riksdagen framlades fullt av motioner med hänvisning till att dessa människor hölle på att svälta ihjäl. När de sälja tobak som svenska staten tillverkar, skall också staten se till att de bli försörjda! Då är man emellertid tillbaka på samma linje. Men nog bör man kunna ägna en tanke även åt den av mig nu påtalade vägen.

Jag vet, att vad jag här sagt, kommer att föra med sig, att man i pressen, särskilt i det nyförvärvade organ som står till buds för den nya regimen inom Stockholms tobakshandlarkår, kommer att utmåla mig såsom en fiende till tobakshandlarna och såsom obarmhärtig mot deras intressen med mera sådant.

Allt detta intresserar mig mycket litet. Ingen har emellertid rätt att vare sig med det jag har sagt i dag eller det jag många gånger tidigare sagt i riksdagen som bevis säga, att jag varit kallsinnig i fråga om det ekonomiska läge som de s. k. specialtobakshandlarna befinna sig i. Mer än någon annan har jag påvisat hur illa ställt det är för många. Men jag har också gång efter annan sagt ifrån, att med rabattregleringar löser man inte detta problem. Höjer man rabatten med 5 procent, blir det genast 10 procent flera handlare, och så är läget försämrat.

Vad jag syftar till är att man genom en sådan hjälpåtgärd som utskottet förordat skulle söka ge de allra sämst ställda hjälp under låt oss säga ett års tid framåt, eller till dess att man kan påräkna, att en ny ordning kan ha kommit till stånd. Denna hjälp synes mig då vara mera förenlig med sitt syfte, om

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

man ger dem som ha de minsta inkomsterna till följd av sin låga omsättning åtminstone lika stor hjälp som man ger den som har en omsättning av 100,000 kronor.

Om riktigheten av detta kan man givetvis tvista, och ingen har väl absolut rätt, men jag tycker ändå den av utskottet föreslagna vägen är så pass riktig, att det är ganska lojalt att hemställa, att tobaksmonopolet i sitt handlande i fråga om dessa spörsmål även beaktar den linje utskottet förordat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Som den siste ärade talaren påpekade i sitt anförande, är det ju en egendomlig omständighet att denna debatt, som dock rör frågan om höjning av tobakspriset och frågan om att skaffa pengar till staten, uteslutande kommit att röra sig om återförsäljarrabatten. Vi ha ju andra handelskärer i landet, som kanske ha det lika svårt, men deras förhållanden diskuteras inte här i riksdagen. Anledningen till detta är naturligtvis, att det här är fråga om ett statsmonopol.

Det finns på ett och annat håll en viss tendens att göra tobaksmonopolet ansvarigt för de svårigheter som tobakshandlarna råkat i under den nuvarande krisen. Detta är naturligtvis ett oriktigt betraktelsesätt. Om inte tobaksmonopolet hade varit, skulle förhållandena för tobakshandlarna givetvis ha varit mycket svårare. Det skulle antagligen inte ha funnits några varor att sälja, och tobakshandlarna hade kommit på gatan.

Denna fråga om tobaksrabatten är i viss mån en lidandets historia. Rabatten för specialhandlarna var från början, om jag inte minns fel, 24 procent. Jag tror att det till en början var en viss differentiering så att specialhandlarna hade 6 procent extra. Sedan har en sänkning ägt rum till nuvarande 10.6 procent. Nu ifrågasättes alltså en ytterligare sänkning till 9 procent. Det är klart att dessa sänkningar vållat en viss irritation. Visserligen har en viss kompensation ägt rum genom att priserna samtidigt ha stigit. Det är ju ett helt annat pris på tobaken i dag än det som fanns när specialtobakshandlarna hade 24 procents rabatt på försäljningen. Men denna kompensation har fallit så olika på olika handlare och olika grupper inom den stora tobakshandlarkåren. Samtidigt ha också specialtobakshandlarnas ställning naggats i kanten genom allehanda nya försäljningsformer, genom försäljning i kiosker och på restauranger och nu på grund av krisen genom alla militärmarketerier, som ju delvis äro skuld till tobaksbristen på andra håll.

Det egendomliga är emellertid, att trots dessa ideliga sänkningar av rabattsatserna har tobakshandlarnas antal stigit katastrofalt. Det har på det sättet blivit en pulvrisering av inkomstsumman. Sedan åtskilliga år finns på boten av specialhandlarkåren ett proletariat, som är lätt att bringa i gungning, lätt att bibringa irritation. Det är naturligtvis irritationen inom det skiktet, som har varit basis för den palatsrevolution inom Stockholms tobakshandlarkår, som den föregående talaren erinrade om. De nya maktavarna ha ju vädjat till de mindre handlarna och sagt sig framför allt vilja förfäkta deras intressen. Det är naturligtvis bara puder. Det ser man nu, när bevillningsutskottet framlägger ett förslag som det föreliggande om ett system, som skulle bättre tillgodose de små handlarna på bekostnad av de något större, ty då får man just från det hållet sura miner. Det understryker ju, såsom herr Bårg också påpekade, att det är mera politiska bevekelsegrunder och beräkningar som ligga bakom deras tal än någon verkligt allvarlig lust att hjälpa återförsäljarna.

Det är klart att tobakshandlarna inte skola ha förmåner därför att de äro

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

obstinata. Tvärtom tror jag, att sådana aktioner äro ägnade att äventyra värdet av den skickliga fältherstrategi som den gamla ledningen sedan många år tillbaka tillämpat. Jag instämmer i det avseendet helt och fullt i vad som tidigare sagts om denna ledning. Men det är klart att tobakshandlarna under alla förhållanden, vare sig de äro obstinata eller inte, skola behandlas rättvist.

Trots att systemet med subventioner, som utskottet förordar, naturligtvis ur rättvisesynpunkt har vissa förtjänster, är jag tveksam om dess värde i den nuvarande situationen. Jag vill här endast anföra ett par synpunkter.

Det är klart att ett subventionssystem av denna art uppenbart strider mot den affärsmässighet som tobaksmonopolets ledning alltid har skjutit i förgrunden, när det varit fråga om dessa rabatter. Det har ju förekommit en utlösning av handlare tidigare, som herr Ekman erinrade om, och vid de tillfällena förbehöll sig monoopolet under riksdagens bifall rätt att i fortsättningen uteslutande anlägga sina egna affärsmässighets- och intressesynpunkter. Ett subventionssystem som detta innebär en alldeles motsatt princip. Därigenom knäsatte man tanken att tobakshandlarna inte äro vilka återförsäljare som helst, utan en tjänstemannakår åt tobaksmonopolet, som monoopolet har skyldighet att draga försorg om. Slår man in på den vägen, vet man faktiskt inte var man hamnar.

Jag tycker också det hela är alltför generellt. Det skär för mycket över en kam. I det sammanhanget skulle jag bara vilja påpeka en synpunkt, nämligen att det tillkommer rätt mycket nya affärer. Om man ser på monoopolets statistik för i år och jämför den med fjolårets, finner man, att det har tillkommit ett 20-tal nya specialhandlare. De ha naturligtvis under de förhållanden, som råda, givit sig in i leken med full klarhet om konsekvenserna, och jag tycker inte det skulle vara rättvist eller sympatiskt, om de skulle börja med att få understöd, såsom här är ifrågasatt. Och detta gäller inte bara dem, som ha tillkommit under detta år, utan det gäller enligt min uppfattning ett flertal av dem, som ha tillkommit under den nu rådande krisen. Ett sådant subventionssystem skulle enligt min mening knappast skapa en rättvis grund för den prövning av tobakshandelns många problem, som enligt vad som meddelas är i faggorna.

Såsom redan påpekats lösas dessa problem inte genom att man sätter rabatten högre eller lägre. Problemet bottenar djupare. Det är en organisationsfråga. Det finns, som det redan har sagts, alltför många affärer, alltför många specialaffärer. Monoopolet har ett par gånger löst ut tobakshandlarna, betalat engångsersättningar och förbehållit sig rätt till affärsmässig behandling av återförsäljarna. Det betyder naturligtvis å andra sidan inte, att monoopolet inte har skyldighet att ta skälig hänsyn till värdet av de tjänster, som återförsäljarna göra monoopolet. Särskilt tobakshandlarnas tjänster äro naturligtvis uppenbara. Det är specialhandlarna, som bära upp affärskulturen i denna försäljning. Jag skulle tro, att om deras butiker skulle inte bara räknas utan även vägas med hänsyn till sin betydelse för monoopolet, skulle de behöva ställas i en särklass. Men denna betydelse minskas givetvis, om specialhandlarnas antal blir för stort och affärerna därigenom för små. De kunna inte hålla den sortering och överhuvud taget den butikskultur och dylikt, som ligger i monoopolets intresse. Därför anser jag, att det varit en nära liggande konsekvens för monoopolet, om det efter de förut omtalade uppgörelserna med handlarna hade inriktat sig på en återhållande politik vid medgivande av nya återförsäljningsrättigheter. Så har inte skett. Monoopolets ledning har tämligen envist hållit fast vid principen om att frihet skall råda. Såsom man kan se i dag, har den därigenom bundit ris åt sin egen rygg. Det har blivit en

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

vildvuxen flora, som nu håller på att växa över hela monopolet. Det är enligt min uppfattning nödvändigt att låta yxan gå i den där floran.

En talare i andra kammaren framförde i en debatt här om dagen tanken på att släppa loss det hela, och herr Bärge har i ett lekfullt ögonblick i dag givit ett finger åt samma tanke. Jag tror, att både herr Adolv Olsson och herr Bärge inte böra tas riktigt på allvar, när de komma med dessa propåer. Jag tror, att det mera är av pedagogiska skäl de framföra dessa förslag. I verkligheten är ju friheten redan så pass stor den kan vara, och lösningen ligger inte i en mera utbredd frihet, utan i en mera — inte begränsad men reglerad frihet.

Det hela är alltså en organisationsfråga, vilket väl alla äro ense om, och man bör gå till botten av den frågan. I avvaktan härför tror jag, att det skulle vara äventyrligt att slå in på några nya principer, vilket subventionen skulle innebära. Det bästa är att låta rabatten förbli oförändrad trots prishöjningen. Det blir säkerligen ingen oskäligen vinst, som därigenom tillföres någon återförsäljare. Men genom subventionssystemet skulle man binda sig för principer, vilkas konsekvenser man inte kan överblicka.

I tobaksmonopolets styrelse var jag ensam om att förorda, att rabatten vid den nya höjningen av priset skulle bibehållas vid nuvarande höjd. Jag vill inte säga, att den ensamme är starkast, men då jag till min glädje finner, att jag har fått finansministern på min sida, har jag desto större anledning att vidhålla min ståndpunkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen, både i fråga om förslag och motivering.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag befinner mig i det litet egendomliga läget, att den motivering, som lämnades i propositionen och som utgjorde ett råd till tobaksmonopolets styrelse, har accepterats av utskottets majoritet, som emellertid dragit den slutsatsen, att man borde gå ett gott stycke längre på den väg, som jag endast har antytt. Resultatet har blivit, att utskottet har delat sig i två delar, där reservanterna stödjade propositionen oförändrad, under det att majoriteten har tänkt sig en utbyggnad av propositionens motivering.

Motiveringen i propositionen var nämligen den, att tobakshandlarna i vissa hänseenden befunno sig i ett annat läge än åtskilliga andra detaljister. Detta hade erkänts genom att man den ena gången efter den andra hade satt till offentliga utredningar, som gingo ut ifrån att tobakshandelns läge var särskilt besvärligt. Dessutom hade man där påvisat, att antalet småhandlande, som hade så liten omsättning, att det var mycket svårt för dem att skaffa sig sitt levebröd på tobakshandeln, var så stort, att det gav anledning till frågan, om inte någon organisationsändring borde äga rum. Dessa utredningar föreligga nu till övervägande. Tobaksmonopolet har fått i uppdrag att göra en viss, slutlig utredning, innan man kan ta upp hela saken till definitivt avgörande. I väntan på detta föreföll det mig vara det enklaste att säga: Låt oss inte sänka rabatterna under den korta mellantiden, utan låt dem stå kvar, även om det föranleder vissa orättvisor.

Utskottet har emellertid tagit fasta på, att en hel rad av de mindre tobakshandlarna ha så liten omsättning, att inte ens ett bibehållande av de gamla rabatterna ger dem tillräcklig rättvisa, och utskottet har sagt: »Det är inte rätt, att den, som har 10,000 kronors omsättning skall få 160 kronor, och den, som har 100,000 kronors omsättning, skall få 1,600 kronor. I stället skola vi dela någorlunda jämnt och på det viset mest hjälpa de mindre, såsom uppenbarligen finansministern har önskat.»

Jag skall inte förneka, att man inom utskottet har tolkat mitt önskemål

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

riktigt, men jag får säga, att det inte är lika klart, att man därför utan vidare är beredd att med detsamma acceptera den linje, som utskottsmajoriteten här har valt. Det är uppenbart, och det har redan sagts här, att det innebär ett visst föregripande av det nya övervägande om hela tobakshandelns läge, som senare bör komma till stånd. Den invändning, jag närmast skulle vilja göra, är att när man vid de tidigare sänkningarna av rabatterna från tobaksmonopolets sida, som både regeringen och riksdagen ha accepterat, inte ansett det vara nödvändigt att rulla upp hela frågan om de mindre tobakshandlarnas ställning, så kan man fråga sig, om det är skäl att göra det just nu, när man är åtskilligt närmare den definitiva diskussionen om tobakshandelns organisation. Det förefaller mig sålunda, som om skälen för att rulla upp frågan så, som man har gjort inom utskottet, varit större tidigare än de äro i nuvarande läge.

Emellertid har detta utskottsutlåtande tvingat fram en diskussion om hela tobakshandelns läge, och jag kan inte underlåta att säga några ord i den diskussionen. Jag är dels ense med vissa talare, dels oense med dem, och jag kan säga, att detta gäller åt bägge hållen.

Det är naturligtvis riktigt, att tobaksmonopolet måste få rätt att sköta försäljningen av tobak på ett affärsmässigt sätt. Frågan är bara, vad som är affärsmässigt. Herr Ekman rullade upp hela frågan om slöseriet inom detaljhandeln och menade, att man genom att pressa bort en del tobakshandlare skulle få deras arbetskraft tillgänglig inom andra områden, där man mera behövde den. Jag vill inte förneka, att hela den tendens att utnyttja arbetskraften bättre, vilken inom produktionen har gått så långt och skapat så mycket förutsättningar för välbstånd, har tagit sig mycket svagare uttryck inom handeln. Herr Ekmans utgångspunkter äro sålunda riktiga, men frågan är, om hans metod är den riktiga. Det visar sig nämligen, att en fullständigt fri handel icke leder till att mängden av distributörer kommer att minskas genom att de större och mera effektiva slå ut de små. I stället skapas massor av proletära existenser, som för att skaffa sig något livsuppehälle ta ungefär vilken inkomst som helst. Detta har lett till att det för närvarande inom den s. k. fria handeln försiggår en utveckling, som alla känna och som innebär, att detaljisterna tillsammans med grossister och producenter försöka organisera handeln på ett sådant sätt, att man inte får denna stora rad av små existenser, som så att säga befinna sig under existensminimum, och där missnöjet med all rätt är mycket stort.

När man har en sådan utveckling inom den s. k. fria handeln, kommer man till frågan, om det är möjligt för ett statligt företag, en statlig storproducent, som har monopol, att ställa sig på en helt annan ståndpunkt och säga: Vi kunna få folk att sälja tobak för nästan vilken rabatt som helst, därför att det finns människor, som ha så små möjligheter att ta sig fram. Jag vet inte, om de behöva ha något litet sparkapital för att sätta in, men de strömma till monopolet och säga: Vi skola sälja, om vi också inte få 10 % utan bara 8, 7 eller 6 %. Vi veta, att kioskerna i genomsnitt faktiskt inte ha mer än 7 %. Tilldelning vägras dem av tobaksmonopolet. De gå till en tobakshandlare och få köpa av honom. Han får 11 % och tar 4 % av dem. De få sälja med 7 % tillägg och äro glada att få behålla det. Det är alltså ett faktum, att man kan sälja tobak för 7 %. Men det förefaller mig, att erfarenheten visat, att det är omöjligt för ett monopol att ställa sig på den ståndpunkten, att man skall sälja tobak till den lägsta rabatt, som överhuvud taget är möjlig. Det komme att skapa en tobakshandel, som i grund och botten ingen vill ha. Detta har varit min ståndpunkt sedan gammalt. Det är riktigt, att riksdagen har

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

tagit en annan ståndpunkt och tobaksmonopolet likaså. Riksdagen har, jag vill erkänna det, så till vida gjort det under min medverkan en gång på 1920-talet, att det lades fram ett förslag till en förnyad utlösning, som det heter, av specialtobakshandlarna. Detta lades fram utan min rekommendation, men riksdagen accepterade det. Det var redan då min uppfattning, att alla sådana utlösningar äro meningslösa, därför att det, som herr Bärge just sagt, inte dröjer länge, förrän folk åter kommer och säger: Ni skola väl inte begära, att vi skola sitta i detta eländiga läge och sälja för detta billiga pris, ni måste på något sätt ordna det. Inom tobakshandlarkåren — och nu talar jag endast om specialtobakshandlarna, vilkas existens herr Ekman förnekade, men som ju dock måste finnas, eftersom de ha en organisation — råder, såvitt jag förstår, inte mer än en enda mening, nämligen, att lösningen icke kan vinnas på annat sätt än genom att, i den mån en sådan specialtobakshandlarkår anses vara önskvärd ur försäljningssynpunkt, den till mängden begränsas, så att omsättningen inom varje affär skall bli någorlunda stor. Jag tror, att på den punkten råder ingen skillnad mellan den gamla ledningen och den opposition, som på sista tiden har gjort sig gällande här i Stockholm. Åtminstone sade man mig vid en uppvaktning, att man var fullständigt på den linjen, att man inte kunde lösa specialtobakshandlarnas problem annat än genom en begränsning.

Jag menar sålunda, att tanken på att man skall göra handeln fri är en utopi, och man måste vänja sig vid den andra tanken, att det får skapas en särskild kår av specialtobakshandlare, som har sådana villkor, att den kan existera. Hur det skall ordnas med de andra tobakshandlarna är ju en fråga för sig. Där rullas hela frågan om handelns avanser upp. Att kioskhandeln kan sälja med den låga avansen säges bero på dess låga omkostnader. Det är möjligt. Där säljes också mycket annat. En lanthandlare kan också anse sig behöva sälja tobak. Han måste tillhandagå sina kunder, och jag höll på att säga, att om han inte fick någon avans alls, vore han kanske ändå tvungen att hålla tobaksvaror, ty kunderna vilja ha dem. Det är likadant som med alla andra varor, t. ex. mjöl och socker, som han inte skulle kunna undgå att sälja, även om man pressade ned avansen nästan till ingenting, ty sådana varor vill folk kunna få i sin affär. Att restaurangerna tillhandahålla tobak och kunna sälja den för en mycket låg procent är också klart. Men detta innebär naturligtvis bara, att om de överhuvud taget skola leva, måste den låga avansen på ett håll ersättas med högre avans på andra varor, som de sälja. Man kommer sålunda inte ifrån själva problemet.

Allt detta leder till att man förr eller senare — och jag hoppas förr — får ta upp frågan om hur med tobakshandeln skall förfaras. Innan man kommer dit är frågan: vad skall man göra under mellantiden?

Då vill jag säga några ord om avansens höjd. Priskontrollnämnden, som har blivit ombedd att yttra sig om tobaksmonopolet, har kommit till det resultatet, visserligen efter en mycket hastig genomgång, att om man skulle följa vissa principer, som ha tillämpats för detaljhandeln i övrigt, skulle den genomsnittliga rabatten med de nya priserna bli 10 %. Det är sålunda en sänkning från 10.6 till 10 men inte ned till 9, som tobaksmonopolet självt har räknat med och som väl även majoriteten inom utskottet har räknat med. Eftersom denna avans, om man bara ser på siffran, är låg i jämförelse med vad man brukar räkna med inom handeln, får man emellertid komma ihåg, att tobakshandeln, som ofta påpekats, i väsentlig utsträckning helt enkelt är ett skatteindrivningsinstrument. Det kan tydligtvis inte vara rimligt att säga, när som nu två tredjedelar eller mer av priset helt enkelt är skatt, att rabatten på det, som i

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

grund och botten är indrivningsprovision, skall följa med. Detta gör, att jag tror, att man kan tillämpa andra principer för rabattsättningen i tobakshandeln än när det gäller andra försäljningar.

Men om detta är riktigt, blir frågan, vad som för tillfället skall göras. Det enklaste är utan tveivel det, som är föreslaget i propositionen, nämligen att säga, att under den tid, som förflyter, tills vi kunna ta upp saken på nytt, är det inte så stor olycka skedd, om man låter rabatterna stå oförändrade kvar, även om därigenom en del av dessa försäljare, som så att säga mycket väl kunna nöja sig med en lägre rabatt, få behålla en högre.

Nu kommer utskottet med sitt påpekande av det sociala läget för en mängd av de små handlarna, och fastän jag inte här vill eller behöver tala för utskottet, bör jag kanske ändå på den punkten rätta ett missförstånd. Man har sagt, att den linje, som utskottet föreslår, helt enkelt innebär att ge understöd. Jag tror inte alls, att man behöver konstruera det på det sättet. Vad den innebär är i grund och botten en visserligen ganska ovanlig princip inom handeln. Man säger till handlarna: Ju mindre ni sälja, desto högre rabatt skola ni få. Man brukar annars snarast ge bonus till dem, som sälja mer. Här vill man göra en regressiv skala, så att den, som säljer minst, skall få den högsta rabatten, och sedan sänker man rabatten så småningom. Det är klart, att detta är tekniskt fullt genomförbart, och det behöver inte alls tas illa upp av handlarna, men jag tror inte, att det ens i ett nytt system, där man skulle begränsa handlarnas antal, vore rätt metod att säga att man skall variera rabatten, så att de, som sälja mer, skola få lägre rabatt, och de, som sälja mindre, skola få högre rabatt. Detta är en invändning, som kan göras mot att man även som ett provisorium går på den linje, som majoriteten inom utskottet här har föreslagit.

Jag tror sålunda, att det finns anledning att vara tveksam, om det verkligen är klokt att ge tobaksmonopolet detta råd — och om ett sådant råd kommer från riksdagen, får det väl nästan uppfattas såsom ett direktiv. För min del skulle jag snarast anse, att det är monopolets styrelse, som till sist har att avgöra, vad som är det riktiga. Efter vad som har försiggått i och med propositionen och utskottsbehandlingen kan styrelsen enligt min mening inte gärna göra det utan att ha kännning med tobakshandlarna själva, för att vid dessa förhandlingar få en föreställning om vad man bland tobakshandlarna skulle anse vara det bästa möjliga i nuvarande läge och under en kortare övergångsperiod. Under sådana förhållanden skulle jag tro, att tobaksmonopolet får den lättaste ställningen, om man följer propositionen och anser, att departementet där givit ett råd. Det råd, som ligger i utskottsmajoritetens förslag, är därför inte bortfallet. Det så att säga ingår i förutsättningarna för de förhandlingar, som komma att äga rum och vid vilka man får överväga möjligheten att jämka med hänsyn till de sämst ställda och minsta handlarna. Detta råd kan komma att tillvaratas vid en sådan lösning.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om man inte borde för mycket driva upp de motsättningar, som finnas mellan reservanterna och utskottsmajoriteten, men det förefaller mig också, som om man vore på den säkraste sidan, om man i detta fall följde propositionen.

Herr Velander: Herr talman! Efter uttalandet nyss från statsrådsbanken och då jag anser mig kunna instämma i herr Åkerbergs anförande, kan jag fatta mig kort. Det föreföll, som om utskottets ärade ordförande ville förbigå förträffligheten i den linje, som utskottet har skisserat, och nästan uteslutande hålla sig till de olägenheter på tobakshandelns område, som varit föremål för

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

dryftande i olika sammanhang, och som ju också lett till utredningar, vilka nu äro föremål för överväganden inom finansdepartementet. Departementschefen har jämväl i propositionen uttalat, att av de överväganden, som utredningarna alltså lett fram till, kan inom den närmaste tiden förväntas resultat, och reservanterna inom utskottet ha tagit fasta på den uppgiften. Reservanterna ha gjort det så mycket hellre som priskontrollnämnden med utgångspunkt från de principer, som den tillämpar, kunnat tillstyrka, att de nu utgående rabattsatserna skola tillkomma återförsäljarna även under den närmaste framtiden, i avvaktan på vidare förslag från Kungl. Maj:ts sida.

Utskottsmajoritetens linje har rubricerats såsom en understödslinje, samtidigt som utskottsmajoriteten själv talar om att man skall anlägga affärs-
mässiga synpunkter. Att det är fråga om en ren understödslinje framgår bl. a. därav att utskottsmajoriteten åberopar sociala skäl samt talar om de mest behövande, de mera behövande och de minst behövande etc. För att man skall kunna resonera på det sättet, förutsättes väl ändå något slags avvägning av understödsbehovet, och till en sådan kan man inte komma fram annat än efter mycket sorgfälliga överväganden.

Nu är det emellertid lätt att uppvisa, att även om man skulle följa utskottsmajoritetens linje, denna, åtminstone i de flesta fall, betyder så litet, att det i detta sammanhang knappast förtjänar talas därom. Det skulle för t. ex. en specialtobakshandlare med en omsättning på 32,500 kronor inte bli någon skillnad alls i hans förmåner, om man följer utskottsmajoritetens linje eller låter rabattsatserna utgå efter enahanda grunder som för närvarande. Vid en årlig omsättning på 30,000 kronor blir det en skillnad på 40 kronor, vid en omsättning på 40,000 kronor blir skillnaden 120 kronor och vid en omsättning på 100,000 kronor skulle skillnaden inte bli större än 1,080 kronor. Om man vidare måste utgå ifrån såsom självfallet, att en ökad omsättning måste såsom regel medföra ökade omkostnader i förhållande till den lägre omsättningen, förefaller det, som om utskottsmajoritetens linje knappast kan vara att rekommendera.

Såsom också redan tidigare framhållits, skulle man genom en sanktion av utskottsmajoritetens linje vid den definitiva regleringen av tobakshandlarnas ställning vara på visst sätt bunden, vilket inte kan anses bliva fallet, därest man följer den kungl. propositionen.

Jag skall därför, herr talman, instämma i det yrkande, som tidigare ställts om bifall till den av herr Egnell m. fl. avgivna reservationen, vilket också betyder bifall till den kungl. propositionen.

Herr Ström, Torsten: Endast ett par ord! Denna debatt hade enligt min uppfattning varit onödig, därest bevillningsutskottet hade gått på den kungl. propositionen. Här har bevillningsutskottet dragit upp nya riktlinjer, som ha åstadkommit en del irritation. Statsrådet har påpekat, att priskontrollnämnden har varit i tillfälle att yttra sig om saken. Jag har i min hand en skrivelse, där priskontrollnämnden lämnar tobaksmonopolet ett utförligt svar. Nämnden slutar med följande ord: »Med hänsyn till vad ovan anförts och under beaktande av det svåra läge, som många, särskilt mindre specialtobakshandlare, befinna sig i, finner nämnden, att ett bibehållande av oförändrade rabattsatser vid den nu föreslagna prishöjningen å tobaksvaror skulle stå i huvudsaklig överensstämmelse med hittills tillämpade principer för priskontroll.»

Herr talman! Jag ber att med detta lilla inlägg få yrka bifall till den av herr Egnell m. fl. avgivna reservationen.

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Det kunde vara av mycket stort intresse att närmare ge sig in på priskontrollnämndens sätt att kalkylera här, men jag föreställer mig, att det blir ett otacksamt arbete, med det ringa intresse för sådana ting, som finns här i kammaren. En sak vill jag dock säga, särskilt som herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet sitter och hör på här. Det är en rätt underlig metod, som här tillämpas. Jag vet inte, om priskontrollnämnden i allmänhet gör så, att den räknar den avans, som anses vara rimlig för en handlande, jämväl på den skatt, som utgår. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet antydde på sin tid i omsättnings-skattepropositionen, att allmänheten kanske inte skulle behöva bära hela skatten, utan något skulle falla på handlandena, men trots detta föreställer jag mig, att så inte är förhållandet. Det gäller dock en skatt av bara 5 %. Om således avansen, handelsvinsten, räknas jämväl på den procenten, kan jag förstå det, och jag kan till nöds förstå — fastän det ger oss en tankeställare — att priskontrollnämnden använder samma metod, när den räknar på den s. k. lyxskatten, d. v. s. den höjda omsättningsskatt, som utgår med 20—25 %. Om också den ligger till grund vid prismarginalens bestämmande, börjar jag dock fundera på om det inte kan vara en rätt väsentligt bidragande orsak till det höga prisläge, som vi kommit upp i. Men även det, herr talman, skulle jag kunna svälja. Men när skatten utgör 500 % av varans värde, är det litet märkligt, att jämväl denna höga skattesumma, som inte alls är något varuvärde, får inbegripas i kalkylen och ligga till grund vid bestämmandet av en procentuell handelsavans. Men så är förhållandet med tobaken.

Jag påpekade nyss, att då varans värde med nuvarande prisläge är kronor 5.83 per kg, utgör skatten kronor 19.75. Om riksdagen, vilket jag är säker om, godkänner de nya skattesatserna, beräknas varuvärdet vara kronor 6.03 och skatten 28.29. Om vi finge en omsättningsskatt av den höjden, skulle priskontrollnämnden då räkna på samma sätt? Nu vill jag göra även priskontrollnämnden rättvisa och säga, att det inte är underligt, eller åtminstone är förklarligt, att den räknat på det sättet, därför att rabatten redan från början har varit bestämd i förhållande till utförsäljningspriset, som även innefattar skatten. Men jag ifrågasätter, huruvida det beräkningssättet kan vara hållbart med de skattehöjningar, som ha skett, sedan kristiden påkallade förhöjningar, d. v. s. efter 1939. Den skattehöjning, som skett sedan dess, kan väl i väsentlig grad principiellt sett jämföras med omsättningsskatten. Den är betingad av särskilda omständigheter och har tillkommit av samma skäl som omsättningsskatten. Dock är skillnaden mellan skatten 1939 och skatten 1942 så pass stor som mellan kronor 10.74 och 28.29. Det kan hända, att priskontrollnämnden har rätt, när den räknar på det sättet, men har den rätt, när den så gör i fråga om tobaken, skulle det inte förvåna mig, om alla handlande skulle anse det vara minst sagt lika berättigat att räkna avans även på omsättnings- och lyxskatten, där ju skatten är mycket mindre.

Jag kan få säga ett ord till. Det gäller rabattens storlek överhuvud taget. Låt oss göra oss besvär med att räkna ut, vilka rabattsatser som skulle fordras, om vi bestämde rabattens storlek till 30 % av varans värde — jag vet inte, om det kan anses vara en rimlig avans i allmänhet, mig förefaller den vara hög — och vi toge 3 % i uppbördsprovision på skatten; jag föreställer mig, att det inte är så dålig provision, när det inte gäller några särskilda arrangemang för skattens upptagande. Då skulle det betyda, att mindre än 9 % på försäljningspriset vore tillräcklig rabatt. Dessa siffror, det har jag sagt, får man tillmäta vilket värde som helst, men när man ser rabattens storlek i förhållande till varuvärdet, börjar man hissna. Fortsätta vi litet till, blir rabatten lika stor som hela varuvärdet.

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet, om inte en ärad ledamot på Västgötabanken hade förklarat, att utskottsmajoritetens förslag väckte en viss irritation. Det är nog så, att när vi ha olika meningar, väcker det irritation, att man har en annan mening, hos personer, som ha den uppfattningen, att deras egen mening är den riktiga i alla väder. Jag tror, att det är rätt lyckligt, att vi ha litet olika meningar både i denna fråga och i andra och att därigenom diskussion kommer till stånd. Och beträffande irritationen skulle jag vilja säga, att utskottsmajoritetens förslag ju avser att försöka att av 4.3 miljoner åt staten rädda 2.7 och ge specialtobakshandlarna 1.6. Jag tror, att det inte ens på Västgötabanken behöver föranleda någon större irritation, att ett sådant förslag har framlagts.

Men jag vill påpeka, herr talman, att mellan utskottsmajoritetens förslag och den kungl. propositionen föreligga visserligen vissa olikheter i de förslag, som diskuteras, men inga olikheter i ett mycket viktigt formellt avseende. Den kungl. propositionen säger, att de synpunkter, som där framläggas av departementschefen, böra kunna övervägas vid ett slutligt ställningstagande. Reservanterna upprepa dessa ord. Utskottsmajoriteten har också framlagt sitt förslag utan att säga, att det är den enda och riktiga lösningen. Det är ett förslag, som bör övervägas före den slutliga prövningen. Att det har kommit fram alternativa förslag före det slutliga avgörandet bör icke framkalla någon irritation inom riksdagen eller inom denna kammare, inte ens på Västgötabanken, utan det bör anses lyckligt, att så skett.

Jag skulle vilja understryka departementschefens ord, att man före det slutliga avgörandet bör överväga dessa olika förslag mycket noga, vad än riksdagen kommer att besluta, och att man därvidlag inte bör förbise önskvärdheten av att i nuvarande läge rädda ett par miljoner åt statskassan.

Jag skulle desslikes vilja understryka behovet av att den utredning, som man har förutsatt beträffande tobakshandeln, måtte ske mycket snabbt, så att man omsider skulle kunna komma fram till en något mera definitiv ordning på detta område än förut. Det skulle vara lyckligt, om vi kunde slippa dessa ideliga debatter riksdag efter riksdag, där tobakshandlarintressena, som äro mycket olika i olika läger, ständigt komma fram till dryftning. Det vore lyckligt, om vi komme till ett mera stabilt förhållande, och jag är glad åt departementschefens bestämda uttalande, att en sådan utredning bör påskyndas.

Som läget nu är, vill jag blott, herr talman, yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande betänkandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr **Egnell** m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr **Ekman**, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motive-ringen, som förordats i den av honom vid betänkandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Egnell** begärde votering, i anledning varav och sedan till kontra-proposition därvid antagits godkännande av den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. höjning av tobaksskatten. (Forts.)

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Egnell m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Förevarande utlåtande omfattade dels en inledning, vari utskottet gjort vissa allmänna uttalanden rörande utvecklingen av krisförvaltningen m. m., och dels 34 särskilda punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis med inledningen först.

Inledningen.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 23 och 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25 och 26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Punkten 28.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag till privatläroverk, godkändes de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till remontering m. m.;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsendet;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid för anställning i utländsk krigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Ewerlöf* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 197, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942) angående dyrtidstillägg åt vissa livräntetagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 200, angående utövanDET av statens tobaksmonopol; och

nr 201, med förslag till rekvisitionslag samt beredskapsföfogandelag.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel; samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av malt-drycker.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § 4 mom. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321), dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående befrielse för kommunala organ och enskilda från gäldandet av postavgifter för vissa försändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 7, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9, med anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om kött av älg med flera djur av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus m. m.;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till värmeisolerationsförsök i växthus;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning av rödklöverns befruktningförhållanden;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Östertälje socken av Stockholms län; samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till remontering m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsendet;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid för anställning i utländsk krigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning; samt

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 90, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 50, vidkommande förslaget nr 91, att utskottets hemställan i utlåtande nr 51, rörande förslaget nr 92, att utskottets hemställan i utlåtande nr 52, angående förslaget nr 93, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 53, i avseende på förslaget nr 94, att utskottets hemställan i utlåtande nr 54 samt, i fråga om förslaget nr 95, att utskottets hemställan i utlåtande nr 55 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 106, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 14 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 114, att utskottets hemställan i betänkande nr 13 bifölles även av andra kam-

maren samt, vidkommande förslaget nr 115, att andra kammaren i fråga om utskottets betänkande nr 14 fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 116, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § 4 mom. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321).

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 17 bifölles även av andra kammaren.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 194, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och telegrafverken samt statens vattenfallsverk;
nr 195, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens järnvägar; och
nr 199, angående förvärv av vattenrätt i Kynneälven i Bohuslän.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 194, 195, 197 och 199—201.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med hänsyn till infallande helg får jag anhålla, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 194, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och telegrafverken samt statens vattenfallsverk, nr 195, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens järnvägar, nr 197, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942) angående dyrtidstilllägg åt vissa livräntetagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., nr 199, angående förvärv av vattenrätt i Kynneälven i Bohuslän, nr 200, angående utöandet av statens tobaksmonopol, och nr 201, med förslag till rekvisitionslag samt beredskapsföfogandelag, utsträckes till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från denna dag.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 214, av herrar *Tamm* och *Löfgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

nr 215, av herr *Edin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 216, av herr *Karlsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

nr 217, av herr *Herlitz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m.;

nr 218, av herr *Nordenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m.; och

nr 219, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, dels ock väckt motion angående förhöjning av stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier och andra värdepapper;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 19, i anledning av väckt motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring av 1, 3 och 5 §§ förordningen den 27 juni 1930 (nr 247) om utrotande av nötbromsen;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för arrendatorn B. Landin från skyldigheten att betala viss husröteersättning; samt

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för domänverket.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
